Jahrb. d. Kirchenkunde

081
9-78

581
7-78
300
1668-ա

Հ.Ս.Խ.Հ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
C.C.P.A Центральная Библиотека
7/Ի - 1922
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

ՔԱՍԽՄ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԳԻՐՔԸ

15303



ՔԱՍԻՄԱՐԳԻՔ
ՄԱՐՏԻՐՈՍ, ԻԼԻԶԱ, ՍԻՐԱՐԴԻ ԵՒ ՄԵԼԳԻՍԵԳԵԿ
Ս. ԳՕԶՈՒՆԵԱՆ

ՏԻԿԻՆ

ԱՐՏԷՄ Մ. ԳՕԶՈՒՆԵԱՆԻՆ

ՄԵՐ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՍՆԷՀԻՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԻՍԱՔ Ա. Մ. ԳՕԶՈՒՆԵԱՆ

(ՔԱՍԻՄ)

1505
19504

1910 Ապրիլ 10

Կ. Պոլիս

21 MAR 2013

6443

ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐԴՈՒՆ ՎՐԱՑ

ՆՈՐ համար աշխարհ կը հետամտի երջանիկ ընտանիք կազմելու, որովհետև կեանքի ամէն ղրուագներուն մէջ՝ հետուէն կամ մօտէն զերծ չէ մարդ ընտանեկան ազդեցութենէն։ Գործի մէջ յաջողութիւնն գտնողն ու ձախողուածներու ենթարկուողը, ժրաջանն ու ծոյլը, ուղղամիտն ու խարդախը և նոյն իսկ քաջառողջն ու հիւանդկախը՝ աւելի կամ նուազ ընտանեկան միջավայրին կը պարտին իրենց ուղղութիւնը։

Մայր մը, ամուսին մը կամ քոյր մը, տան մէջ իրենց ուշնցած վարմունքովը ու ընտանեկան կենցաղովը՝ անդադարար և կամաց կամաց այնպիսի մթնոլորտ մը կ՚առնչեն, ուրկէ տան ամբողջ անդամներն ալ մեծապէս կ՚ազդուին կամայ ակամայ։

Տիկինը աշխատասէր ու պարտաճանաչ՝ առտուն կանուխ հաւասօսին արդէն լակ արթնցած՝ զգուշութեամբ ու առանց ոտքին ձայնը հանելու վար կ՚իջնայ, ուր առատ ջուրով լուացուելէ ու չերմեռանդօրէն աղօթք ընելէ ետք, անմիջապէս խոհանոց կ՚ուղղուի։ Եթէ սպասուհի տաղտուկէն զերծ մնալու չափ բախտա-

ւոր է, ինք իր ձեռքով կը լուայ, կ'ուտէ, կը մաքրէ չորս կողմը՝ միշտ գոհ, միշտ զուարթ. եւ քը խնամով արդուզարդը կ'ընէ ու կրկնակի ամուսինը քունէն արթնցած չարթնցած՝ կը տեսնէ տան հրեշտակը որ զինքը կ'ողջունէ ժպտադէմ ու սիրալիր։

Ըսէ՛ք, այսչափ հաճելի, այսչափ քաղցր միջավայրի մէջ ապրող ամուսին մը կրնա՞յ բարկացոտ, նեղսիրտ ու հայհոյող ըլլալ։ Կինը ուրիշ մտածում չունի, եթէ ոչ տունը հաճելի պահել ամուսնոյն, որ թարմ ուժով ու զուարթ սրտով կրկնայ գործին, ու եւանդով փարի աշխատութեանը։ Տանտիրուհին մինակ ինք զուարթ ըլլալով չբաւականանար, տանը ամէն կողմն ալ ցըրուած է հետքերը իր ճաշակին ու վայելչութեան։ Իրենց հանգստ պարտէզն թարմ ծաղկեփունջ մը դրած է սեղանին վրայ, ղոր սուրճի գաւաթներուն մէջ զետնած կը ներկայացնէ ամուսնոյն, ու երկուքը մէկէն կատակելով, զուարճանալով կ'ընեն նախաճաշն ու կարծիքներ կը փոխանակեն տնական այլ եւ այլ գործերու նկատմամբ։

Տղաքն ալ ազատած են իրենց մօր բարքէն, մնծերը իրենց գլուխն կը հագուին և փոքրիկներն ալ առանց մայրիկին զժուարութիւն պատճառելու չուտով հագուած կուգան կը չարուին իրենց ծնողաց չորջ։

Հիմա այս խնկարույր եղանկն, զրահաւոր ընտանիքէն չուկայ գացող ամուսին մը ինչպէս չաշխատի, ինչպէս չփութայ իր գործին, ղոր ընտանեկան ո՛և է մտահոգութիւն չունի և գիտէ թէ իրիկուան տուն վերադարձին ալ աւելի գուրգուրանք, խնամք, հոգածութիւն ու սէր պիտի չտեսնուի իրեն։ Ծանրախորհները թող հրամմեն, զժուարահաճները թող նեղութիւն տան, ապրանքները երթալու խանութն, պակաս գին առաջարկեն, կրկնակի

ամուսինը բնաւ չի նեղսրտիր, ո՛չ իսկ ծանր ակնարկութիւն մը կը վախցնէ բերնէն, երկայն սրտով ու լայնախոհութեամբ կը համբերէ ամէնուն ալ և ուշ կամ կանուխ կը ծախէ ապրանքը ու գործը կը տեսնայ։

Արհեստաւորին համար ալ երեւոյթը նոյն է. երբ զուարթ տպաւորութեան տակ մնկնի տունէն, կարծես ամէն բան կը ժպտի երեսին, միտքը նոր նոր յղացումներով կ'ուռճանայ, աշխատելու ոգին կը քունկի ներսը ու քանի՛ գործէ, նոյնչափ կը մղուի առաջ վարելու աշխատութիւնը։ Զուարթ սրտով կատարուած ձեռարուեստը կատարելագործումի զրոյմ մը կը կրէ կարծես վրան. արհեստաւորը բնաւ դժուարութիւններու չբաղխիր ու ոչ ալ սխալներ կը գործէ, որ զանոնք դարմանելու համար նաքը ժամերով աշխատի։

Քաղաքավար, զուարթ, ու լայնսիրտ մարդիկ ապահովապէս ընտանեկան նախանձելի մթնոլորտի մը մէջ կ'ապրին, ուրկէ միայն կ'ստանան իրենց հոգին ու մարմինը պարարող նեկտարը։

Հեռաւոր քաղաքի մը մէջ առեւտրական տան մը վարիչը ճանչցայ, ասիկա ժան անուն ֆրանսացի մըն էր որ չարունակ կ'աշխատէր, կը չարժէր, ապրանքները տեղափոխել կուտար, նորերը կը զետեղէր, հինները կը ծախէր, վերջապէս վայրկեան մը պարապ չէր կենար և միշտ կ'եռեւեռիէր։ Կատակները, սրախօսութիւնները, երգերը իրարու կը յաջորդէին միւսիւ ժանի բերնին մէջ, ո՛չ միայն յաճախորդներուն, այլ և սորտագաններուն ու ծառաներուն հետ ալ նոյն ընկերական ու զուարթ ոճով կը վարուէր։ Շատ անգամ ծառաները յանդիմանելու պատգամներ կը ներկայանային, միւսիւ ժան վոխանակ զրգռուելով լուտանք, հայհոյանք տեղալու մարդոցը գլխուն, երգիծական ձեւերով կ'սկսէր

քաչքչել մարդիկը, որոնք ամօթաճար ու ընկճած՝ կ'ըզգածուէին իրենց պետին այս սքօղուած յանդիմանութիւններէն։

Ֆրանսացիին այս զուարթ բնաւորութիւնը այնչափ հաճոյք կը պատճառէր ինձ որ, օր մը ընտանեկան չրջանակի մէջ նկարագրութիւնը ըրի անոր. օր տեսած պատկառելի տանտիրուհի մը, ամբողջ պատմութիւնս մտիկ ընելէ ետք,

— Ա՛դ միւսիւ Ժանը անպատճառ նախանձելի կին մը ունենալու է, ըսաւ, հարցուցէ՛ք իրեն և պիտի տեսնէք որ ննթադրութիւնս ճիշտ է, զուարթութեան անսպառ ազբիւրը ընտանեկան կեանքին երջանկութենէն միակ կրնայ բղխիլ։

Աղքարիւ պատեհ առթիւ մը միւսիւ Ժան նկարագրեց իր ներքին կեանքը, ուր բացայայտ կերպով կը տեսնուէր թէ երջանիկ մարդը ամբողջ զուարթութիւնը, աշխոյժն ու գործունէութիւնը ընտանիքին կը պարտէր։ Գեղանի կինը զրահի վերածած էր բնակարանը և այնչափ հոգածու էր ամուսնոյն նկատմամբ որ տան մէջ բնաւ բան մը չէր ընար որմէ զգածուէր ան։

Սակայն տանտիկիններ մեր մէջ ալ չեն պակսիր բարեբախտաբար, սակայն խիստ սահմանափակ է անոնց թիւը։ Մեր կիներուն մեծամասնութիւնը բնաւ այս հեռատեսութիւնը չունի և փոխանակ տունը հաճելի ընծայելու երկանը, դժոխքի կը վերածէ զայն, ուրկէ ժամ առաջ փախչելուն ճարը կը նայի խեղճ մարդը։

Մարդիկ կան որ զայրոյթով, բարկութիւնով ու դժգոհանքով կը մեկնին առտուն տունէն և մինչև որ գործատեղի հասնին, չեն կրնար վարատել իրենց տրխտրութիւնն ու խոժոռութիւնը։

Ալ վաճառատան մէջ Սատուած համբերութիւն

տայ սանկ մարդուն հետ կենակից ստիպուողին, դժնէն ներս մտաւ թէ չէ, առանց բարեւելու, առանց գէթ ժպտուն դէմք մը ցուցնելու, ժանիքները կախած՝ կը-ռիւի պատճառներ կը փնտռէ չորս կողմը. հարցում մը կ'ուղղէ պաշտօնեային, որուած պատասխանը ինչ որ ալ ըլլայ, զինքը գրգռելու միայն կը ծառայէ որ կ'սկսի բերանը բանալ ու ափերգիփեր խօսքեր ժայթքել։ Բարկութիւն, սաստ, ժխոր կը տիրեն գործատեղիին մէջ, ուր դիմող յաճախորդներն անգամ նչաւակ կ'ըլլան գործին տիրող սրտնեղութիւններուն։

Եւ հոգեկան այս յուսահատ վիճակին մէջ գտնուող մը ինչ սրտով, ինչ աչխուժով, ինչ եռանդով պիտի կրնայ մղել կեանքի պայքարն ու մրցումի աչխատութիւնը։

Կնոջ պարտականութիւնը բազմակողմանի է, մինակ լաթ լուալ, ճերմակեղէն կարել, կերակուր պատրաստել, հիւր երթալ հիւր ընդունիլ չէ տանտիկնութեան պայմանը։ Ճշմարիտ կինը այս պարտականութիւններուն մէջ չթևերանալէ զատ, պէտք է նաև լրջութեամբ նկատողութեան առնէ ընտանեկան չրջանակին ազդեցութիւնը։ Ինք տան սիւնն ու հայելին է, ինք է որ պիտի վարէ ամուսնոյն սիրտը, ուրկէ կախում ունի մեծապէս անոր գործի մէջ յաջողիլը, կամ անյաջող մնալը։ Կինը՝ ինք է որ պիտի ուղղէ տղոց բարքերը, եթէ զանոնք հետաքրքրութեան ընդունակ մարդ կրթելու, եթէ զանոնք կրնաներուն սորվեցնել համերաչխ ապրիլ, պարկեչտ ըլլալ ու մեծերուն հնազանդիլ, եթէ իրեն նպատակակէտ ընէ այս ամէնքը, ապահովապէս հարիւրին հարիւր կը գիւրացնէ ամուսնոյն չուկայի զբաղումը և աւելի կուտայ անոր՝ զուարթ սրտով, հանգարտ մտքով աչխատելու։

Եւ սանկ աչխատութիւն մը բացայայտ է որ

միշտ արդիւնաբեր, միշտ պակուսած կ'ըլլայ նկատելէ ու բարոյապէս։

Տանտիկնոջ ազդեցութիւնը՝ ո՛չ միայն տան էրիկ մարդուն, այլ և ամբողջ ընտանիքին վրայ կը տիրէ բացարձակապէս։ Եթէ տիկինը գիտէ մաքուր լեզուս գործածել ու անպատշաճ բառ չհանել բերնէն, բնականաբար ուրիշ ո՛և է մէկը չկրնար յանդգնիլ տանկ բան մը ընելու. և տան մթնոլորտը լեզուական տեսակէտով ազնիւ հանգամանք մը կ'ստանայ։ Մայր մը որ խստիւ կը պատժէ տղաքը երբ իրենց չվերարերած մէկ բանին տիրանան, բնականաբար ուրիշին գոյքերուն ձեռք չերկնցնելը բնաւորութիւն կը դառնայ տղոց, որոնք իրենց չափահասութեան մէջ ալ չեն կրնար փորձուիլ գողնալիւն ընելու։

Իսկ ուղղամտութիւնը բացարձակապէս մայրն է որ կը ներշնչէ զաւակներուն, անվնաս թո՛ղ աննկատ ըլլայ ամենէն պզտիկ խարդաւանանքին իսկ, թո՛ղ անպատուաւէրն պատժէ ստախօսը. թող մուծանէ անոր մէջ չտեսնելու չխարդախելու սկզբունքը և տղան արդէն իսկ պատուաւոր և ուղղամիտ մարդ մըն է իր երիտասարդութեանը։

Պարապ տեղը չէ ուրեմն որ իմաստունը ըսած է թէ «ժրագլուխ կինը էրկանը պարծանքն է»։ Տիպար տանտիկինը ո՛չ միայն էրկանը, այլ և մարդկութեան պարծանքն ու բարերարն է, որովհետև կիներուն դաստիարակած զաւակներն են որ պիտի կրնան համայնքին մէջ ստեղծագործել թիւը պարկեշտ, աշխատասէր և ուղղամիտ մարդոց։

Ինչով այս կարեւոր դերը նկատողութեան առնելով, անհրաժեշտ է ուրեմն վնտռել կին մը, որ կանացի պարտականութիւնները լուրջ կատարելու յօժարութիւն

ու ստեղծագործութիւն ունենայ։ Այդ համար ամուսնութեան պարագաներուն, վիճանակ հարուստին հետաքրքրուելու, քիչ մըն ալ պէտք է ընտանիքին բարոյական վիճակն ու աղջկան մօր անցեալը ուշադրութեան առնել. պէտք է հարց ու փորձ ընել թէ հարսնցուին մայրը ինչպէս տուն կը կառավարէ, թէ էրկանը, զաւակներուն կամ ընտանեկան պարագաներուն հետ ինչպէս վարուած է։ Այդ անհրաժեշտ է այս հարցումներն, ուստի քննութիւնները ընել որովհետև աղջիկները յաճախ իրենց մօր տուած ուղղութիւնովը կը կառավարեն ամուսնութեան յարին ալ։

Ժողովրդական ասացը երկու բառով կը բացատրէ աղջկան ապագային վրայ մօրը ունեցած ազդեցութիւնը.

Ինչ-ըա պէ, էղեը ա՛, կ'ըսէ։

Մօրը ընթացքը գինէ, անկէ կրնաս հասկնալ թէ աղջիկը ինչ ուղղութեան պիտի հետեւի ամուսնական կեանքին մէջ։

Երիտասարդական տաքարիւնութիւնով անարժէք մայրերու աղջիկներուն հետ ամուսնացողներ չատ լաւ գիտեն այս տխուր պարագան, որոնց համար մեղրալուսնի ամիսներէն ետք, կեանքը տառապանքի գողգոթայ մը եղած է բացարձակապէս և հարիւր անգամ զղջացած են իրենց անհաչիւ ընթացքին վրայ։



ԲԱԺՆՈՒԱԾ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽՆԵՐ

Ազմանդամ ընտանիքներու միևնոյն յարկին տակ բնակիլը այլ եւս պատմութիւնն կը վերարերի։ Ներ գաւառաբնակ ընտանիքներու մէջ գտնուին իսկ հօրենական օճախին մէջ ապրող եղբայրներ, հարսներ, տալներ, նէրեր, թոռներ ու թոռնորդիներ, մեծ քա-ղաքներուն մէջ հազուագէպ է տեսնել ամբողջ սե-րունդի մը՝ տան նահապետին ու նահապետուհւոյն չուրջ հաւաքուիլն ու միևնոյն սեղանէ ճաշելը։ Մինչեւ իսկ երկու կամ երեք եղբայրներ սնգամ չեն ուզեր միա-սին ապրիլ, ու ամուսնանալէ անմիջապէս վերջ մեծ փութկոտութիւն կը ցուցընեն ժամ առաջ առանձին կերպով տուն տեղ ըլլալու և էրիկ կնիկ գլուխ գլխի ապրելու։

Ընտանեկան յարկէն խոյս տալու այս տենդը եթէ իր թեթեւ արդարացումը ունենայ իսկ, բնական է որ անտեսագիտական տեսակէտով ամենամեծ սխալ մըն է, որ չաճախ զժբախտութեանն ու թշուառութեանը պատ-ճառ կը դառնայ զատ տուն բացողին։ Իրաւ է որ հա-մախոհութեամբ ապրող բազմամարդ ընտանիքի մը մէջ այն-չափ հանգիստ չկրնար ապրիլ մարդ, ուզածին պէս կրնար չարժիլ, միշտ իր ճաշակներուն ու նախասիրու-

թիւններուն չի կրնար գոհացում տալ, սակայն ատոնց փոխարէն կը վայելէ նիւթական ու բարոյական թան-կագին առաւելութիւններ, որոնց չնորհիւ նախ տարե-կան ծախսին կէսը կը խնայէ և երկրորդ միշտ չրջա-պատուած կ'ըլլայ սրտակիցներէ որոնք ամէն առթիւ զօրավիգը կ'ըլլան իրեն և իրեններուն։ Հիւանդութեան, տղաքերքի և կամ ուրիշ այս կարգի պատահարներու մէջ մանաւանդ, ընտանիքին բազմամարդութիւնը պար-զապէս բախտ մըն է, որ դրամով չի գնուիր և ո՛չ ալ վարկով կրնայ ձեռք բերուիլ։

Ուշնուորներուն համար կրնայ մինչեւ մէկ աստիճան նեղիլի համարուիլ տունէն բաժնուելու այս փութկոտու-թիւնը, որովհետեւ դրամին առատութիւնը հանգիստ չի ձգեր հարուստը, որ ամէն տարօրինակութիւններ ընելու կը մղուի, վատահ ըլլալով որ իր անհաչիւ արարքները կրնան ծածկուիլ դրամի թանձր քօղին տակ և տարեկան մէկ քանի հարիւր ոսկի աւելի ծախսելը մեծ ազդեցու-թիւն մը չըներ իր եկեմտացոյցին վրայ։ Ցաւալին այն է որ սակայն միջնակարգ ընտանիքներն ալ կը հետեւին հարուստներու օրինակին և ամուսնանալէ ետք՝ ա՛լ պա-տրաստներ կը փնտռեն զատ տուն բանալու։ Հարսը չարունակ կը դանգատի կեսուրին և ամուսինն ալ միշտ երեսը կախ՝ հազիւ կը յօժարի մէկ քանի չոր ու ցամաք խօսքեր փոխանակել ընտանեկան պարագաներուն հետ. տղաքը գլխու ցաւ կը պատճառեն նորապսակ ամոլին և տան մէնեղորդը ճնշող ծանրութիւն մը կ'ազդէ այս եր-կու սիրակցորդներուն վրայ։

Ա՛խ, ի՜նչ անուշ բան պիտի ըլլար եթէ հարս ու փեսայ առանձին ապրէին։ Այս յանկերգը կ'ըլլայ հիմա անոնց խօսակցութեան առարկան և նազելաչուք հարսը ամուսնոյն իր հանդէպ ցոյց տուած բնական տկարու-

թիւնը տեսնելով՝ կը սկսի ճարտարախօսութեան ամբողջ հմայքը թափել, համոզելու համար թէ արդարեւ դրամատի կեանք մը պիտի վարէին, եթէ զատ տուն տեղ ըլլային։ Ինքը այն առեն մեծ զբաղումներ ալիտի չունենար. էրիկ կնկան մը ծախսը ինչ պիտի ըլլար, ցորեկը տնական աշխատութիւնները քիչիկ քիչիկ պիտի լմնցնէր ու իրիկուան՝ հագուած, պզուած պիտի դիմաւորէր ամուսինը ու արձակ համարձակ կեանք մը պիտի վարէին։

Եւայլեան այս թելադրութիւններուն կը միանայ նաև տիսին սա մտածումը. ինչո՞ւ ինք աշխատի, տքնի, տառապի օրն ի բուն և այնչափ գիշերաչեան աշխատութեամբ վաստակած դրամը ծախսէ չտայտարար՝ առանց գոնէ հաճոյալից կեանք մը վարելու. մինչդեռ իրենք էրիկ կնիկ չատ թեթեւ ծախսով մը կրնան եղումնդրով ապրիլ։

Այս համոզումները, հաշիւները, դժգոհանքները հետզհետէ կ'արմատանան, մինչեւ որ հարսն ու փեսան բաժնեն ընտանեկան յարկէն ու զատ տուն բանալ տան անոնց։ Այն առեն արդեօք երազուած նախանձելի կեանքը կը մտնայ սեմէն ներս։ Անոր պատասխանը փորձառուները կրնան տալ, որոնք անտանելի ծախսերու բեռին տակ եթէ չեն ընկճուած, գոնէ սրտանց կ'անիծեն եւրոպական կենցաղավարութիւնը, որուն հետեւելով զատուելնան, ու հիմա կրկնապատիկ ծախսելով հանդերձ, բերնի համ ալ չունին։

Այս տեսութիւնը չի կրնար ընդհանրական հանգամանք ունենալ բնականաբար և զատ տուն նզոյներուն ամէնքն ալ զժբաղդ կ'ըլլան ըսելը, պարզապէս կեանք չգիտնալ և սխալ ու միակողմանի զատատան ընել պիտի ըլլար։ Ընդհակառակը եղբայրներու զատ տուն բանալուելն է որ կը կազմուին ընտանեկան յարկերը, ինչ որ

բնական օրէնքն ալ կը պահանջէ։ Մեր խօսքը անոնց համար է որոնք առանց ապագան հաշուելու, առանց նախապատրաստութիւն ու զիւրութիւն ունենալու, առանց կշռելու իրենց ու իրենց կնոջ կարողութիւնն ու բարոյականը, անհեթեթ ուղղութեամբ մը խոյս կուտան ընտանեկան յարկէն, ու մէկ քանի տարի տառապելէ ետք միայն կը զգան իրենց սխալը, բայց ո՜չ։

Անգլիացիները, Եւրոպացիները ամուսնանալէ առաջ զատ տուն կը բանան եղեր։ Անոնք թող անանկ ընեն, մեզի ինչ, անոնք հարիւրաւոր անհեթեթութիւններ ունին, միթէ մենք ստիպուած ենք անոնց ընտանեկան կեանքը ընդօրինակելու։

Բաժնուելու ոգին այնչափ արմատացած է մեր մէջ որ, չատեր ընտանեկան բաժանումը բաւական չսպասելով, գործով ալ կը բաժնուին իրարմէ և ընտանիքին դրամագլուխը որ իր ամբողջութեան մէջ կարեւոր այժմ մըն էր, չորս կամ հինգ եղբօր միջեւ բաժնուելով իր նիւթական ոյժն ալ կը կորսնցնէ։ Եթէ եղբայրներէն մէկ քանին զատ ուզէ, չարունակել միւսներն գործը, ալ այն առեն զժբախտութիւնը ճշմարտապէս կատարեալ կը դառնայ։ Եղբայրները բացարձակ մրցակիցներ կ'ըլլան իրարու և չաճախորդներուն ճամբան կտրելով՝ ամէն զոհողութիւն կ'ընեն զանոնք միւս եղբօր ձեռքէն խլելու։ Աժան կը ծախեն, առջի բերան վնաս կ'ընեն, երկար պայմանաժամ կուտան, գործին գաղտնիքը կը հրապարակեն, վերջապէս կ'ենթարկուին այնպիսի անել կացութեան մը, որուն չատակը խորխորատ է չաճախ։ Դեղէ քեռ-եռ ուղեւորներու հանդիպած խորխորատէն աւելի անչատակ։

Աւանկ՝ զատ զատ գործելու սկզբունքը, մեծ դրամագլուխ մը չորսի բաժնելու անհետաւոտութիւնը, բնաւ չի համեմատիր արդի առեւտրական ու տնտեսական

պայմաններուն, քանի որ փոքրիկ վաճառատունները միշտ ենթակայ են մեծերուն մէջ ձուլուելու վտանգին, և չորս հոգիի սրտանց ու անկեղծ աշխատութիւնը հարիւրապատիկ աւելի անդիւնարեր է մէկ անձի մը օտար պաշտօնեաներու ձեռքով կատարելիք գործէն։ Շատեր՝ կը կարծեն թէ իրենք է որ կը վարեն վաճառատունը և գործին մէջ գտնուող ընտանիքին միւս անդամները ոչընչութիւններ են, որոնց տակ չատ դիւրին է մէկ քանի հարիւր ղրուշ ամսականով մարդիկ գործածել։ Ասիկա աններելի յաւակնութիւն մը ու ամբարտաւանութիւն է։ Իրաւ է որ խելացի, ուշիմ ու գործունեայ վարիչի մը արժանիքը բարձր է, բայց անիկայ իր այս յատկութիւնները արժեցնելու եւ առևտրական ամբողջ ձեռնարկները յաջողցնելու համար անհրաժեշտ պէտք ունի՝ ո՛րչափ գործունեայ՝ նոյնչափ և ալ աւելի վստահելի մարդոց։ Սրդ՝ գործին չհսկելէ եղող եղբօրմէ կամ հօրեղբօրմէ աւելի ո՞վ կրնայ գտնուիլ որ հոգածութիւն ցոյց տայ վաճառատան չահերուն ու իր ամբողջ գոյութիւնով նուիրուի անոնց։

Ասիկայ կենսական պարագայ մըն է զոր պէտք է նկատողութեան առնեն իրենց արժանիքին վրայ ամբարտաւանանալով՝ ընտանեկան ղրամագլուխը բաժնել ու առանձին գործելով չատ ղրամ չահիլ ծրագրողները։ Եթէ խելացի, գործունեայ վարիչը իր տեղը ունի, անոր հրամաններուն հպատակող, անոնց գործադրութիւնը վերահսկող անդամն ալ իր աշխատութեան բաժինը ունի, զոր անտեսելը մեծ անիրաւութիւն պիտի ըլլար։

Առևտրական արդի սկզբունքն է չատ ծախել, մեծ գործ ընել, ապրանք սպառել, վարկ չահիլ։ Նոյն իսկ գործ ընդարձակել ուզողներ մէկ քաղաքն ալ բաւական չհսկելով այլ և այլ քաղաքներու մէջ մասնաճիւղեր

հաստատելու և կարելի եղածին չափ ծառայելու ջերմ միտում մը կը ցուցնեն։ Ասիկա գարուս պահանջն է, որուն պէտք է հետեւի ամէն վաճառատուն որ չուզէր գամուած մնալ իր սահմանափակ չրջանին մէջ։ Աչքէ հեռու, օտար քաղաքի մը մէջ մեծ ղրամագլուխով բացուելիք գործ մը կարելի է յանձնել օտար ձեռքերու։ Շահակից եղբայր մը, հօրեղբօրորդի մը կամ ընտանեքին ո՛և է անդամը, ո՛րչափ ալ գործունէութիւն չունենայ, ի հարկէ հարիւր անգամ վստահելի է, քան օտար մէկ պաշտօնեան, որ վերջապէս գործին տերը չէ և մինչեւ մէկ աստիճան կրնայ վստահութիւն ներշնչել։

Ի՞նչ հարկ հեռուները երթալ. մեր առևտրական հրապարակին վրայ պարզ ակնարկ մը նետել կը բաւէ համոզուելու համար թէ ընտանեկան ղրամագլուխին չուրջ հաւաքուելով համերաշխ գործելը ամենամեծ զօրավիգն է առաջդիմութեան։ Ձեր յիշողութեանը առջեւ բերէք մեր առևտրական ու սեղանաւորական փայլուն Տուները, Ոնճեան, Գարակէօզեան, Կիւլպէնկեան, Ցաղորեան, Էսաեան, Թօփալեան, Մանուկեան, Իրրասեան, Ցնտգլեան, Թօգաթլեան, Մագոսեան, ու պիտի տեսնէք որ ասոնց ամէնքն ալ անխտիր համերաշխ ոգիով աշխատող ու իրենց ամբողջ ոյժը ընտանեկան ղրամագլուխին նուիրող ընտանիքներ եղած են։

Կը կարծէ՞ք որ այս մեծահարուստ անձնաւորութիւնները իրենց չահը չեն գիտեր, ընդհակառակը ղրամը, չահը անոնց համար ա՛լ աւելի նուիրական է և իրենց չահը գիտնալով է որ պինդ վարած են համերաշխութեամբ աշխատելու և ղրամագլուխը չբաժնելու սկզբունքին։

Չատ տուն և չատ գործ հիմնել ուզողները թո՛ղ ուշի ուշով քննեն այս կէտերը։



Ծոցլերը Ընկերական Կեանքին Մէջ



ՈՑԼ մկը ունեցած էք ձեր մէջ. հանդիսատեսը եղած էք անոր դանդաղ քայլերուն ու մեռելական չարժուձեւերուն: Առտուները մանաւանդ ուշադրութիւն ըրած էք ծոյլի մը քունէն արթննալուն, ո՛չ, անկէ սիրտ մաշուք, անկէ զղուելի, անկէ անհանդուրժելի տեսարան չի կրնար ըլլալ: Ամէն մարդ ոտքի վրայ է թաղին մէջ. արեւը բարձրացած է մէկ քանի կանգուն. գործի մարդերը խումբ խումբ դէպ ի իրենց աշխատանոցը կը սուրան փութկոտ քայլերով. մանրավաճառները կը թնդացնեն փողոցները և մեր ծոյլը կէս քուն կէս արթուն, աջէն ձախ ձախէն աջ կը դառնայ՝ վերմակը գլխուն քաշելով ու կարելի եղածին չափ քունի տալով ինքզինքը: Ընտանիքին պարագաները ամէն կէս ժամը անգամ մը արթնցնելու փորձեր կ'ընեն, բայց ծոյլը փոխանակ այս ազդարարութիւնները մոխիկ ընելու, ա՛լ աւելի կը թաղուի անկողնին խորը և սուտ քուն կը ձեւանայ: Վերջապէս երբ դանգատներն ու յանդիմանութիւնները ծայր աստիճանին հասնին, ապրելու անարժան այս արարածը հազիւ կը բարեհաճի անկողնին մէջ նստիլ, տասը վայրկեանի չափ կը մտածէ անշարժ, կը յօրանջէ անդադար, աչքերը կը չիխ և այս սիրտմաշուք ձեւերով դանդաղ դանդաղ կը հագուի միշտ երերալով,

անտնալով ու ժամանակը չարաչար գործածելու միտում ցուցնելով:

Դործատիրոջ մը, ընտանիքի մը և կամ ո՛եւէ հաստատութեան մէջ սանկ ծոյլ մը ունենալու և զայն պահելու հարկը, աշխարհի ամէնէն մեծ տառապանքին հաւասար է զայն չրջապատողներուն համար: Ծոյլը այ՛ր չունի, անոր տեսակէտով ամէն գործ պէտք է ձգձգուի, վաղն ալ միւս օրուան և այսպէս շարունակ ձգձգում ու յետաձգում: Գործ մը կը յանձնարարես իրեն, ժամերով վիճաբանութեան կը բռնուի հետդ՝ զայն կատարելէ խուսափելու յոյսով. տեղ մը դրկել կ'ուզես, անտեղի առարկութիւններով հաւոզել կը ջանայ քեզ թէ այն մարդը իր գործատիրոջ չի գըտնուիր նոյն պահուն, նոր աշխատութեան մը ձեռնարկել կը մտաղրես հետը, անոր վերաբերեալ հետեւանքները կը պատկերացնէ աչքիդ: Վերջապէս ծոյլը չի յօժարիր ընդունիլ աշխատութիւն մը, առանց դիմացինին համբերութիւնը սպառելու և սիրտը հատցնելու: Այս պատճառով է որ, ծոյլի մը նկարագիրը գիտցողը փոխանակ անոր գործ յանձնարարելով՝ ժամերով անտեղի առարկութիւն մոխիկ ընելու և կիրքի կլլելու, ինքն իր ձեռքով կը կատարէ գործը, մեռած մարդ մը նկատելով դիմացինը:

Եւ արդէն ինչ է ծուլութիւնը, տեսակ մը մեռելութիւն չէ՞: Կենդանական աշխարհին մէջ կեանքը չարժումն է: Անչարժութիւնը, լճացումը, նեխում՝ փտում առաջ կը բերէ. որուն մահ կ'ըսենք: Փորձի համար մէկը թող երկար ժամանակ մատուցները կապէ և կամ տարիներով անչարժ նստի ծալապատիկ, պիտի տեսնայ որ գործածութենէ դադրած անդամները ճշմարտապէս կորսնցուցած են իրենց չարժելու կաթողութիւնը և ան-

դամալուծութեան աստիճանին հասած : Ծոյլն ալ որ չուզեր չարժիլ և կամ ակամայ կը մղուի գործի, կատարեալ մեռել մըն է ֆիզիքապէս ու բարոյապէս, զոր վերակենդանացնելու համար պէտք է բռնի առաջ վարել, ո՛րչափ ալ անիկա յամառի իր դանդաղութեանը մէջ :

Կիներուն վրայ ամէնէն աւելի կը չհաշուի ծուլութեան ու գործունէութեան արդիւնքը : Երկու կիներ մայր ըլլալու վիճակին մէջ կը գտնուին, ծոյլը առաջինն ամիսներն իսկ կատարեալ հիւանդի մը երեւոյթը կ'ընտանայ ու չարունակ նստելու կամ պառկելու միտում կը ցուցնէ : Մրատ, յորդոր չեն ազդեր վրան, անիկա միշտ վախուկ կացութիւնը առաջ մղելով կը խուսափի չարժելէ ու միշտ տքալով, հեւալով հիւանդ կը ձեւանայ. ա՛լ համ հոտ չկայ տան մէջ. տիկինը հիւանդ է. ո՛չ խոհանոց կ'իջնայ, ոչ մառան, տղոցն ալ կարեւորութիւն չի տար. աշխարհէ յուսահատած մըն է պարզապէս : Ամուսինը կը զգուշանայ դիտողութիւն ընելէ, վախնալով որ մարդկութեան հակառակ ընթացքի մը մէջ կը գտնուի, ընտանեկան պարագաներն ալ ներողամիտ աչքով կը նային և տիկինը որ արդէն ծոյլ, յոյլ, դանդաղ մըն էր, կատարելապէս փորձանք կը դառնայ տան մէջ իր մեռելական անչարժութիւնով, անվերջ գանգատներով ու չարունակական արցունքներով : Մայր ըլլալը մահուան դուռը երթալ գալ է իրեն համար. որովհետեւ ոեւէ գործով չզբաղիր որ մխիթարութիւն գտնայ և ուշադրութիւնը դուրսէն իրերու դարձնէ, նստած տեղը չարունակ կը մելամաղձոտի. երեւակայութիւնը կը պատկերացնէ երկունքի ճգնաժամը, տղաբերքի դժուարութիւններն ու անոր յարակից վտանգները. մեռնող տղայկանները կը յիշէ և վտանգը ժամեցած կ'զգայ իրեն : Սարսուռը օր

Ն.Խ.Հ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Центр. Публичная Библиотека
7/3 1922

աւելի կը կրկնապատկի և կատարեալ տագնապի կ'վերածուի թարկուի վերջին օրերուն, ուր ծանրաստակած կ'իրագործուին տխուր նախազգացումները : Ինք բնութեան չը հպատակեցաւ որ բնութիւնն ալ օգնէր իրեն. չարունակ կերաւ պառկեցաւ առանց ինքնօգնութեան ու մկանունքները չարժեցնի դնելու. և հիմա որ կարգը բնութեան եկաւ, ան ալ վրէժը կը լուծէ իր անկողնի օրէնքներուն դէմ անոստոստ այս ծոյլ, յոյլ, դանդաղ կնոջմէն : Ցաւերը կ'սկսին բնականէն տանելի պատկութեամբ, ազգականուհիներ, բարեկամուհիներ կը չրջապատեն այս ողորմելին, ճիչերը հետզհետէ կը սաստկանան, բժիշկ, մանկարարձ, գործիք, երկար աշխատութենէ ետք, հազիւ կարող կ'ըլլան երախային ծնունդը աւետել : Շատ անգամ վտանգ ալ կ'սպառնայ դանդաղութիւնը մայրերուն, որոնք իրենց տեւական անչարժութեամբ, անչարժութեան կը դատապարտեն նաեւ լոյս աշխարհ չեկած երախան. որ սաղմնային վիճակին մէջ կը մնայի, մահուան պատիժին ենթարկելով նաեւ իր անխիղճ ու ծոյլ մայրը :

Մինչդեռ միւս աշխատասէր կինը, որ ամբողջութեամբը նուիրուած է տնական գործերուն՝ հղիկին նման կը ցատկէ տան մէջ. նոր զաւկի մը ծնունդը կը կրկնապատկէ իր աշխոյժը. արտակարգ հառանդ մը կը զգայ ամէն գործի հասնելու, երկունքի ցաւերուն վրայ խորհելու ժամանակ իսկ չի գտներ. ամուսինը, զաւակները, ընտանեկան պարագաները աւելի ջերմ զգացումով կը սիրէ. անոնց՝ իր նկատմամբ ցոյց տուած հոգածութիւնը, գուրգուրանքն ու աշխատութիւնը զինքը յոգնութենէ հեռի պահելու հակամիտութիւնը, երախտապարտութեան ոգի մը կ'արթնցնէ իր մէջ ու զինքը չրջապատողներէն նուազ ազնիւ չզտնուելու համար, առջինէն

աւելի աչխատասիրութեան կուտայ ինքզինքը։ Ազգականուհիները, բարեկամուհիները, դրացուհիները որ կը տեսնեն տանտիրուհին այս անվերջ աչխատասիրութեան կը քաջալերեն զայն, սիրտ կուտան, կը վստահացնեն որ ոտքի վրայ մինչև իրիկուն աչխատելուն արդիւնքը տըղարերքին ժամանակ պիտի վայելէ. վերջապէս ամէն կողմէ համակրանք կը չռայլուի այս ժրաջան կնոջ որ ամենաթեթեւ ցաւով մը, առանց աղմուկի ու իրարանցումի, առանց մանկարարձ բժիչկի և ջղասարսուռ դործիքի, ընտանեան պարգեւած օրէնքով կ'ողջունէ իր նորածին զաւակը։

Այս տիկիններուն երկուքն ալ միեւնոյն կացութեան ենթարկուած էին, ծոյլը ամրողջ լինը ամիս փորձանք եղաւ ընտանիքին ու ամուսնոյն, որուն մէկ քանի տասնեակ ոսկի ևս ծախսել տալէետք՝ ապագայ զաւակովը մէկ տեղ գոհ եղաւ իր ծուլութեանը, դանդաղութեանն ու յաւիտենական թուլամորթութեանը։ Մինչդեռ միւս ժրաջանը, առանց զգալի ընկճուելու իր վաստակ կացութիւնը, առանց հինգ վարտ ծախս պատճառելու, տասնըհինգ օրուայ դաշարէ մը ետք, ոտքի վրայ ելաւ, իր սիրասուն ու կայտառ մանկիկը գգուելով։

Այնչափ չօշափելի և այնչափ յաճախադէպ իրողութիւններ են ասոնք, որոնք բնաւ առարկութիւն չեն վերցներ և ամէն թաղի մէջ կրնան տեղի ունենալ տասը մէկ կամ երկու անգամ։

Առեւտրական կեանքի մէջ, ա՛լ աւելի ծանր ու կործանարար է հետեւանքը ծուլութեան։ Ժրաջան մրցակիցը գիշեր ցորեկ կը վազէ, մինչդեռ դանդաղը՝ անհոգ անտարբեր՝ միշտ վազուան կը յետաձգէ այսօրուան գործերը ու տեղէն չարժիլ իսկ չի փորձեր։ Նահապետական կեանքի մէջ դանդաղութիւնն ու ծուլութիւնը

մինչև մէկ աստիճան անզգալի ընկճուցէ, հին ընտանիքները մեծ թուով միեւնոյն յարկին տակ կը բնակէին ուր ծոյլի մը ներկայութիւնը մեծ ազդեցութիւն չէր ըներ ընդհանուր գործերուն վրայ։ Հիմա սակայն երբ ամէն մարդ իրեն համար միայն կ'աչխատի, երբ ուրիշներ օրնիբուն կը վազեն, քայլափոխները մտածումով չարժողը, ապահովապէս անօթի կը մեռնի և պէտք է որ մեռնի ալ։

Աչխատասիրութիւնէ խուսափողը, հանրութեան բեռը չթեթեւցնելէ զատ, անոր վրայ ծանրանալ փորձողը ինչ իրաւունք ունի կեանքը վայելելու, աչխարհի համը առնելու։ Ծոյլը, զանգաղը, որ սրտին մէջ եռանդ չընդգար վազելու, վազվզելու, ընտանիքին ապրուստ ու ապագայ ճարելու, ինչ երեսով ամուսնական երջանկութիւն պիտի յուսայ։ Այնպիսին, եթէ հայրենական ժառանգութեան մը տիրացած ալ ըլլայ, իր զանգաղութեան, անհոգութեան երեսէն չուտուով կը հանէ զայն ձեռքէ։ եթէ կալուածներ ունի, անփոյթ կը գտնուի անոնց նորոգութեանը, վարձակալները չի հետապնդեր և պահանջները իրարու վրայ կը դիզուին կը մնան անգանձելի։ եթէ գրամ ժառանգած է, փոխանակ զայն իր աչխատասիրութեամբ արդիւնաւորելու, այնպիսի գործերու յատկացնելու կը նայի որ ինք բնաւ չյոգնի, սրճարանը նարտ խաղայ ու հասոյթները ոտքը գան. և բացայայտ է որ այս անբնական սկզբունքով ձեռնարկուած գործ մը երկար կեանք չի կրնար ունենալ։

Գործ չի կայ. այս է ծոյլերուն բերնին ծամոցը. առտուընց մինչև իրիկուն սրճարանին անկիւնը կծկուած կը նըստին, միչտ գործ չկայ կսկիծով և սպասելով որ իրիկուան ընտանիքին անդամներէն մէկը պատառ մը հաց նետէ երեսը առջին։ Այսպիսի մեռած նկարագրի տէր անձանց համար ճշմարտապէս գործ չկայ. հրապարակը կենդանի-

ներուն, վազել, ցատկել գիտցողներուն է, սասնկ մեռելները ի՞նչ գործ ունին ողջերուն մէջ։ Ծոյլերուն դաղտ քալուածքն ու չարժուձևը տեսնել, բաւական է կշռելու համար անոնց մեռելութեան աստիճանը։ Արդ՝ սասնկ ցեցերը ո՞վ պիտի ընդունի գործատունէն ներս, ո՛վ ժամանակ ու սիրտ ունի տակովը գլուխ փորձանք ծախու առնելու։ Սոխակոսական գործ կունենաս, սիրտդ կը հատնի, արիւնդ կ'եռեւեփի, գործակատարդ տեղ մը կը ղրկես, չուտով պատասխանի սպասելով. մեռելական ախտէ բռնուած ծոյլը բնաւ մասնակից չէ քու ղժացումներուդ ու վուվկոտուվթեանդ, ո՛չ իսկ աճապարանքդ նկատողութեան կ'առնէ, դուն կրցածիդ չափ վուվթացուր, անիկա խաթեր համար քիչ մը արագ կը քալէ մինչև վաճառատանդ դուռը. անկէ ետքը կը վերադառնայ իր սովորական դանդաղութեան ու այնպիսի համրանքով կ'առնէ քայլերը, որպէս թէ հաւկիթ ըլլար անոնց տակը։ Պարապ տեղը դուն գլուխ կուտաս գործատեղիդ մէջ, անիկայ քառորդէ մը բերելիք պատասխանը հազիւ ժամէ մը կրնայ հասցնել. ա՛լ ևթէ կրնաս, համբերէ։

Ի՞նչ գործի և պարագայի մէջ ալ ըլլայ, վերջապէս մահացու մոլութիւն մըն է ծուլութիւնը, զոր քրիստոնեայ եկեղեցիներս ևս եօթը մահացու մեղքերուն կարգը դասած են և ծոյլը կը նկատեն հաւասարակից ագահին, նախանձոտին, որկրամոլին, բղջախոհին։ Եւ ինչպէս նուազ մահացու մոլութիւն մը նկատել ծուլութիւնը, որուն երեսէն բազմաթիւ ընտանիքներ, և առևտրական գործեր կործանած են անկանգնելի կերպով։

Նոյն իսկ իրենց անձը մեռցուցած են ծոյլերը, չբուռնակ դանդաղելով ու օր առուր մոլութեան խորը մըխրճուելով։ Անգլիական թերթերը զրեցին կեանքը սիպառ ծոյլի մը, որ դանդաղելով, դանդաղելով վերջապէս քաջութիւն չէր ունեցած ազդականներէն մէկուն իրեն ղրկած վաթսուն ոսկին պանդայէն գանձելու և անօթի ծարաւ մնացած էր սխտոի մը անկիւնը։ Դեռ այս կարգի բազմաթիւ օրինակներ կարելի է առաջ բերել ծոյլերու կեանքէն, որոնք նախ օրական երեք չորս ժամ պարապ նստելէ սկսելով՝ հետզհետէ հասած են մոլութեան այն աստիճանին, ուր զիրենք չրջապատող հրդեհէն իսկ փախչելու փորձ չեն ըրած ու ողջ ողջ այրած են կրակներուն մէջ։

Իրաւ է որ մեր մէջ ծուլութիւնը այդ աստիճան կատարելագործողներ չկան թէև, սակայն պէտք չէ մոռնալ որ չարիքները ընդհանրապէս քայլ առ քայլ կը յառաջդիմեն և մշակուելով կը հասնին ծայրայեղութեան։

Իմաստասէրի մը հարցուցեր են թէ՝ ի՞նչ բան կըրնայ ապահովել ամենէն լաւագոյն ապագան. ուշիմ անձնաւորութիւնը հետեւեալ պատասխանը տուեր է. կին մը՝ որ ուրիշներէն կանուխ կըթնայ. և շա՜տ մը որ ուրիշներէն ետքը կը քալեն։

Արդարև ժրաջան կինէն ու պարտաճանաչ զաւակէն աւելի ի՞նչ նեցուկ կայ մարդուս համար, մկկը տնական գործերուն մէջ կ'աւելցնէ ընտանիքին հարստութիւնը, միւսն ալ առևտրական հրապարակին մէջ սասար մը կ'ըլլայ հօրը։

Այս երկու թանկագին գանձերով օժտուած բախտաւորը՝ ա՛լ վստահ պէտք է ըլլայ իր յաջողութեան վրայ զոր կինն ու զաւակը ձեռք ձեռքի կ'ապահովեն, արդիւնաւորելով ընտանիքին պետին տքնութիւնները։ Ասոր հակառակը՝ մինչև կէս օր անկողնին մէջ քնացող կինն մը ու հօրը տասը հրամանին մէ՛կն իսկ չգործադրող

զաւակ մը ինչ մեծ փորձանքներ են թշուառ մարդուն գլխուն և սրչափ կը վտանգեն անոր անկումը։

Եւ սակայն ծուլութիւնը անբուժելի ախտ մը չէ. մարդս ի բնէ ծոյլ չի ծներ. բարոյական հիւանդութիւն մըն է այս մահացու մոլութիւնը, որուն առաջքը կրնան առնել ծնողք, եթէ նախապէս մեղմեն զանգազութեան սերմը իրենց նորարոյս զաւակներուն սրտին։ Հինգ տարեկան հասակին մէջ տղուն նկարագիրը կը սկսի կազմուիլ այլ եւս ու ծնողք եթէ ծուլութեան հակում մը տեսնեն անոր մէջ, պէտք է մեծ ուշադրութեամբ զործեն մղեն տղեկը, թեթեւ պարտականութիւններ դնեն վրան ու անոնց անխիղճ գործադրութիւնը պահանջեն կատարեալ ճշդապահութեամբ։ Բնականաբար մեծ ծառայութիւններ կարելի չէ պահանջել տղեկէ մը. պարտաճանաչութեան սկզբունքը անոր մէջ աճեցնել բաւական է, ապագային ազատ պահելու համար ծուլութեան, զանգատութեան ախտէն որուն ենթարկուողները՝ ամէն ժամանակ աւելի ներկայ աշխատութեան գարուն մէջ անօթի, թշուառ մնալու կը դատապարտուին։

Դպրոցներն ալ ամենամեծ չափով կրնան նպաստել ծուլութեան դարմանումին։ Դաստիարակը կամ տիկնոջը որ մօտէն կը հսկէ տղուն վրայ, և անոր վարքին բարքին ու աշխատութեանը կշիռը ունի ձեռքին մէջ, անվրիպելի կերպով կրնայ դատել տղուն մոլութիւնը։ Եթէ աշակերտը ծուլութեան, զանգատութեան և աշխատութենէ խուսափելու զրական ապացոյցներ տայ, պաշտօնեն գիտակից դաստիարակը զայն աշխատութեան վարժեցնելու յատուկ զիտումով պէտք է ծրագիրներ կազմէ և աշակերտը ոևէ միջոցաւ վարժեցնէ աշխատութեան։ Արդէն մեր դպրոցները ունին այս կարգի խթաններ, աշխատութիւնը տղոց հաճելի ընծայելու համար։ Բարե-

նիչներն ու յուսնիչները բո՛ւն իսկ այս նպատակին համար հաստատուած են և տղայ մը որ զպրոցէն կը սովրի պարտաճանաչ և աշխատասէր ըլլալ, չատ հաղուագէպ է որ գործնական կեանքի մէջ լքէ այդ առաքինութիւնները։

Ուստի ծնողքներուն և դաստիարակներուն կ'իյնայ ծուլութիւնը անհետացնելու պարտականութիւնը. ինչ որ անմոռանալի բարիք մըն է մարդկային ընկերութեան համար։



Մի խոտորիք ի զգեստիդ

Ոմանք որ գլուխ են, վիշտի խոր հառաչով պիտի արգարացնեն Սէրոփ այս գոհար խօսքը և տխուր ակնարկ մը նետելով իրենց անցեալին վրայ, պիտի տեսնեն որ արգարեւ գլուխումի, անկումի գառնութիւններուն մէջ պիտի չառաջէին հիմա, եթէ ժամանակաւ խոտորած չըլլային չիտակ ճամբէն:

Շիտակ ճամբան, այս է կեանքի միակ ուղին, ուրիկ՝ առանց աչ ու ձախ խոտորելու, առանց կոմնակի արահետներու մէջ չեղկելու, առանց վեր կամ վար զեզերելու, ուղղակի առաջ քալողներն են որ կրցած են վայելել արդի անդորրութիւն, ընտանեկան քաղցրութիւն, խղճի հանգարտութիւն և նիւթական յաջողութիւն:

Ընկերական ո՛ր դասակարգին մէջ ալ որ ըլլայ, բացայայտ կերպով աչքի կը զարնէ չիտակ ճամբէն քալողներուն և անկէ խոտորողներուն միջև եղած անհամմասութիւնը, զոր կը նչմարէ ամէն մարդ, առանց ուրիչի մը թելադրանքին ու մատնանչումին պէտք ունենալու: Հանրութիւնը այս երկու դասակարգին համար ալ տուած է իր արդար վճիռը հետեւեալ ժողովրդական առածով. Ո՞ւղղամիտ մը լսեցաք որ անկէ ըլլայ և խոտորած

որուն ճորը կդողայ: Այս առածը կրկնութիւնն է մեծ Սաղմոսերգուին դարեր առաջ երգած սա հատուածին թէ՝ արդարին արհամարհելը չտեսայ եւ ոչ ալ անոր զաւկին հաց խնդրելը:

Եւ սակայն հակառակ այսչափ բացայայտ ապացոյցներու և կենդանի օրինակներու, դժբախտաբար չատ տանցաւ է թիւը չիտակ ճամբէ քալողներուն, երբ անդին լեգէոններ կը վխտան խոտորողներու, սայթաքողներու և գլորողներու:

Կեանքի սեմին վրայ հազիւ փոթթող երիտասարդներ, որոնք այնչափ ծիծղուն կը տեսնեն աշխարհը ու այնչափ սրտագին կը փարին անոր, իրենց անփորձութեան քայլերուն մէջ չատ անգամ հրապուրուելով սեւ վայրերէ ու խարուսիկ չրացումներէ, աստիճանաբար կը փորձուին խոտորելու ուղիղ ճամբէն, զոր սահմանակ կամ անձուկ կը գտնեն իրենց ձգտումներուն: Օրերով ամիսներով կը կռուին ուղղամտութեան հետ և մեծ սրտազղով ու խղճահարութեամբ քայլ մը կ՚առնեն ուղիղ ճամբէն չեղելու, զնզծում մը, սանկ թեթեւ բան մը, ձեռքի չուտիկութիւն մը, հազիւ քանի մը մէճիտ կը խորհին իրենց ծառայած վաճառատունէն և կամ ուրիշ պատահական տեղէ մը: Այս առաջին փորձը անընդմար կ՚անցնի. ո՛չ ոք կը կռահէ զժբախտ իրողութիւնը: Աւա՜ղ, ո՛նչ բախտաւորութիւն պիտի ըլլար, եթէ արթնամիտ, աչալուրջ մէկը գտնուէր վաճառատան մէջ ու երիտասարդին զգացնէր ուղիղ ճամբէն չեղած ըլլալը. հատատացէ՛ք մեծ բարեգործութիւն ըրած պիտի ըլլար. եթէ նոյն իսկ մէկ քանի ապտակ ալ իջեցնէր անփորձ խոտորողին երեսին, գարձեալ բարերարը պիտի ըլլար անոր, որովհետեւ ապագայի այս զոհը քաջալերուած առաջին յաջողութենէն, կը կրկնէ երկրորդ

խոտորում մըն ալ, այս անգամ առաջինէն կրկնապատիկ արժէքով ղրամ գողնալով և ապահէս կը չարունակէ աստիճանաբար հեռանալ ուղիղ ճամբէն, ուրկէ վերջապէս զուրս կ'ելնայ բոլորովին ու ա՛լ ուրիշ բանի վրայ չի մտածեր, եթէ ոչ՝ ամէն նկատումէ առքի տակ առնելով՝ ղրամ գողնալ։

Եւ ինչ բանի կը զործածէ այս ազորմելին իր գողութեան ու զեղծումի արուեստը. կը կարծէք որ հինգ վարպա կը պահէ՞, կը խնայէ՞ անկէ. ընդհակառակը, առաջին քայլերուն մէջ զգուշաւոր ընթացքի մը հետեւելէ անմիջապէս առքը կուտայ ինքզինքը զեխութեան ու չուայտութեան և պատիւին ու ապագային գինուլը գողցած ղրամները կ'երթան լեցնել խաղարաններու, զրօսարաններու և անպարկեշտ տուներու անդունդը։

Բացառութիւն չկայ, ամէն գող զեղծ է, չուայտ է, չուայտ է, անհնազանդ է, եթէ ոչ պէտք էր որ ուղիղ ճամբէ չգողնար հիմա ամենէն վարձատ կեանքը վարելին ու աշխարհի ամենէն հարուստներն ըլլային. մինչդեռ իրականութեան մէջ ամէն մարդ գիտէ որ այս կարգի խարդախ երեւոյթները, ժամանակուան մը համար վաղանցիկ փայլով ապրելէետք, օր մըն ալ ուշ կամ կանուխ ձեռք կուտան իրենց օձիքը, ու եթէ խղճահար մէկը չըլլայ իրենց զոհը, կը յանձնուին արդարութեան ձեռք ու պատիժներու ամենէն ծանրը կը կրելէ ետք, բարոյապէս կը մահանան բաւին ճչմարիտ առումով։ Մինչդեռ իրենց միւս պաշտօնակիցները, որ միւնոյն վաճառատան մէջ կը պաշտօնավարէին, կը չարունակեն յուշիկ յուշիկ քալել ուղիղ ճամբէն, որ թէեւ յամրաքայլ բայց վերջապէս կ'առաջնորդէ զիրենք բաղձացուած նպատակի մը։

Ընտանեկան կեանքին մէջ ամենէն ծանրն է չհաւատալ

ճամբէն չեղելու հետեւանքը. այրը կամ կինը որ ո՛և է պատճառով կ'երկմտի ու քայլ մը կ'առնէ դէպ ի կողմնակի արահետը, անմիջապէս կը գտնէ իր պատիժը, սրտի հանդարտութիւնը տեղի կուտայ խղճի անդիմադրելի խայթին և ամեն անգամ որ ամուսնոյն ու զաւակներուն վրայ նայի, անիծուած մը, խարերայ մը կը նըկատէ զինք ու անարժան՝ անոնց անկնդծ զուրգուրանքին։ Ջուարթ բնաւորութիւնը կը յաջորդէ տխուր մելամաղձոտութիւն մը, որ հալ ու մաշ կ'ընէ զայն օրն ի բուն. ամենէն յուսալին այն է որ մէկու մը չի կրնար յայտնել մտատանջութիւնն առարկան և ամենէն պարզ խօսուածքէն իսկ կը կասկածի, վախնալով որ յայտնուած է իր խոտորումը և անուղղակի ակնարկներ են խօսուածները։ Ալ ո՛չ գիչերը քուն, ո՛չ ցորեկը հանգիստ կայ այնպիսի ամուսնի մը համար։

Ասիկա սակայն խոտորումի առաջին չրջանին տատանութիւնն է, ուրկէ եթէ խորտակ ազդուի ենթական, ու սրտանց ղղջալով՝ անմիջապէս չհետաձգէ ճամբան վերադառնալ, կը գտնէ իր փրկութիւնն ու ընտանեկան անպորութիւնը, իսկ եթէ բոլորովին հակառակը պատահի և առաջին անգամ գլտորողը՝ փոխանակ կանգնելու, ալ աւելի մխրճուիլ ուզէ հեշտանքին անդունդին մէջ, այն ատեն անկումը կատարեալ կ'ըլլայ. կեդծիքը կը յայտնուի ուշ կամ կանուխ, նոյն իսկ եթէ խոտորող ամուսինը ամէն նախազգուշութիւն ձեռք առնէ իր գլտորումին հետքը պահելու, զարձեալ չի կրնար յաջողիլ, որովհետեւ իր ընթացքը կը մատնէ իրողութիւնը։ Եւ անգամ մը որ սովորութիւնը տիրէ զգայարանքներուն վրայ, այն ատեն անկարելի կ'ըլլայ վերադարձը դէպ ի չհատակ ճամբան։ Կռիւը, ամուսնալուծումը, տատապանքը, աղքատութիւնը երբեմն կը յաջորդ-

զեն և չիտակ ճամբէն խոտորող անբիրտ ապուշը վերջնականապէս կը գլտորի անզունդին խորը։

ՄԻ՛ ԽՈՏՈՐԻՐ ՈՐ ԶԳԼՏՈՐԻՐ։

Այս կարճ վերտառութիւնը պէտք է որ ոսկի տառերով զրոշմուի ամէն հասակէ անձանց սրտին մէջ։ Ցաջողելու միակ գաղտնիքը, երջանկութեան միակ նշխարաբանը Սիրաքի այս կարճ հատուածին մէջ կը կայանայ, և հաւատացէք որ այն անձերը որոնց յաջողութիւնն ու բարօրութիւնը այսօր մեր հիացումը կը գրգռեն, չիտակ ճամբէն քալելով միայն հասած են այս նախանձելի բարձրութեան։

Ուղիղ ընթացքէ խոտորողներուն մէջ յաջողութիւն գտնողներ չկան ըսելը՝ տեսակ մը միամտութիւն պիտի ըլլար արդարև, քանի որ մեր չուրջ կը տեսնենք հարիւրաւոր խարդախներ, խարեբաններ, որոնք ամէն կարգի յաջողութիւններով կը յղփանան, և սակայն պէտք չէ թեթև կերպով դատաստան ընել ու ամէն բան մակերեւոյթէն դատել։ Անգամ մը մօտէն քննեցէք անոնց վարած կեանքը, հետամուտ եղէք այն խոտորողներուն ներքին կացութեան և չուտով պիտի համոզուիք որ աւերեւոյթի երջանկութեան չպարին տակ տխուր, ողբալի վիճակ մը կայ պահուըտած, որ ամէնէն զուարթ վայրկեանին մէջ իսկ կը սպառնայ ենթակային՝ անոր խարդախութեամբ, անիրաւութեամբ կառուցած երջանկութեան ամբողջ չէնքը հիմնիվար տապալել։

Եւ յաճախ չպատուիչ վիպերէ հառ տեղի ունեցած անկումները, ուղիղ ճամբէն խոտորողները կը յատկանիշեն։

Գուցէ թեթև նկարագիրի տէր անձանց համար զժուար ըլլայ չարունակելը ուղիղ ճամբուն մէջ։ Այնպիսիները իրե՛նց իսկ երջանկութեան ու յաջողութեան

համար պէտք է որ զսպեն զիրենք ու սին վիպերէ չընդօտուբուին։

Ի՞նչ բանի համար է որ այսօր մանաւոր անուններ սորված է հանրութիւնը, և երբ ապրանք մը գնելու ելլես, մէկ քանի դանկան աւելի վճարելով՝ անպատճառ իր ճանչցած ու վստահած անունը կրող ապրանքը կը պահանջէ։ Անդին ճիշդ միեւնոյն ապրանքին ձեւովը ու երեւոյթովը և գուցէ անկէ աւելի փայլուններով կան, զոր կարելի է գնել հարիւրին տասը-քսան պակաս վճարելով, և սակայն խելքը գլուխը մարդը չի յօժարիր կարեւորութիւն տալ նմանողութիւններու կամ կեղծաբարներու, զորս խարդախուածը կը նկատէ իր նախասիրած ընտիր ապրանքներուն։

Աակէ աւելի զօրաւոր ապացոյց մը կարելի՞ է գտնել ուղիղ ճամբէ քալողներու յաջողութիւնը փառաբանելու։ Այն վաճառականը կամ գործարանատէրը որ այսօր առանց ճիգի կամ առանց պատուհասելու, հանդարտ խղճով իր ապրանքը կը ծախէ և կլորիկ չահը կը գանձէ, բնականաբար երկարօրէն նեղութեան, տառապեցաւ առաջին քայլերուն մէջ։ Ուրիշ արհեստակիցներ չեղելով ուղիղ ճամբէն թեթև կամ աննշմարելի գողութիւններ ընին ապրանքին լայնքէն, ներկէն, չատկութենէն և կամ ո և է մէկ առաւելութենէն և չաղոզեցան հարիւրին հինգ տասը պակաս ծախել. բայց ուղղամիտ մարդը որ բնաւ դիտաւորութիւն չունէր չիտակ ճամբէն խոտորելու, թէև սրտնեղութեամբ հանդիսատես եղաւ այս ստոր խաղդախութիւններուն, բայց մտքէն չանցուց մատղի չափ չեղել իր հետեւած ուղղութենէն։ Օրեր անցան, աժան և չատ ծախող մրցակիցները արագ վազքէ մը առաք, նոյնչափ արագասյաս կասեմ մը ունեցան, իրենց խարդախութ՛եանը երեւան եկաւ, անգամ մը գնողները

երկրորդ անգամ չգնեցին և սկսան վերսկսել նոյն չափով որչափ որ չհասած էին առջի բերան։ Ուղղամիտ մարդը սակայն պահեց իր համբաւը, ուրիշներու խոտորումը, գլխորումը, իր բարձրացումը ապահովեց և սկսաւ հիմա տասնապատիկ աւելի ծախել սովորական արտադրութենէն։

Ամէնէն մեծ հաճառատունէն, ամէնէն պարզ խանութին համայն ապրանքը նոյն է. ով որ չիտակ ճամբէն չի չեզիր, թէև առջի բերան քիչ մը նեղուի իսկ, կ'ապահովէ իրեն համար համբաւ մը որ մինչև թոռնէ թոռ կրնայ չարունակուիլ, եթէ անուշնին հետ համընթաց երթայ նաև գործը։

Երջանկութիւն փնտռողներ, կեանքը վայելել, աչխարհս համը առնել փափաքողներ, մինակ այս սկզբունքին կառչելով կրնան իրագործուած տեսնել իրենց իղձերը։

Մի՛ խոտորիք որ չզլտորիք։



ՏԻԿԻՆՔ

Տիկինը կը խաղայ,
Տիկինը կը ծխէ.
Տիկինը կը... հայհոյէ։

Լուացարար կինը չէ սակայն որ այս ստորոգելիները անձնաւորէ. ո՛չ ալ աղքատութեան և աչխատութեան հետ տակ ընկճուած գործաւորուհին, որ կնոջական մէն պարտականութիւն, հրապոյր ու վարկութիւն մոռցած, այս ստոր մոլութիւններուն մէջ կը ծփայ։ Սալօնի կինը, ազնուաչուք տիկինը, բարձր դասու ծաղիկն է որ սկսած է խաղալ, ծխել ու հայհոյել։

Ծխե՛լ, հայհոյե՛լ, կարելի՞ բան է մինչ ասիկա այն է. իկասուն տիկիններուն համար, որոնք չաճախ բարձրագոյն վարժարաններու մէջ դաստիարակուած, մասնաւոր ուսուցիչներու խնամքը վայելած, կենցաղագիտութեան ծուծը հանած են և ազնուականութեան հովը կը կրեն։ Ծխախոտի գարշ հոտը ինչպէս հաչտեցնել անոնց վարդ այտերուն ու նռնագոյն շրթունքներուն հետ, որոնք խունկի բոյր արտաչնչելու երեւոյթ մը ունին։ Ո՛վ, ո՛ր անկիրթ, կոշտ, բիրտ մահկանացուն պիտի համարձակէր «ինձ»էն մը հանել գրպանէն ու անոնց առջին ծխել, երբ կենցաղագիտութիւնը բացարձակապէս կը պահանջէ այդ կարգի անհեթեթութիւն մը։

Հայհոյել, ասիկա բնաւ չկայ գեղեցիկ սեռի բառարանին մէջ և բացարձակ ըրպարտութիւն մը պիտի նկատէինք եթէ թղթախաղը չըլլար գործին մէջ. խաղալու ախտը ամէնէն անյուսալի, ամէնէն սոսկ՝ ամէնէն անարդ մոլութիւններուն կրնայ մղել ենթական: Խաղացող մը երբ կը կորնցընէ, աչխարհի ամէնէն վայրագ մարդը կը դառնայ և կիրքը հանդարտեցնելու համար կ'ստիպուի ծախել, առանց վիճակելու թէ ո՞րչափ ծախած է և քանի՛ կորուստը մեծնայ, զայրոյթը լինքնամոռացութիւնն ալ նոյն համեմատութեամբ կ'առաջանան թշուառ մոլին, որ արժանապատուութիւն, նկատումի, պիրք ամէն բան կը կորնչնէ ու արտակարգ միջոցներ կը վնտռէ սրտին վիշտը սփոփելու համար: Եւ հայհոյութենէ ազդու ինչ զբօսանք կրնայ գտնել խաղամոլ մը, հոգ չէ թէ տիկին մը կամ օրիորդ մը եղած ըլլայ. մոլութիւնը սեռ չունի:

Առաջ ցանցառ թիւով էրիկ մարդիկ էին որ կը բամբասուէին իրը խաղամոլ. մինչդեռ հիմա՝ մեր Հայկի տիկիններէն ոմանց վոխանցուած է այս ախտը և կատաղի խաղամոլի հռչակ հանած են հանրութեան մէջ Բարձր դասու պատկանող տիկնիկի մը համար կ'ըսեն թէ. Մայիսի գեղազարդ օրերուն մէջ, անտեսելով բնութեան այլազան հրապոյրները, նոյն իսկ անկարկ չնահեկելով իր տան այնքան ճոխ պարտէզին մէջ փթթած հրաշագեղ ծաղիկներուն, ամբողջ ժամանակը թղթախաղի յատկացուցած է և գիշերուան մը մէջ կորնցուցած է 300 հատ գեղին ոսկի: Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը՝ մրեւնոյն չարիճան՝ տարբեր չրջանակի մէջ՝ ուրիշ չոջ տիկին մը երկու տուփ սիկառէթ սպառելով՝ կանանչ սեղանին զոհ տուած է 150 ոսկիի գումար մը, զոր դեռ նոր գանձած էր կալուածներուն եռամսեայ վարձքին.

զայրոյթը այն աստիճան, առաջ մղեր է այս աղնուական-չունքուհին որ կառաղութենէն ոտքերը գետին զարնելով սկսեր է չլսուած հայհոյութիւններ ուղղել ձախող թուղթերուն հասցէին. խաղակիցներէն երիտասարդ մը իրեն վերագրելով այս հայհոյութիւնները փոխարինել սկսեր է անոնց, ա՛լ աւելի փողոցային լեզուով մը:

Ամենէն նշանակելին կայ. դեռատի կին մը, զոր կառքով անցած պահուն ամէն մարդ հիացումով կը դիտէ, դիչեր մը ամբողջ գրպանի դրամը կը կորնցընէ խաղի ընկերութեան մը մէջ, ամուսինը նեղուկայ չէ որ անկէ դրամ ուղէ. տուն մը պէ-ռէ-ն կը ծախէ. գնաւ մէկու մը չզգացնելու համար ներքին մտահոգութիւնը, բայց խաղալու տենչը զօրաւոր է տիկինին մէջ. ինչ ընէ. թանկագին մանեկն գաղտագողի կը հանէ մատէն ու կը յանձնէ զայն պարտատիրոջ մը որ երկար ժամանակէ ի վեր աղջկանը սարիքը ուսնգող այս տիկինին չուքջը կը չաջէր ու անոր հաճելի ըլլալու համար ամէն զոհողութեան չանձնառու կ'ըլլար:

— Յիսուն ոսկի տուր, կ'ըսէ, տիկինը, վերջին ծայր զգուչութեամբ, որպէս զի ո՛չ ոք լսէ:

Կ՚ըսեն խաղակիցը սակայն, որ ամէն տարի վաճառատան պաշտօնեաները կը վոխէ անոնց ամսականին վրայ մէկ ոսկի չաւելում չընելու համար, տիպար վերահանձնառութեամբ կը մնրժէ մանեկն ու նոյնչափ փափկասրտութեամբ տասը հատ պանդոկ կը սահնցնէ տիկինին ձեռք, ուրիշներէ չի տեսնուելու համար ամէն ճիգ թափելով. և սակայն սրտաես աչքեր կան որ բան չեն փախցըներ, խաղի սեղաններու չուրջ մանաւանդ՝ գայթակղական զործ մը չկայ որ գաղտնիք մնայ, անոր համար որ խաղամոլ մը բարոյականութենէ զուրկ մէկն է բացարձակապէս, ուրկէ առաքինութիւնները աստիճա-

նարար կը պահին, տեղի տալով անօրինակ մոլութիւններու, որոնք հետզհետէ կը ծնին անոր մէջ կորնդուցած դրամներուն համեմատութեամբ։

Արձագանգը ըլլալով այս կարգի գայթակղական իրողութիւններու, պահ մը կը փորձուինք հարցնել թէ՝ Հայ կիներ՞ն են արդեօք այս սխրագործութիւններուն հերոսները։ Մեր վաճխատուն տիկիններ՞ն են արդեօք այս խաղացող, ծխող ու հայհոյողները։ Դեռ քառասուն տարին չէ անցած երբ մեր կիները լաչակը իրենց երեսը պատուհանին վանդակապեղկերուն եռեւէն հազիւ կը համարձակէին փղոցին անցուդարձը դիտել, ոտքերնին սահին հոտը դեռ չէ անհետացած անոնցմէ չսահին մատուցներէն, որոնք խաղի թուղթերուն տակ պէլլի ասեղն էր որ կը բռնէին օրն ի բուն։ Ինչ եղաւ, նկատելական ինչ բարեչրջում կամ յառաջդիմում տեղի ունեցաւ մեր ընտանեկան կեանքին մէջ, որ իր անարարութեամբ, պարկեշտութեամբ պարծող Հայ կինը անկումի չոլեան մը կը քաշուրէ հայելիի օտարօտի տիտղոսին տակ. ա՛ռ ինձ ըսող, ա՛ռ ըզիս, ասոնք Աստուածը չեն։

Եթէ հարստութիւնն է որ ճամբէ կը հանէ այս կիները, եթէ անաչխատ կեանքն է որ կը մոլորեցնէ զանոնք, ուրեմն չհարստանալուն մէկ ճարը նայիլու է, որովհետեւ աշխարհի ամբողջ հարստութիւնները չեն կրնար ընտանեկան երջանկութիւն ապահովել, երբ խաղամոլ տանտիրուհի մը կայ հոն։ Ամուսին, զաւակ, տուն արժէք չեն կրնար ունենալ խաղամոլ կնոջ աչքին, որուն ամբողջ մտածումը թղթախաղն է. ա՛խ անգամ մը կանանչ սեղանին չուրջը բոլորուէին. անհամբեր կը սպասէ խաղի ժամուն որ կ՝երկարաձգուի մինչեւ ի լոյս. առտուն միայն անկողին կը մտնէ տիկինը եւ կէս օրէն երեք ժամ ետք հազիւ կրնայ արթննալ քունէն ու տպաւորուիլ իրիկուան խաղին, փոխարինելու համար երէկ գիշերուան կորուստը։ Այս կեանքը կը չարաբնակուի տենդոտ կանոնաւորութեամբ մը եւ եթէ քաջալերուի, ան աւելի մեծ համեմատութիւններ առնելով ընտանեկան կեանքը քայքայել կը սպառնայ։

Ընկերական մոլութիւնները համաճարակ ախտերու կը նմանին եւ անմիջական ծաւալում կը ստանան եթէ իրենց խանճարուրին մէջ չսահմանափակուին։ Երբ բարձր դաս կոչուող տիկիններ կը խաղան, կը ծխեն, կը հայհոյեն, բնական չէ՞ որ անոնցմէ անմիջապէս ետք եկող դասակարգն ալ իրենց օրինակին հետեւի եւ այսպէս աստիճանական չզգայաւորումով մը ամէնէն հասարակ ընտանիքներու մէջ իսկ տարածուի խաղամոլութիւնը, իբրեւ օրուան դոյն։ Հարուստները, ամենուն ուշադրութիւնը իրենց վրայ հրաւիրող կիները պէտք է բարի օրինակ ըլլան հանրութեան. այս էր երբեմն օրէնքը մեր ճչմարտապէս բարձր դասուն պատկանող կիներուն, այս է նաեւ օրէնքը ու սովորութիւնը ուրիշ քաղաքակիրթ ազգերու մէջ, ուր պերճ տիկիններ, հռչակուած ազնուականուհիներ, կոմսուհիներ, դքսուհիներ եւ հանրահռչակ անձնաւորութեանց կիներ, միշտ մեծ խնամք կ՝տանին բարութեան, առաքինութեան, խնայողութեան կենդանի օրինակներ հանդիսանալու հանրութեան։

Մարդուս դիրքը քանի՛ բարձրանայ, քանի՛ աչքի զարնող երեւոյթ մը առնէ, նոյն համեմատութեամբ ալ պարտականութիւնները կը ծանրանան հանրութեան առջեւ. անուս, գռեհիկ, տախտակ սրբող կնոջ մը համար այնչափ անհաղորդելի չէ անվայել խօսք մը կամ անհամոյ գործ մը, երբ նկատողութեան առնենք ապրած միջավայրն ու խոնարհ դիրքը, բայց երբ միեւնոյն արարքը դաստիարակուած, զարգացած, կեանք տեսած կինը մըն է որ կը գործէ, անհաղորդելի է այս վերջինին համար։

Խաղը այն աստիճան առաջացած է հարուստ ընտանիքներու մէջ որ, եթէ զրական եղելութիւններ առաջ բերել հարկ ըլլար, կրնայինք ամբողջ գիրքը լեցընել հետաքրքիրներու կողմէ մեզ հաղորդուած գայթակղական զղուելի պատմութիւններով։ Կիներ կան որոնք պարկեշտ ամուսիններ, առաքինի մայրեր և պատուախնդիր տանտիրուհիներ էին այն տանն, երբ խաղամոլութիան չէին հետեւած. այս ախտէն վարակուելէ ետք բոլորովին փոխուած են, կ'ըսեն, ու իրենց նըկարագիրէն չսպասուած գործերու մղուած։ Բարեկամ մը որ այս կարգի խաղամոլ կիներու ցանկը պատրաստած է, առաջարկեց որ յանուանէ գրենք անոնց անուննները, որպէս զի ուրիշներու ալ խրատ ըլլայ և զգուշանան մեր ընտանեկան հիմները քայքայելէ։ Այս բանին համար ո՛և է արգելք չկար մեր առջև, քանի որ պետական օրէնք մը խստիւ կ'արգիլէ խաղամոլութիները ու ծանր պատիժներ կը սահմանէ կրկին անգամ խաղացողներուն։ Մենք սակայն չուզեցինք ծայրահեղութիան երթալ, նկատելով որ յարգուած անուններ կան խաղացողներուն մէջ, որոնք կրնան աջողուած ազդարարութիւնով մը ուղղուիլ ու նա գառնալ կորսուեան առաջնորդող այս մոլար ճանբէն, երբ դեռ վիհին բերանը չեն մօտեցած։

Տիկիններու խաղամոլութիանը վրայ այսչափ ծանրանալ և բուն իսկ զանոնք այս ախտին առաջնորդող էրիկ մարդիկը մոռնալ, վոխանակ պատճառին՝ արդիւնքը հարուածել պիտի ըլլար։ Եթէ բացառարար մէկ քանի անհատ կիներ գտնուին իսկ, անուրանալի է որ տիկիններուն հարիւրին իննըսունը պիտի չհամարձակէր խաղի թուղթ ձեռք առնել, եթէ ամուսինը չքաջալերէր զայն այլ և այլ միջոցներով։ Ասիկա բացարձակ ճշմար-

տութիւն է և երբ էրիկ մարդը ուղիղ ճամբէն կը չեղի բնականաբար չկրնար արգիլել կինը որ իր օրինակին չհետեւի։ Էրիկ մարդոց կ'իյնայ ուրեմն նախ առնել և ապա ուսուցանել. ամենէն առաջ անոնք պէտք է որ վերցընեն կանանչ սեղանները սալօնէն, եթէ ընտանեկան խաղաղութիւն ու երջանիկ կեանք կը վնտռեն իրենց չուրջ, հակառակ պարագային զժբաղդութիները ուչ կամ կանուխ պիտի հարուածէ զիրենք ուժգնօրէն. որովհետև խաղամոլութիւնը նախ մարդուս հարստութիւնէն կը սկսի ու զայն ոսպառելէ ետք կեանքին կը սպառնայ։ Մեր մէջ հարիւրաւոր մեծ հարուստներ կրնանք թուել, որոնք իրենց ամբողջ հարստութիւնը խաղի մէջ փճացնելէ ետք, ուղղակի կամ անուղղակի զոհերը եղան այդ մոլութեան։

Ժամանցի այդ մահացու եղանակը փոխելու է այս եւս. մոլիոններով մարդիկ կան որ չեն խաղար և խաղամոլներէ քաղցր ժամանցներ ունին. զուարճութեան ուրիշ միջոցներ վնտռելու է. երաժշտութիւնը, նուագը ինչ ընտիր և կենսաւորող ժամանցներ են, այր և կին ալեկ կ'ընեն եթէ այդ ճիւղին այժ տան ու երաժշտութիւնով պատուասիրեն իրենց հիւրերը, վոխանակ անոնց թէ քսակը պարպելու և թէ՛ ֆիզիքական ու բարոյական ծանր հիւանդութիւններ պատճառելու։

Մի՛ խաղաք, եթէ կ'ուզէք կեանքը վայելել։

ՅԵՏԱՄՆԱՑՆԵՐ ՎԱՅՐԵՐԱՆՆԵՐ ՁԱՐԱԹՕՍՆԵՐ

ՊԱՏՈՒԱԿԱՒՈՐ թաղի մը անկիւնը բարձրանայ հոյակապ չինք մը որ մարմնացումն է գեղարուեստի, ճոխութեան ու պերճանքի. յարկերը ճարտարապետական նուրբ քմայքով մը տեղ տեղ կէսկիտուած են մարմարեայ գունագեղ սիւներով, որոնց գեղակերտ խոյակներն ու երփներանգ ողորկութիւնը աչքերը կը թովչին դիտողին: Խորանաձեւ լայնարձակ պատշգամ մը իր արտաքին քանդակներով, չզարշանման ժանեակներով, արձանիկներով ու նկարագեղ օրնամաններով կը հովանաւորէ ճակատը բնակարանին, որուն բոլորչի պատուհաններուն թանձր ապակիներէն կ'ընդհմարուին բնհնգ թանկագին վարագոյրներ՝ նուրբ ըլ-ներու հարուստ ոզոզումով պարփակուած: Տանտիրուհին՝ այս ցանկալի դրախտին վաղայարոյց տիկնակը, դիւթիչ հուրիի մը բարեձեւութեամբ պատուհանին առջեւէն կ'անցնի ու կը զառնայ առաւօտեան զբաղումներուն անձնատուր. մինչդեռ ամուսինը՝ զաւակները գլուխը հաւաքած՝ իջած է յարակից բուրաստանը ու կ'աշխատակցի պարտիզպանին, թուփերը հարթելով, ծաղիկները խնամելով ու անձնապէս աշխատելու ճաշակը զաւակներուն մատաղ սրտին մէջ ալ սերմանելով: Երկաթեայ գունագեղ վանդակորմ մը տրամադրելի կ'ընէ պարտէզին հրաշալիքը անցորդներուն, որոնք հիացքանչ կը դիտեն ծառերու, ծաղիկներու ակնապարար այլագոնութիւնն ու անոնց մատուցուած արուեստական խնամքը:

Զորս հինգ հոգի կ'անցնին այս բնակարանին առջեւէն. անցորդներէն մէկը կը ճանչնայ տանտէրը ու կը բարեւէ զայն վանդակորմին հետեւէն, մինչդեռ օտարազգի ուղեկից մը հիացքանչ կը մնայ ու կը հարցնէ թէ ո՞վ է այս բնակարանին տէրը:

— Սանկ մարդ մը, կը պատասխանէ տանտէրը բարեւողը, Մաթէոս Կիրակոսեան կ'ըսեն, հայրը կօշկակար էր. աւելի հետաքրքրաւ քան կօշկակար, ժամ մը ուտելիք կը գտնէին, ժամ մը անօթի կը մնային:

— Բայց սքանչելի բնակարան, կը բացագանչէ օտարազգի ուղեկիցը, ահագին ղրամ ծախսուած ըլլալու է ասոր կառուցումին համար:

— Անոր հայրը չաս կարկատած է մեր Յակոբիկին կօշիկը, կը չարունակէ մարդը, իրաւ տգեղ ելաւ քիչ մը ճտորիկ սկսաւ, բայց աւազի վրայ է գործը, հաստատ հիմ չունի, տասնկ մարդիկ բոցի կը նմանին որ կարճ ժամանակի համար կը փայլին թէև, սակայն նոյնչափ ալ չուտով կը մարին առանց հետք մը ձգելու.

— Շիտակը արժանիքի տէր մարդ է եղեր որ այնչափ խոնարհ ծագումէ մը այս աստիճան նախանձելի դիրքի մը բարձրացեր է, կը յարէ օտարազգին միշտ անկողմնակալ կերպով զառնալով:

— Անոր հարսուԹիան գազանիքն ալ մինչ գիտենք, կը կրկնէ տանտիրոջ ազգակիցը, ամէն առկիւ գրգռուելով օտար ուղեւիցին գնահատումներէն, անիկայ դրպանէն հանելու չափ կարողուԹիւն ունեցող հազարաւորներ պարապ կը պարծին կոր, զուն ինչո՞ւդ պէտք, առանիններուն նաքը չիպար, ես չա՜տ տեսած եմ չտեսներ, որոնք ֆ՚նչ Խըչին խնոմը զարճած, մէկ քանի տարի Ժռած են ու անկէ նաք զարձնալ իրենց սորնուԹիան մէջ ինկած։

Եւ կը չարունակուի այս վոխատացուԹիւնը երկու ուղեկիցներուն մէջև։ Հայը մէյ մէյ վար կը զարնէ իր ազգակիցը՝ վարկաբեկ ընելով զայն օտարին առջև ու արագ անկում գուչակելով, մինչդեռ իրականուԹեան մէջ ինքնօգնուԹեամբ ու անձնական արժանիքով առաջացած մէկն է այն ճոխ բնակարանին յարգելի տէրը, որ Ժէկ հասարակ արհեստաւորի մը զաւակ, սակայն յարատև աշխատուԹեանն ու յղացող մտքին չնորհիւ անապին հարստուԹիւն գիզած է ու հետզհետէ ալ առաջանալու ճամրուն մէջ մտած։

Ինչ մարդը սակայն մինակ այս ազգակիցին բերնով չէ որ կ՚անարգուի, զեռ ուրիչ տեսակներով ծանօԹներ ու անծանօԹներ բերնի ծամոց կ՚ընեն զայն ու կը սկսին վայրահաչուԹիւններու։ Աւելի անխղճներ չրաւականանալով այսչափով՝ կը յարձակին անոր ընտանեկան կեանքին վրայ ու ամենասարդ իրողուԹենէ մը մեծ հետեւուԹիւններ հանելով, անմիջապէս իրենց խնդասատակէն հոմանուհիներ կը ստեղծեն մարդուն համար, ու նԹէ չուր կը վերցնէ, նոյն իսկ տանտիրուհիին անունն ալ արատաւորել կը չանան, մինչդեռ երկու ամուսիններ իրենց նիւԹական չաջողուԹիւններէն արբշիռ՝ գլուխ գլուխի տուած համերաչխ կեանք կը վարեն ու իրենց

զաւակներէն ու իրարմէ ուրիչ՝ սիրոյ առարկայ չեն երազեր։

Մի՛ կարծէք որ վայրերանները, չարախօսները, բամբասողները հիմնական պատճառ մը կամ քինախնդրական չարժառիԹ մը ունենան երկու ամուսիններուն նկատմամբ չարախօսելու, ընդհակառակը՝ չատեր՝ անոնցմէ երախտաւորուած են ու աւելի չատեր ալ առանց մօտէն ճանչցած ըլլալու, կը չարախօսեն, միմիայն անոր համար որ չեն քաչեր ազգակիցի մը առաջդիմուԹիւնը։

— Անիկա՞ ով կ՚ըլլայ կոր եղեր, զեռ մայրը երէկ լուացքնոց կը լուար կոր։

— Անիկա Ժոզ փորը կչտացնէ անգամ մը ու նաքը խօսքի խառնուի։

— Բնրանես բանալ Ժոզ չի տայ, ես իրեն ամրողջ անցնալը գիտեմ, հինգ փարայի ա՛խը քաչած օրերը մոռցա՞ր, ես այն ատեն զարձնալ աս Հաճի Կարապետն էի։

— Կը տեսնաք զուք, ան գործը երկու տարի չի քչեր կը վճանայ, ա՞ն ով է որ գործ պիտի կառավարէ զեռ չտիկ չիտակ խօսիլ մը չի գիտեր։

— Անոր վարկ բայոլները պիտի տեսնան, ամրողջ գործը խարնես խուրնս է, նաքը նաքը պիտի անանկանայ։

Ահաւասիկ անխմաստ, անպատկառ վայրահաչուԹիւններ, որոնք մեր հարուստներուն, իրենց գործը առաջացնողներուն հասցէին կ՚ուղղուին, ամէն անոնցմէ որոնք ծոյլ, յետադէմ, գետնաքարշ կեանք մը կը վարեն ու երբ իրենք չեն առաջդիմեր, ուրիչներու ալ առաջդիմուԹեան արգելք ըլլալ կը կարծեն իրենց վայրերաԹուԹիւնով ու պառաւական բամբասանքներով. ասոնց համար Բրիատոս բացագանչած է Սատուածային զայրոյ-

թով «Դո՛ւք չէք մտներ ու մտնողներուն առջին ալ արգելքներ կը յարուցանէք»։

Անձնական արժանիքով առաջացած մարդիկ կը ճանչնամ և առեւտրական հրապարակին վրայ ամէն մարդ ալ կը ճանչնայ ասանկ տասնեակներով մարդիկ, որոնք ամէն տարի պիտի մնանկանան, եթէ նախանձորդներու վայրահաչութեան նայինք. մէկը կ'ըսէ որ, երէկ երկոհարիւր ոսկի ընդդէմը գտայ քեզ, ուրիշ մը կը բացագանչէ ախպար, հարիւրին փանէրկոտէն փոխս կոտայ, ասոր ետքն կը գլմանաչ. երրորդ մը՝ ան ապրանքէն ես ալ առնէմ, ձախած քէնէրը կը փեռնէմ կոր, խելքս բառը չէ։ Ատոնք ծո՛յլ, հընազարեան, յետամնաց յոռետեսներ են, որ վտանգակ ապրանք ծախելու վրայ խորհելու, իրարու քով կը հաւաքուին ու կ'սկսին միսը ծամել իրենց առաջացող պաշտօնակիցներուն, որոնք այս վայրահաչութեան ժամանակ, անդին ահագին առեւտուրներ ընելով դրամ վաստկելու, գործ առաջացնելու վրայ են, ու ժամանակ իսկ չունին գլուխ քերելու։

Ինչ անուշ պիտի ըլլար, եթէ պատչաճութիւնը չարգիլէր ու հոս տասնեակներով թուէի անուններդ այն գործի մարդերուն որոնք յետամնացներու գուչակութիւնով մինչև հիմա տասներորդ անգամ մնանկացած պիտի ըլլային ու հիմա փառք Աստուծոյ առեւտրական հսկայ գործերու գլուխ կանգնած՝ հարիւրաւոր անձերու գործ կը հայթայթեն, կուտան կ'առնեն, օրն ի բուն կ'աշխատին ու տարուէ տարի իրենց հարստութիւնը աւելցնելով պատիւ կը բերեն թէ՛ իրենց պատկանած հասարակութեան և թէ՛ երկրին, որուն օգտակար զաւակներն են։

Այս առեւտրական տուներէն չորսը հինգ մօտէն կը ճանչնամ, որոնց համար երբ հրապարակի վրայ յոռետեսութիւնները կ'ընէին, մարդիկը նոյն տարին իսկ չարաչանքներու դրամագլուխին չափ դրամ կը չահէին իրենց անանկանալէ ջղձէն։

Ո՛վ յետամնացներ, չարասիրտներ ու դատարկաբաններ, աշխատողին համար տապարէզը լայն է։ Մի՛ կարծէք որ պայմանաղրական եղանակներն են մինակ գործ առաջացնելու միջոցները. առեւտուրը ամէն օր նոր նոր փուլերէ անցնելու վրայ է, որուն՝ մեր պատկանական խելքով մասնակցողներուն օձիքէն կը բռնեն ու դուրս կը նետեն։ «Ընկե՛ր, եթէ հարսնիքի լաթ չունէիր, ինչո՞ւ մըտար այս տեղէն ներս»։ Աւետարանի այս յանդիմանութիւնն է որ կ'ուղղուի նաև գործի մարդոց երեսին. եթէ աշխատելու կամք չունէիր, եթէ չարաչանչել չէիր գիտեր, եթէ նրբամտութիւնով օժտուած չէիր և վերջապէս եթէ հրապարակին զարգացումները հետապնդելու չափ ուշիմութիւնը չունէիր, ինչո՞ւ դրամագլուխդ վտանգի դրիր ու գործ մը հիմնեցիր. աւելի ազէկ չէը որ ուրիշի մը վարչութեան տակ ծառայէիր ու կարողութեանդ չափով ապրուստ ճարէիր։

Եւ սակայն գերմարդկային ուժեր չեն գործ առաջացնելու համար պահանջուածները, եթէ այդպէս ըլլար, մտքով նուազ զարգացած անձինք այսօր անօթի մնալու դատապարտուած պիտի ըլլային, մինչդեռ աշխարհի ամէն կողմ բոլորովին ասոր հակառակն է որ կը տեսնուի և մտքով զարգացած մարդիկ են որ չաճախ դրամի երես չեն տեսնար. հետեւաբար յետադէմները պատճառ չունին իրենց չը զարգացած միտքը պատասխանատու բռնելու։ Գործ առաջացնելը ամէնէն առաջ անձնուիրութիւն ու աշխատութիւն կը պահանջէ, ո՛վ որ բոլորանուէր չէ գործին, թող չյուսայ որ պիտի կրնայ առաջ վարել զայն, և անձնուէր աշխատութիւնը ամէն մարդ

ալ կրնայ կատարել երբ կամք ունենայ։ Կամք ունեցող մարդը արդէն կ'ստեղծէ, գիշեր ցերեկ գործին վրայ մտածող, անոր առաջացումը իւրն կէտ նպատակի ընդդէմ ինչպէս չի յաջողի, եղբայր. աստուածային արտարուեթիւնը, բնութիւնն օրէնքը կը հանդուժէն որ անձնազոհ աշխատութիւն մը ապարդիւն մնայ առեւտրական հրապարակին ու հացի պայքարին մէջ։

Երբ մէկը արշալոյսին գործին գլուխը կուգայ ու մթնոլորտին անկէ կը հեռանայ, երբ աչքը ականջը չորս դացած չարուեստակ գործին վերարերող խնդիրներով կը զբաղի, երբ յաճախորդ ձեռք անցընելու համար նոր նոր միջոցներ կը խորհի, երբ ապրանքի նոր տեսակներ ստեղծելու վրայ միտք կը յոգնեցնէ ու գիշերը մինչեւ լոյս անոր վրայ որոճալով իր կոչտ գրիչովը գծագրութիւն ընել կը փորձէ, երբ աչխարհային ամէն հաճոյքներէ զրկելով անձը, գլուխի մը հանգչելու կը սպասէ՝ վայելքի վրայ խորհելու համար, ինչպէս կ'ուզէք որ սանկ մարդը չգէ չանցնի այն մրցա արհեստակիցները, աստիճանակիցներն ու վիճակակիցները, որոնք ժամը երեքին հազիւ կը բարեհաճին մեկնիլ տունէն, ուր մեզք կը համարին գործի վրայ խորհիլը. ճամբան մէկ քանի ընկերակիցներու հետ այսինչ օրիորդին միսը կը ծամեն և կամ այնինչ տիկինին երեկոյթը կը բամբասեն, գործատեղին չարուեստակ լրագիր կամ վէպ կարդալով կը զբաղին ու յաճախորդներու հետ բանակցիլը իրենց ստրատանեռուն կը ձգեն՝ վէպին անուշ տեղը աւարտելու համար, իրիկուան գործ չկայ ըսելով ժամը տասնին չորեքտասով կը մեկնին և ուղղակի գարեջրատուն կը դիմեն, գիշերը թղթախաղին գլուխը կը հաւաքուին ու մինչեւ լոյս անոր վրայ կը խորհին։

Ըսէ՛ք, տեա՛ք յետաձնացք, անբերութիւն պիտի

չըլլա՞ր երբ գուք այսչափ անհոգութիւնով հաւասարէիք միւս այն անձնազոհ մարդուն, որուն ամբողջ խեղճալը իր գործին առաջացումը եղած է։ Զգեցէք վայրաշխարհութիւնը, վայրերանութիւնն ու բամբասանքը, ատոնք պատասներու բաժինն են, ու ձեր հակառակորդներուն չզզնել գաք, ընդհակառակը գրգիռ կուտան անոնց աւելի նոր կրթուով ու եռանդով աշխատելու։ Ձեր անյաջողութիւնը նոյն իսկ ձեր յետամնաց չարաբանութեան մէջ վնասուեցէք. ուղղեցէք ձեր սիրտը, բոլորանուէր փարեցէք ձեր գործին, յաջողութիւնը պիտի հասնի չուտ, ու թէ՛ բարոյապէս և թէ՛ հարստացած պիտի ըլլաք այս կերպով։



ՕԳՆԱԿԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐ

ԻՆՉ գեղեցիկ է սա ձկան գիրուկ տիկինը. բնութիւնը օժտած է զինք ճկուն հասակով մը որ կը ցոլացնէ իրանին սիրալի բարեձեւութիւնը և աչքերը, որ մոգիչ հուրք մը ունին իրենց մէջ, ա՛լ աւելի արտայայտող հմայք մը կը ստանան, կ'որ, նուրբ այտերուն և համաչափ սիրուն զիմագիծերուն վրայ: Ո՞վ է այս հուրին, ո՞ր բարեբախտ մահկանացուն է անոր ամուսինը որ գիտցած է գնահատել արժանիքը այսչափ պաշտելի գեղեցկութեան մը և պերճանքի ու վայելչաձեւ արդուզարդի անհնայ չռայլումով մը ապայուցած է իր գեղապաշտական ճաշակը:

Այս հարցումը կ'ուզղուի յաճախ մեկէ աւելի տիկիններու հասցէին, որոնք իրենց գեղեցկութենէն հպարտացած կը պատկերացնեն իրենց վրայ չռայլ պահանջները վերջին նորաձեւութեան ու կը վուժան ցուցադրել զիրենք, հանրային զբօսավայրերու կեդրոնը, եկեղեցիներու բակը, մեծ պողոտաներու անցքին վրայ և կամ այնպիսի համախառնումներու մէջ, ուր կարելի եղածին չափ ստուար ըլլայ թիւը դիտողներուն և հիացողներուն:

Այս դարաւկզբին պերճուհին չի ճանչցողներ, անոր խնկելի տեսքը անգամ մըն ալ վայելելու անդիմադրելի տենչով թիմիռանիկի նման չորս կողմը յաճոզներ չարուշտակ կը յայտնէ իրենց հիացքանչ բանաձեւերը և ամէն անգամ ալ կը գտնուի մէկը որ կարծես պաղ ջուր թափելու համար ամէն կողմէ արտայայտուած տաք վերաբերումին,

—Անտար ես սա կնկան էրիկը կը ճանչնամ, կ'ըսէ, չարաթը լիր տասը մէճիտիէին մէջն է. ընտո՞ր կը հանի կոր աստոց ամինուն. ամսական երկու ոսկի տան վարձք կուտայ, տան ծախքը ըսես՝ ամէն բան տեղը, ամառը Սարըեար, ձմեռը ամէն գիչեր զուարճութիւն, կնկանը վրայի հագուստը տեսաք, քսան ոսկին չի բաւեր, խելք չհասնիլիք բան:

Այս տեսարանները այնչափ յաճախադէպ են հիմա որ իւրաքանչիւր մեծ թաղի մէջ կարելի է գտնել մեկէ աւելի ընտանիքներ, որոնց պերճ կեանքին ու չռայլ մսխումներուն դաղտնիքը հասկնալու համար անհրաժեշտ է քննել ներքին երեսը ընտանեկան և ամուսնական պատկերին:

Հարեւանցի քննութիւն մը սակայն եղեռնական ոճիրներ պիտի պարզէ, որուն զոհերը երկու գեղեց ամուսինները չեն ապահովապէս, այլ անոնց երկու սեռի թշուառ զաւակները, որոնք յաւիտենական կործանումի են մատնարկուած են իրենց սրբապիղծ օրօրոցէն: Ստանկ պարագաներու մէջ անհրաւութիւն կ'ըլլայ մինակ կինը դատապարտել, բուն իսկ դատապարտելիքը ընտանիքի հայր տիրողը անարժանարար ստանձնող վատն է որ գիտնալով իր համնատ վատակը, անոր վրայ չի իմներ եւս մտացոյցը և երբ իր գաճաճ հասակէն տաս-

նպատակ մեծ ներքնքի մը ականատես կ'ըլլայ տանը մէջ, չի հետաքրքրուիր հասկնալու մէջ, ո՞ւրկէ է որ կը բղխի այս չռայլութեան աղբիւրը:

Հազուագիւտ է որ կին մը այլեայլքի, եթէ ամուսինը լուռի գիտնայ զայն վարելու եղանակը և կամ նոյն իսկ ինք կամայ կամ ակամայ աւելի չտայ կնոջը անկումին: Գեղեցիկ և հրապուրիչ կիներու չուրջ փորձառութիւնները անպակաս են և այս բազմալիմի փորձառութիւններուն վրայ եթէ աւելնայ նաեւ գէուձ ամուսինը մը, որ քնաւ գաղափար չունենայ ամուսնական կապին նուիրականութեանը վրայ, ու անուշ ուտելու, մաքուր հագուելու, ճոխ ապրելու մարմաջովը յղփացած՝ պիւրոթիւն ընձեռէ օգնական ամուսինի մը տունէն ներս մտնելուն, այնատեն ո՞րչափ պատասխանատու կրնայ նկատուիլ կինը ընտանիքին անպատուութեան ու զաւակներուն փճացած ապագային:

Ամէն հասակէ բազմաթիւ անձեր կան այսօր, որ իրենց աչքը չորս բացած անկումի տրամադիր կիները կը հետապնդեն: Այս կնորհներուն գործելու եղանակը կը զանազանի իրարմէ և իւրաքանչիւրը տարբեր մեթոտ կը հետեւի օգնական ամուսինի դիրք մը գրաւելու համար: Ոմանք երկան հետ բարեկամութիւն հաստատելով կը սպրդին տունէն ներս, և անգամ մը յարաբերութեան մտնելէետք ասպիճանաբար հաճելի կ'ընծայեն իրենց հնարագիտութիւնը, փափկութեան, ազնուութեան, վեհանձնութեան կնիք մարթ մը կ'առնեն իրենց վրայ և քնաւ հետք չեն ցուցներ իրենց չուկայի գիւրագրգիռ, կոչտ, անհամբոյր բնաւորութենէն. դրամի վրայ չհոգալ կը ձեւացնեն և պէտք եղած տեն կ'առատաձեռնեն անհաչիւ, մինչդեռ չուկան տասը փարա աւելի կամ պակաս տալու համար գլուխ կը պատռեն: Մտերմութեան

առաջին քայլը թղթախաղով կ'սկսի, ուր անխուսափելի կերպով կը կորնչի հիւրը և միւս օրը պարտաւորուած կ'ըլլայ աչուընդէն կամ որոչուած ուսելիզէնը դրկել կրկնապատիկ որակով ու քանակով: Այս առաջին առաքինութիւնը խայծ մը կը դառնայ ամբողջ ընտանիքին որոնց համար աշխարհի ամէնէն վհատանձն մարդը կ'երեւայ կնոջ հիւրը: Մէկ երկու չարաթ ետք իրիկունները մէկտեղ ծնկիկ կ'սկսին տան բարձրաւանդակին վրայ և միշտ յարգելի հիւրն է որ կանուխէն կը զրկէ ըմպելիներուն ամէնէն ընտիրն ու աղանդերներուն թանկագինն ու համեղը՝ երկու ամուսիններէն մէկու դիտողութիւն ու չնորհակալութիւն ստանալով իր յանձն պաւած յոգնութեան ու ծանրութեան համար: Այս ժամանակամիջոցն ալ կ'անցնի և մտերմութիւնը քանի չչտուի պահանջումներն ալ կը կրկնապատկուին գէուձ էրիկին կողմէ: Այս վարնոց արարածը կը մոռնայ իր ամսական համեստ վաստակը ու կ'սկսի աստիճանաբար առաջ տանիլ ծախսը, կինը նոր չրջազգեստ մը կ'ուզէ, մինչդեռ ինք ալ նորկայանալի հագուստ մը չունի, տան անյագ մարութիւնը բերնին ծամոցը կ'ըլլայ միշտ և ասոնց ամէնքը կը կատարուին օգնական ամուսինին փոխատուութեամբն ու ձեռնտուութեամբը:

Անկումին առանցքը դրամը կ'ըլլայ միշտ և տնտեսանները ու միջոցները են որ կը փոխուին: Ուրիշ ընտանիքի մը մէջ ալ վարձուորի ղէմքով կը տիրապետէ օգնական ամուսինը, որ արձակ համարձակ կը հոգայ տան ամբողջ ծախսը, մինչեւ իսկ տանտիրուհիին էրկանը անձնական ծախսն ալ ինք հատուցանելով: Իսկ երրորդ մը թեկնածու կը ցուցնէ ղինքը տան աղջկան ու այն պատրուակով կ'անցնի ամուսնական սահմանին՝ տան մարդուն, որ սակայն ակամայ կուրութեան կ'ենթարկէ

ինքզինքը ու անզգայ կը դառնայ ամէն նախատինքի։

Այս անկումներուն մէջ սակայն սէրը, զգացումը գործ չունի բնաւ և ամէնէն մեծ անիրաւութիւնը պիտի ըլլայ ա՛խերով. օ՛ֆերով համեմելով բանաստեղծական չարար մը հագցնելը անոնց։ Զուտ առթնութեան, անարգ չահագիտութեան արդիւնք են ամուսնական այս վիժումները, որոնց ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ձանրանայ գեռատ էրիկներուն վրայ։ Ի՞նչ պատճառ ունի էրիկ մը ընտանեկան յարաբերութեան մտնելու այնպիսի անձանոյ հետ, որոնց նպատակը բացորոշ է և մեկնութեան չկարօտիր։ Ի՞նչ յիմարութիւն է բարեկամութեան քօղին տակ տունէն ներս ընդունիլ պատիւի գողեր ու ընտանիքին պատուոյն ու զաւակներուն ապագային վնասարժէքով վարիլ ճոխ կեանք մը՝ որ անհամմատ բարձր է ընտանիքին մակարդակէն։ Կարելի՛ է որ մտքի անզորրութիւնը, սրտի հանդարտութիւնը գոյութիւն ունենայ այլ եւս ասանկ ընտանիքներու մէջ։ Տանտիրուհին որուն վրայ կեզրոնացած են տան բազմապահանջ ծախսերը, կ՛սկսի վարել անպատասխանատու կեանք մը և իրաւունք կուտայ իրեն բռնանալու տան իւրաքանչիւր անդամին ալ վրայ և էրիկը՝ անարգ մարդը, չկրնար քերան բանալ ու փոքրիկ պիտոդութիւն մը ընել կնոջը անխոտովանելի ու անտանելի արարքներուն, որոնց սակայն ինքն էր զայն մղողը։

Ընտանիքի ասանկ անզգայ հայրեր եթէ իրենք միևնակ թշուառ ըլլային, անիկա արդար վարձատրութիւնը պիտի սեպուէր իրենց գեռատ արարքին. սակայն ցաւալին այն է որ անոնց եառէն կը քաշկռտուին նաեւ իրենց անմեղ զաւակները ու այսպէս սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի ախտը, մինչեւ որ անբուժելի հանգամանք մը ստանայ ան։ Տան մէջ մօրը վարած անխոտովանելի

կեանքին ամէն դրուագներուն ականատես եղած աղջիկէ մը ի՞նչպէս պահանջել սրտի կուսութիւն ու զգացումի սրբութիւն. չար օրինակները աւելի տպաւորիչ չե՞ն միթէ։ Դեռահաս աղջիկը աչքը բանալուն պէս երբ տեսնայ որ իրենց դիրքէն տասնապատիկ աւելի ծախս մը կ՛ընեն, ինքն ալ պիտի վարժուի նոյն չռայլ կեանքին և աչքը չորս պիտի բանայ չհնոյ աղբիւր մը գտնելու. քանի որ տան մէջ կիներն են որ տասնձնած են ծախսին ծանրութիւնը և հայրը ո՛չ խօսք ունի և ոչ ալ ընտանիքին վրայ կը խորհի։

Սոսկալի է ասոր պարագան. ինկած կնոջ աղջիկը դժուարութեան չբաղխիր չհնոյ աղբիւր գտնելու համար. արատաւորուած մօր մը աղջիկը ամենէն պատրաստ որսն է, որուն երկրպագելու ծանրութիւնը նիրայօժար կ՛տասնձնեն նոյն այն բարեկամները՝ որոնք բարեյօժարութիւնը ունեցած էին տան ծախսին բեռը կրելու և տանտիրուհին ծառայելու։ Իսկ եթէ ասոր հակառակը պատահի ու երիտասարդ մը ամուսնանայ ան աղջկան հետ, ուշ կամ կանուխ, հոն ալ կը պարզուի նոյն տխուարանը և հարսը ամենէն թեթև ճնշումի մը ազդեցութեան տակ կ՛ընդգրկէ մօրը ասպարէզը։

Եւ այս ամէն չարիքին արմատը անարժան էրիկն է, որ իր տունը քանդելէ առաք ամբողջ սերունդն ալ բերաւ ձգեց անդունդին խորը։ Թոյն, լեզուց, մազձ ըլլար այն ըմպելին զոր առաջին անգամ խմնց օտարականին քսակէն ու աստիճանարար վարժուելով իր տան համար ուրիշներու ծախսելուն, ամբողջ երջանկութիւնը զոհեց իր որկրամոլութեանը, ծուլութեան ու պերճանքին։ Հարիւր անգամ աւելի աղէկ պիտի ըլլար թէ՛ իրեն և թէ՛ ընտանիքին համար, եթէ հասարակ հագուստ մը հագնէին, չաքաթը մէկ երկու օր միս ուտելով միւս

օրեր խնայողութեամբ ապրէին ու ետ ինկած փողոցի մը խորշը բնակելով բնաւ ամարանոցի երես չտեսնային։ Այս անկումը առժամանակեայ հանգամանք մը միայն պիտի ունենար, մէկ քանի տարիէն զաւակները պիտի հասնէին, ընտանեկան ծախսերուն պիտի օգնէին և տաւիճանաբար պիտի բարեփոխէին իրենց ապրելու եղանակը. մինչեւ հիմա անկանգնելի է անկումը, ստորին կեանքը խառնուած է ամբողջ սերունդին արեան մէջ զոր ազնուացնել եթէ ոչ անկարելի՝ գոնէ չատ դժուար է այլ եւս, մինչեւ որ Թուռներէն կամ Թուռնորդիներէն չելլայ մէկը ու իր անձնազոհութեամբ չքաւէ, չորքէ իր նախահայրերուն մեղքը։

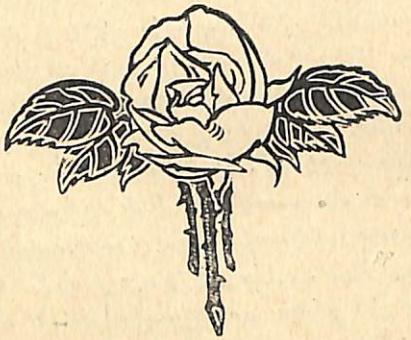
Աւանկ նկարագիրէ զուրկ անարգ մարդոց աղջիկ տալէ առաջ պէտք է քննել թէ կ'զգա՞յ իր մէջ կորովը գեղեցիկ կին մը հովանաւորելուն, ունի՞ հոգեի ու սրտի այն ազնուութիւնը որ նեղ պարագայներու մէջ իսկ կարող ըլլայ տէր կանգնիլ ընտանիքին։ Մինակ հարուստ ըլլալ, փայլուն գործ մը ունենալը բաւական չէ ապագայ վեհացուի մը, պէտք է ամենէն առաջ կորովը փնտռել անոր հոգիին խորը։ Ժողովրդական առածը կ'ըսէ թէ «ապականած ընտանիքէ աղջիկ ա՛ռ, բայց բնաւ աղջիկ մի՛ տար անոր»։ Ի՜նչ խորախորհուրդ ճըշմարտութիւն. երբ դուն պատուաւոր ես ու ընտանեկան բարոյականի նախանձախնդրութիւն ունիս, զբաղումիդ առարկայ կ'ընես հարուստ ու ամէն կանխահոգ միջոցներ կը տնօրինես անկումի առիթ չտալու համար անոր, երբ մանաւանդ գիտնաս թէ ի՜նչ ստորին միջավայրէ բերիր զայն, այնատեն աւելի եւս կը կրկնապատկես հոգածութիւնդ և երբ աւիշները պակսին՝ բնականաբար կնոջ սայթաքումն ալ կը դժուարանայ, և երկար ժամանակ տեւող վարժութիւն մը ունակութեան կարգ

կ'անցնի։ Իսկ հարս մը ո՛րչափ ալ պատուաւոր ընտանիքի մը զաւակ ըլլայ, կարելի չէ որ աստիճանաբար չընտելանայ ստորին միջավայրին ուր հարս գնաց. առաջին առթիւ ամօթ սեպած արարքները աչքի վարժութեամբ սովորական կը դառնան իրեն համար և երբ գաւազ էրիկ մըն է դիմացինը, իրեն համար չահու աղբիւր նկատելով կինը՝ միչտ առաջ կը քչէ զայն ու տան ամբողջ ապրուստը անկէ կ'ակնկալէ։

Աւանկ նկարագիրու վրայ զրկի ո՛րչափ ալ տխուր ըլլայ, կարելի չէ զայն անտեսել գրողի մը համար, քանի որ օրուան ամենէն մեծ ցաւերէն մէկն է որ կը պատկերացուի անոր մէջ։ Ամուսիններ կան որ զուգէ չեն կրնար կշռել իրենց առաջին քայլին ողբալի հետեւանքը և անգամ մը ճամբայ ելլելէ ետք Թէև կ'ողբան իրենց անհատաւորութեան վրայ, բայց օգնական ամուսինը բոյն կը դնէ անգամ մը և անկարելի կ'ըլլայ տունէն վտարել զայն իր յարակիցներով։ Ո՛վ որ յարաբերութեան կը սկսի մէկու մը հետ, պէտք է նախ խորհի Թէ տուժելիք բան մը ունի՞ ինք այս բարեկամութենէն և Թէ գաղտնի նպատա՞կ մը կայ արդեօք այս սիրաշող երթեւեկներուն մէջ. խնդիրը անգամ մը խորհելուն ու այս կէտին անդրադառնալուն վրայ է, անկէ ետք դիւրին է չարիքը իր խանձարուրին մէջ սահմանափակել՝ երբ դեռ սկզբնական չրջանին մէջ է։

Մեր Գէր. քարոզիչները նուրբ աստուածաբանութեան օձիքը Թող տալով, եթէ քիչ մըն ալ այս կարգի ընտանեկան նիւթերու վրայ քարոզեն, Թէ՛ չատ Թիւով ունկնդիրներ կ'ունենան ամէն կիրակի և Թէ իրական ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլան հանրութեան։ Այսօր ամէնքս ալ հասկցած ենք որ չարիք գործողները դժուկք կ'երթան և բարիք գործողները արքայութիւն.

նոյնպէս կը հաւատանք թէ Իրլանտա մեր մեղքերուն քաւութեան համար աշխարհ եկաւ եւն., որոնց ամենօրեայ կրկնութեան մէջ անհրաժեշտ է նաև աւելի մեծ տեղ տալ ընտանեկան խնդիրներուն, քանի որ ընտանիքներն են որ վճանալու վրայ են յաճախ ոգիտութեան երեսէն։



ԱՄՈՒՍԻՆԻ ՊԷՏՔԸ
ՈՐ ՏԱՐԻՔԻ ՄԷՋ ԿԸ ԶԳԱՑՈՒԻ

ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ լուռ ու անխօս՝ կուտայ այս հարցումին պատասխանը։ Անիկայ եղանակ մը ունի, տարիին ամենէն հրապուրիչ, ամենէն քաղցր և ամենէն կենսալից եղանակը, ուր բոյսերը կը ծլին, ծառերը կը հարսնանան, իրենց քոս մերկութիւնը պճնելով սպիտակ քօղով մը՝ ընդելուզուած երփներանգ ծաղիկներէ. մարդերը համեստօրէն գլուխ կը բարձրացնեն իրենց խոնարհ դիրքէն՝ իրր հիացիկ հանդիսատեսը մրջիւններու յարատեւ թափորներուն, որոնք զաւակներով ու թոռներով, մամիկներով ու տատերով սուրաց գունդեր կազմած՝ կը սիրուին, կը տարածուին տաք հողին կարմրութեանը վրայ՝ անվերջ երթեւեկի մը խուճապով զբաղած. մինչդեռ անոնց գլխուն վրայ՝ եղկ մժնաղորտին չուրջ մեղուն իր զուարթ պարը կը դառնայ և թիթեռնիկը իր ե-րանգաճոխ տեսքը կը յուցադրէ, կայտառելով ու ոստոստելով ընդհանուր խրախճանութեան մէջ։ Գարունը կ'երգեն ամէնքն ալ, պայծառ, ուրախ, ճոխ գարունը, ուր բնութիւնը կը վերակենդանանայ, կ'աճի, կը փթթի և

նոր կեանքի մը հնչաւորոր քաղցրութիւնը կը սիրէ իր չուրջը։

Գարունը արդարեւ, ինչ անուշութիւն մը ունի իր մէջ, զոր երգած են ու պիտի երգեն յաւէտ՝ աչխարհի ամբողջ բանաստեղծներն ու կեանքը սիրողները։ Տարիքի գարունը մանաւանդ՝ ո՛հ անկիւայ անբաղդատելի է, անոր համար որ ընդհանուր բնութեան հետ էակներուն ամենէն գերազանցին՝ մարդուն ալ կ՝զգացնէ ընկերի մը պետքը՝ միասին ըմբռչխնելու համար այն տարիքին գիւթական կեանքը՝ որուն վսեմութիւնն ու արժէքը զայն կորսնցնողները մինակ գիտեն։

Ծաղիկ հասակի մէջ ամուսինի մը պէտքը չատ բնական պահանջ մ է սակայն և այն ծնողքները որոնք հոգածու են իրենց զաւակներուն առողջութեան. զանոնք ամուսնացնելու պատրաստութիւն կը տեսնեն արդէն, երբ մանչերը քսանը հինգ՝ և աղջիկներն ալ քսան տարին թեւակոխեն, վստահ ըլլալով որ ամենէն երջանիկ ամուսնութիւնները այդ բնական հասակին մէջ կնքուածներն են. հետեւաբար այս պարզ խնդիրը չէ մեր հարցումին առարկան։

Կեանքի գարունը չատ հնչտ կ՝անցնի։ Երիտասարդ հասակին մէջ երբ հաճելի ընկերութիւն մը և լեցուն քըսակ մը ունի մարդ, ամէն դուռ բաց կ՝ըլլայ անոր առջև։ Ամէն մարդ կը փնտռէ ընկերութիւնը և երիտասարդը ուր որ ալ երթայ, ո՛ր կողմն ալ աչք պտըտցնէ ամէն բան վարդագոյն կ՝երեւայ աչքին. հետեւաբար ամուսինի մը պէտքը եթէ բնական և զգալի ըլլայ իսկ, ընկերի մը պէտքը նոյնչափ սոսկալական չըլլար այն տարիքին մէջ։

Աւա՛զ որ սակայն տարին մինակ գարնան եղանակը չունի և մարդ ալ չարունակ քամուած չի մնար իր երե-

սուն տարիքին վրայ. քառասունը, յիսունը, արագ արագ իրարու կը յաջորդեն. պէպէքնները երիտասարդ կ՝ըլլան. աղջիկները իրենց հասակին չափ զաւակներ կը մեծցընեն. ծանօթներ, բարեբարեացներ կը մեռնին, երիտասարդութեան ընկերներ իրենց ընտանիքներուն ծոցը կ՝ամփոփուին, մէկը զաւակը կը պսակէ, միւսը թոռը և երիտասարդութեան մէջ այնչափ հնչտ կեանք վարող անձը, ապշութեամբ կը տեսնէ որ ակնթարթի մը մէջ տեղի ունեցած են այս ամէնքը. թարմ տարիքին յաջորդած է վատոյժ, հաչմած կեանք մը և բոլորովին առանձին մնացած է աչխարհի վրայ։

Երեւակայեցէ՛ք անգամ մը կացութիւնը այս յուսահատ ծերուկին, որուն ամէն բան մութ կ՝երեւայ այլեւս աչքին, ո՛չ կերածէն համ կ՝առնէ, ո՛չ խմածէն, ժամ մը առաջ խօսածը տասն անգամ կը կրկնէ և ունկնդիրներ կը փնտռէ իր անցեալ կեանքին քաղցրութիւնները պատմելու համար։ Թչուառ մարդը չախորժիր նորերէն, անոնց ամէն մէկ գաղափարը, չարժումը, խօսուածքն ու քալուածքը սրտնեղութիւն կ՝առթեն իրեն, րո՛ն նոյնչափ զզուանք կ՝զգան նորահասները և եթէ անոր կամքին հակառակ չչարժին ու զայն չգրգռեն՝ մեծ բարեբաղդութիւն է։

Դիչերները մանաւանդ ո՛հ ինչ տառապանք է քունը հաչմած ծերունիին համար, որ եթէ հիւանդութիւններ ալ ունի, արդէն հիմակուընէ ղժոխքի կեանքը վարած կրնայ սեպուիլ, իր առանձնութեան մէջ քաչած տուայտանքներով, տքնութիւններովը ու հեծութիւններով։ Սրդ այս անմխիթար ու անհրապոյր տարիքին մէջ ո՞վ է որ կարեւորութիւն պիտի տայ անոր, ո՞վ պիտի հանդուրժէ հետը խօսելու, զուարճացնելու և հաճելի ժամանց մը ընծայելու։ Վարձուած սպասաւորներն ու

սպասուհիներ բնականաբար դրամ քաշելէ ուրիշ բանի վրայ պիտի չխորհին և եթէ հասարակաց օգնութեան կարօտ մնացած է պառաւը կամ ծերը, հարկ չկայ բացատրել անոր ողբալի կացութիւնը։

Որչափ երջանիկ է այն մարդը կամ կինը որ իր կեանքին վերջին տարիներուն մէջ անդաժան ընկեր մը, սիրելի ամուսին մը ունի իր մօտ։ Ինչ հոգը այս սպիտակափառ զոյգերուն թէ, ուրիշները ինչ կ'ըսեն, կեանքի պայմանները վոխուած են, կամ թէ իրենց ընկերութիւնը հրապոյր չունի այլ ևս։ Անոնք կը բաւեն իրարու, թինթօն թինթօն զուրս կ'ելլեն ներս կը մտնեն, միասին կ'ազօթեն, միասին կ'երգեն, միասին կը ծխեն և... մի զարմանաք, միասին ալ կը կռուըտին, քառորդէ մը հաչտուելու պայմանով։ Դիշերները տաղտուկ չեն ազդեր անոնց, ինչ՜ր ունին խօսելու, ինչ պէպքեր, ինչ անցքեր, իրենց նշանուած տարիէն ու մեղրալուսինէն մնացած։ Սէրի երջանիկ են եթէ զաւակներ թոռներ կը չրջապատեն զիրենք, որոնց ազմուկէն երբ ազատին զիշերները՝ ճշմարտապէս մեղրալուսինը կ'սկսի երկու ամոլներուն միջեւ, երիտասարդ ամուսնացեալներու նախանձը գրգռելու աստիճան քաղցրութեամբ։

Մաղթելի էր որ ամէնքս ալ վայելէինք կեանքի այս քաղցրութիւնը, որմէ չզրկուելու համար անհրաժեշտ է ամուսին մը ընտրել կեանքի գարունին մէջ երբ դեռ ծերութեան ձմեռը չէ չրջապատած զմեզ։ Իսկ եթէ երիտասարդութեան հաճոյքներուն անձնատուր ըլլալով մը խրճուինք ամուրիութեան հեչտանքներուն մէջ, մեր ծերութեանը՝ ի զուր սիրտ վինուենք ամուսին մը, կեանքի ընկեր մը, գոնէ խօսելու համար մեղի հետ։

ՈՒՂՂԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՐ ԿԸ ՍՈՐՎԵՑՆԵՆ

Երբ՝ բարեկամ մը ներկայացաւ հետաւոր թաղի մը պատուաւոր մէկ բնակիչը, որ յոգնած, զաղրած, պարտասած, կարողութիւն չէր զգար վրան՝ բերան բանալու։ Ինք արդէն մարմնով ու գէր՝ կէսօրուան հեղձուցիչ տաքին ցամաքային երկար ճամբորդութիւն մը ընել տոկացած ըլլալով՝ բոլորովին ընկճած՝ քրտինք թաթախ կր հեւար։ Ժամանակին օր տեսած, առեւտրական գործեր վարած, յարգելի անձնաւորութիւն մըն էր, որ հիմա ընտանիքը պատուաւորապէս ապրեցնելու համար գործ կը վնտռէր և նախկին բարեկամի մը հետ ժամադիր եղած էր այս կենսական խնդիրին վրայ տեսակցելու։ Ունեւոր մէկու մը աչքին թերեւս արժէք չունենար ճամբորդութիւնը, բայց մեր բարեկամին համար՝ որ քիչ մը քաւաստուն ալ անցած էր, ծանր զոհողութիւն մըն էր այս տաքին այնչափ ճամբայ առնելը

կամ... քալելը, և ամենէն ցաւալին՝ բարեկամին ալ չէր գտած որոշելու ժամադրավայրը, որ քառորդ մը, կէս ժամ սպասելէ ետք, յուսահատ կացութեան մը մէջ ևկած էր քիչ մը հանգիստ առնելու։

Լսելով մեր բարեկամին այս պատմութիւնը թնաւ չզարմացանք, որովհետև ժամադրութիւնները չատ քիչ արժէք ունին մեզ համար և առաջին անգամը չէ որ մեկը այս ինչ ժամուն ո՛և է տեղ մը գտնուելու խօսք տայ ու ինք թնաւ չներկայանայ ժամադրավայրը, ի զուր սպասցնելով հոն իրեն ժամադիր եղողը։ Իրաւ է որ գործնական կեանքին մէջ զանազան արգելքներ կրնան պատահիլ՝ որոնց պատճառով մարդ չկրնայ յարգել ժամադրութիւնը և սակայն ասանկ պարագաներու մէջ գոնէ կանուխէն երկտողով մը եղելութիւնը իմացնել և կամ ետքէ առիկայ անկարելի ըլլայ, նոյն իսկ ժամադրավայրը նամակ մը հասցնել ու ներողութիւն խնդրել անհրաժեշտ չէ՞ մնթէ։ Եւ սակայն ո՛վ ուշադրութիւն պիտի ընծայէ ասանկ վատկանկատ նրրութիւններու. չատեր ժամադիր ըլլալէ ետք կամ թնաւ կարեւորութիւն չեն տար և պարզապէս կը մոռնան։ Ուրիշի մը չահուն համար ժամադիր եղողները մանաւանդ, իրենց խօսք տուած վայրկեանին իսկ չերթալ կը մտադրեն կամ և պարզապէս գլխու ցաւէ ազատելու դիտումով դիմում ընողները կը հեռացնեն իրենց քովէն։

Ի՞նչ աղնիւ մարդիկ են անոնք որ չեն յուսադրեր, չեն խոստանար, մեծ խօսիկութիւններ չեն ըներ, մէկ դէմք ունին և կը մնրժեն բացարձակապէս եթէ իրենց ձեռնհասութենէն վեր է պահանջուածը. ասանկ ուղղամիտ անձինք երկրպագելի են, հաւատացէք։ Իրա՛ւ, գործի համար դիմում ընողին առաջին առթիւ ծանր կ՝աղդէ մերժումն ու չիտակ խօսքը, բայց գոնէ կացու-

թիւնը բացարձակապէս կը պարզէ և պարապ յոյսերով ժամավաճառ ըլլալէ կը փրկէ առեւտրական, դպրոցական, փաստաբանական ո և է գործի կամ պաշտօնի հետաքրքրողը։

Այո՛ օր ծոխոյէ օր է, ըլլա՛ր երբեմն ժամանակ ըսնէմ, վաղը եկո՛ր երկրորդին պետակցնե։ Ձեր ծրքին վրայով երկրորդին խորհրդակցեցա՛ր։ Սմբակո՛ւ եֆենտիդին հետ, ան ալ ձեղի համակիր է։ Այսօր երե՛կ ըքին չէ՛, դուն հինգշաբթին անցո՛ր Շաբաթ կամ երկո՛ւշաբթի ինձի հանդիպելի հետ մը։ Թուրքը յաքսըմըն ճամբուն մէջ է, դուն հոգ մի ըներ։ Քիչ մը համբերէ՛ք ես անանկ աճապարող մարդոց հետ ծրքը ըսնէմ, սո՛ւտ Աստուած բան մը պիտի ընե՛ն։ Անհաւասիկ կշռուած, չափուած գծուած բանաձեւեր, որոնք բերնի համրիչ գարձած են ոմանց ու ասանկ բացարձակ սուտերով կ՝օրօրեն ու կ՝օրօրեն առեւտրական դպրոցական կամ գրամական ո՛և է գործի համար իրենց պիտոյները։

Խոստումներուն, սուտերուն հեղինակները չե՞ն խըզճահարիր արդեօք ապրելու համար իրենցմէ կախում ունեցող և կամ իրենց վրայ յոյս դնող կարօտները խաբելու և զանոնք պարապ տեղը ժամավաճառ ընելու։ Այս օգային խոստումներուն հետեւանքը ինչ կ՝ըլլայ գիտէ՞ք. թշուառ խնդրարկուն կատարկայէս կը հաւատայ անոնց հմմարտութեան և վստահ ըլլալով որ իրեն համար աշխատողներ ունի, ալ ոտքերը կը փոէ, կ՝անցնի նարին գլուխը, ուր զուարթ դէմքով մը կը խաղայ երեքշաբթիէն մինչև չարաթ, վերջնական պատասխանը ընդունելու համար։ Շարաթ օրն ալ նոր բանաձեւով մը տուն կը վերադառնայ և այսպէս մինչև կոկորդը պարտքերու մէջ մխրճուած, անօթի ծարաւ կը սպասէ ու կը յուսայ երեքշաբթիներուն, չորեքշարթիներուն, որոնք հասնում չունին։ Այսպէս երկար օրեր երթալ գալէ ետք

աստիճանաբար կը վարժուի խնդճութեան, ծուլութեան ու կը դառնայ բնա մը հանրութեան դլխուն։

Ամենէն մարդավայելն ու ամենէն կարճ սակայն առաջին օրէն ճչմարտութիւնը խօսիլ սիրոյ ըլլար, ինչ որ երկու կողմն ալ սիրոյ վրկեր հարց պատասխանելու անվերջ յերիւրանքէ մը։ Սառնկ պախարակելի բարքեր, մարդ խարելներ եթէ դատխարակութենէ զուրկ անձանց համար մինչև մէկ աստիճան ներելի ըլլան իսկ, քիչ չատ կեանք տեսած, ուսում առած, գործի մէջ մտած անձնաւորութեանց բնաւ չեն վայլեր։ Մարդիկ կան որ գիտնալով հանդերձ թէ բան մը սիրոյ չընեն, վերջնականապէս խօսք կուտան ու ամէն դիմումի ալ խուսափողական պատճառներով կրնան պարզերես ելլել։ Սմուտնական խնդիրներու մէջ ալ երեւոյթը նոյն է ոմանց քով. երիտասարդ մը հինգ վեց աղջիկներու բնակարանը կը յաճախէ, ամէնուն ալ կը համակրի, ամէնուն ալ վրայ կը հիանայ, գովելի բարեմասնութիւնները մտանանիչ կ'ընէ իւրաքանչիւրին և այնպէս մը ցոյց կուտայ որ, ալ վերջնականապէս որոշած է ամուսնանալ անոնց ամէնուն ալ հետ։ Օրիորդներուն ամէնքն ալ կը յուսան զատ զատ և յաճախ երկրորդական թեկնածուներէն երես կը դարձնեն՝ նշանուածէն պէս նկատելով զիրենք և սակայն վերջին պահուն գործը ջուրը կ'իյնայ. երիտասարդը կ'ամուսնանայ բոլորովին ուրիշ աղջկան մը հետ ու ոչ ոք կը դատապարտէ զայն։

Փաստաբաններու հետ գործ ունեցած էք երբեք. եթէ այդ դառնութիւնը չէք ճաշակած, ատոր գաղափար չէք կրնար ունենալ ձգձգումին ու ֆնօ եէ-ըլին իսկական չափին վրայ։ Մէկ քանի կարկառուն դէմքերն ու պատուաւոր բացառութիւնները յարգելով, բացարձակապէս կարելի է ըսել թէ դժուար է գտնել փաստաբան մը որ

ստանձնած գործին ճշդրիտ երեւոյթը պարզէ յաճախորդին. օրը նոր՝ պատրուակը նոր. երէկ այսինչը պէտք էր այնինչն հետ խորհրդակցէր. և ամենէն յառաջ այս յերիւրանքները մոխիր ընելու համար ամէն օր պատրուակ մը ճարտարուած ես դրամ վճարել։ Եւ ո՞վ է ան որ փաստաբանի մը ճարտար լեզուէն, փայլուն խոստումներէն ու չպատուիչ ձեւերէն չգրաւուի ու պահանջուած դրամը չվճարէ. գործի սկսէ հաք եթէ կ'ուզէ թող չվճարէ, առջի վճարածներն ալ վրայ կուտայ,

Ճարտարապետները ամէնուն քար հանել կուտան ուղղամտութեան գործին մէջ. հանրութիւնը մեծով պզտիկով գիտէ այլ եւս անոնց խօսքին, գնահատումին արժէքը և երբ չէնք մը կառուցանելու համար հաշիւ ներկայացնէ ճարտարապետը, չէնքին տէրը պէտք է որ անոր կրկնապատիկը հասկնայ, որովհետև բացի մէկ քանի պատուաւորներէ, չկայ ճարտարապետ մը որ ենթադրած հաշուովը յաջողի չէնք մը կառուցանել, և երեք հարիւր ոսկի ենթադրած չէնքին համար անպատճառ հինգ հարիւր ոսկի մը ծախել կուտայ։

Եւ այս անբարոյութիւնները կը գործուին բոլորովին ճակատարաց. հաշիւս մէջ սխալած եմ, կ'ըսէ ճարտարապետը և չէնքը կէս ճամբան ձգած, կ'առնէ կը քալէ. խեղճ տանտէրը եթէ նեղմտակս անկարող մէկն է ու ճարտարապետին խօսքին վստահելով ամբողջ խնայութիւնը յատկացուցած է չէնքին, ալ կրնաք երեւակայել զժբաղդութիւնն ու տառապանքը, կա՛մ սիրոյ սախլուի կիսատ տունը կէս գինով ծախել և կամ ծանր տոկոսներով փոխառութիւն ընդլով չէնքը ամբողջացնել։

Օրինակներ առաջ բերել հարկ չկայ ասանկ անբարոյութիւններու, ամէն չէնք չինել տուող քիչ չատ ենթարկուած է ճարտարապետական այս անուղիղ դար-

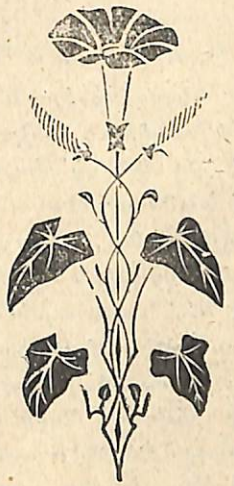
ձուածներուն ու առաջին անգամ հանդիպողին կը յանձնարարեն մեծ զգուշութիւն ընել չինութեան սկսելէ առաջ։ Ես միշտ ճարտարապետներն են որ կը տուժեն, որովհետեւ այս իրական պատմութիւնները լսողը բնականաբար կ'զգուշանայ տուն չինելու ձեռնարկէն, և ճարտարապետներու հետ գործ չունենալու համար կը նախընտրէ չինուած տուն մը ծախու առնել, կամ վնտռել օտար ճարտարապետ մը, որ իրրեւ առեւտրական գործ նկատէ չինելը, հաշիւը գիտնայ ու ստորագրած պայմանագիրը յարգէ մինչեւ վերջին կէտը։

Պէտք է մոռնալ յոռի ունակութիւնները ու նախապաշարումի կարգ անցած մոլութիւնները։ Ճարտարապետները իրենց վարպետներէն լսած են որ, չինութեան տերերը չվրաչնդնելու համար պէտք է նախ պզտիկ հաշիւ մը ցուցնել ու եաքը հետզհետէ բարձրացնել պահանջը։ Սակէ մեծ սխալ չկայ ներկայ դարուս համար, ուր անհաշիւ գործողը անմիջապէս կը գլտորի։

Այսէն մարդ ուղղամտութիւն կը պահանջէ հիմա. մինակ ճարտարապետներուն վրայ չծանրանանք. առ հասարակ ուղղամտութիւնն է որ կը փնտռուի հրապարակի վրայ։ Սէք ներկողները, խարտեաները, խաբելու գաղանիքը լաւ իւրացնողները եթէ թեթեւ փայլ մը ունենան իսկ, շատ վաղանցիկ է ան, ուչ կամ կանուխ երբ ճշմարտութիւնը յայտնուի անկումը մեծ կ'ըլլայ այնպիսիներուն։ Իարուս ոգին ուղղամտութիւն կը պահանջէ. հաւատացէք ասոր. ուղղամիտները թէեւ դանդաղ բայց աստիճանաբար կ'առաջանան և հիմ կը բռնեն իրենց գործին մէջ։

Ինչո՞ւ խարել մարդ մը, ինչո՞ւ զուր յոյս ներշնչել մէկու մը որուն տպնել չես ուզեր, ինչո՞ւ հեռաւոր թաղէ մը մինչեւ քու առքդ բերել քեզի յուսացող մը ու այն-

չափ յոռետութիւններէ ետք ձիերին խնդալ. ահաւասիկ անբարոյութիւն մը, որ ո՛չ Դալաթիոյ եկեղեցին ամէն հինգշաբթի մամ վառելով, ո՛չ Հիւանդանոցին հացադին տալով և ո՛չ ալ բարեպաշտի ու մարդասէրի կեղծ ձեւեր առնելով կը փոխարինուի։



ԿԾԾԻՆԵՐԸ

Ի ՆԱՑՈՂՈՒԹԵԱՆ բարիքներուն, տնտեսագիտութեան սկզբունքներուն և դրամը ամուր պահելու առաւելութիւններուն վրայ այնչափ չատ գրուեցաւ որ կ'արժէ քիչ մըն ալ թուղթին միւս երեսը դարձնելով հակառակ կողմն ալ անգամ մը աչքէ անցընել։ Որովհետեւ եթէ չռայլութիւնը, անհաչիւ ծախսելը, գործ չդիտնալը տնտեսագիտութեան մըն է, ոչ նուազ ընկերական չարիք մըն է նաև ագահութիւնը, կծծիութիւնն ու ժլատութիւնը, որոնցմէ վարակուածներուն թիւը չռայտնեցէն պակաս չէ ապահովաբար։

Այս դասակարգի մարդոց միակ մտածումն է քիչ վճարել ու չատ ստանալ։ Կծծիներու աչքին՝ բնաւ նչանակութիւն չունի իրենց գիմացը գտնուողին հաչիւը. անիկա թող վնասէ, վճանայ, ոչնչանայ, բաւական է որ նիւթապէս իրենք օգտուին անոր կործանումէն։

Այս սկզբունքը եթէ մեծ առեւտուրներու մէջ մինակ կիրարկուէր, գուցէ մինչեւ մէկ աստիճան ներելի ըլլար, որովհետեւ վաճառականութիւնը տարբեր գործ է բարեսիրութենէն, և ոեւէ մէկը կարելի չէ մեղադրել՝

երբ նեղը ինկած արհեստակիցի մը ձեռքով ծախած ապրանքը կը գնէ անկէ օգտուելու համար։ Եւ սակայն կծծիութիւնն, ագահութիւնն այս ախտը այնչափ արմատացած է չատերուն մէջ, որ վաճառականութենէն դուրս ալ նոյն ընթացքին կը հետեւին, ու ամենէն աւելի սրտի խօսող պարագաներու մէջ չեն խղճահարիր քիչ վճարելով չատ ստանալու սկզբունքը առաջ քշելէ։

Սակրական միջոցներով չեն գործեր այս մոլինները, աւելիներու կ'սպասեն զանոնք օգտակարապէս չահագործելու համար։ Մինչեւ իսկ ծառայ, սպասուհի, գործակալ, դրագիր վարձելու պարագային բնաւ փութկոտութիւն չեն ցոյց տար և կ'սպասեն որ գործէ ելած, հոն հոս դիմելէ յուսահատած մէկը իյնայ իրենց ձեռքը ու պահիր հացով չարաչար աչխատցնեն զայն օրն ի բուն։ Բայց ինչպէս պիտի ապրի թչուառ մարդը իր ստացած չնչին ամսականով. անոր վրայ չեն իսկ խորհիր, բաւական է որ իրենք տասնի տեղ երեք կը վճարեն. այս խնայողութեան հաճոյքը ամեն բան մոռցնել կուտայ անոնց։

Կծծիները սակրարար քիչ չատ դրամ կ'ունենան և գործնական մարդու համբաւ կը վայելեն, այս առթիւ ամեն Թաղի եկեղեցական մատակարարութեանց մէջ ալ մէկ երկու հատ կը գտնուի անոնցմէ, որոնց ամբողջ ճարտարութիւնը կ'ըլլայ խնայողութիւն մտցնել ծախքերու մէջ։ Ալ այն ատեն վայ եկած է քարոզիչներուն, քահանաներուն, ուսուցիչներուն, ժամկոչներուն ու լուսարարներուն գլխուն. զնչ ամենէն ալ, ուզողը թող մնայ՝ չուզողը երթայ։ Եւ չատ չանցած՝ ան կարողներու վոնմակ մը կը յայտարարէ կարողներուն, որոնք չկրնալով դիմանալ յարատեւ զնչներուն՝ աչքէն ձախէն կը հրաժարին, տեղի տալով անօթի, խեղճ և ամեն պայմանի յանձնառու եղող թչուառներու։

Գործին հետեւութիւնն վրայ չէն խորհիր կծծինները, որովհետեւ կծծիութիւնը հիւանդութիւն մըն է որ սրտին բարի զգացումները մեռցնելէ զատ, յաճախ մտքին վրայ ալ կ'աղէ ու կը մոլորեցնէ զայն: Ինքնասպանութեան, ահաւասիկ, քիչ վճարուածին հրապոյրը այնչափ կը կուրցընէ այս մոլիները, որ երբ մէկ կողմէ պահէ հոգով մարդ գործածելու հաճոյքովը կը գինովնան, միւս կողմէ չեն խորհիր որ այն ահան աշխատողները անօթի չմնալու համար կամաց կամաց պիտի ոտիպուին անուզդակի միջոց մը գտնել իրենց փորը կշտացնելու. պիտի գողնան, պիտի խորտն և վերջապէս բան մը պիտի ընեն, որով հետեւ հինգ անդամէ բաղկացած ընտանիք մը երեք հարիւր դահեկանով չկրնար ապրիլ և ոչ ալ լեզուագէտ ու վարժ տոմարակալ մը չորս ոսկիով տասնըհինգ ժամ չարաչար կ'աշխատի:

Ժողովրդական առածը երկու խօսքով բացատրած է կծծիութեան հոգեբանութիւնը: «Քանի որ կծծին կայ, անանկը անօթի չի մնանիր» կ'ըսէ: Առաջին ակնարկով գուցէ հակասական թուի առածին իմաստը, բայց իրականութեան մէջ անհերքելի ճշմարտութիւն է թէ կծծին սուղ տալու, մէկի տեղ երկու չահելու ազահութեամբ վարկ կը բանայ անանկին, որ առած ապրանքը կէս գինէն ալ վար ծախելով բնականաբար չկրնար տակէն ելլել ու ինք ալ կը սնանկանայ, կծծինն ալ կը վնասէ: Այսպէս եթէ հրապարակի վրայ յաճախապէս տեղի ունեցած գնդծուածներուն խորը քննենք, գուցէ անոնց մեծագոյն մասին ծագումը կծծիութեան հետեւանքէն գոյացած կը գտնենք:

Գաւառական քաղաքի մը մէջ մեծահարուստ ապրուստատէր մը կար որ անսպառ ձիթաստանների, կալուածներ ժառանգած էր հօրմէն: Այս մարդը հռչակուած կծծի մըն էր, և գոյքերուն մատակարարութեան համար այնպիսի ամսականներ կ'առաջարկէր, որոնցմով հասարակ ծառայ մը իսկ կարելի չէր աշխատցնել. պատուաւոր անձինք բնականաբար չէին ընդուներ չնչին վարձքերով աշխատիլը, բայց մէկ քանիներ որոնք հասկցած էին մարդուն տկար կողմը, յօժարարար կ'ընդունէին առաջարկուած անչնչան ամսաթոշակը և կ'սկսէին գողնալ, գողնալ ամէն առթիւ, կէսուակէս ծախել մարդուն գործերը, գարին, բամպակը՝ ուրիշ գողակիցներով: Կալուածատէրը ասոնք չզատելու ստիճան տխմար չէր, բայց անգամ մը վարակուած էր կծծիութեան ախտէն և փոխանակ լեցուն ամսաթոշակով պատուաւոր պաշտօնեաներ գործածելու, քիչ վճարելու հաճոյքովը չգիտցած՝ թէ գողերու վոմանց մը ստեղծած էր և թէ փոխանակ տասնի հարիւր կը կորնցընէր: Բաւական է որ ինք ձեռքովը չէր վճարեր և ասիկա պզտիկ մխիթարութիւն մը չէր իրեն համար որ վերջապէս ազատութեանը գոնեց ամրողջ հարստութիւնը:

Հետեւները ինչո՞ւ երթալ, հոս իսկ մեր աչքին առջեւ հարիւրաւորներո՞ չենք տեսներ, որոնք — երբ ամսականով մէկը բռնելու վրայ ըլլայ խնդիրը —, ամէն ճիգ կ'ընեն ոսկի մը պակաս վճարելու, մինչդեռ եթէ պահանջուածը վճարել յօժարէին, բացայայտ կերպով պիտի չտեսնէին հարիւրին հարիւր: «Կծծինն ու առատաձեռնին հաշիւը մէկ է, կծծին քիչ մըն ալ աւելի կը տուժէ» կ'ըսէ դարձեալ ժողովրդական առածը:

Նեղ հայեացքի տէր այս մոլիները եթէ կծծիութիւնը ինքնասպանութիւն կը նկատեն, մեծապէս կը սխալին. տարբերութիւնը ահագին է երկուքին միջև. տարբերը բան է չուայլ չըլլալ, հաշիւը գիտնալ, բոլորովին տարբեր է գործուած միջոցներով ուրիշներուն իրաւունքը կապտել

ու զանոնք գողութեան, կեղծաւորութեան, ստախօսութեան մղել։ Այս դասակարգի ախտաւորները թո՛ղ չխաբուին առօրեայ խնայողութիւններէն, քիչ մը լայն կերպով թո՛ղ խորհին, բազդատութեան թո՛ղ դնեն իրենց՝ ու վեհանձն կերպով վարուող գործատէրերուն տասնամեայ հաշիւն ու առաջդիմութիւնը. այս վերջիններն ալ իրենցմէ ո՛չ նուազ առաջացած, հարստացած ու զարգացած պիտի գտնեն, որովհետեւ ստորին արարքներով, գձուձ փոքրոգիութիւններով չէ՛ որ կը հարստանայ մարդ, առանկ ողորմելի հաշիւներով չատ աննշան գումար մը կը խնայուի, որ յաճախ զո՛հ կ'երթայ ա՛ս կամ ա՛ն խաբերային ցոյց տուած չահաւէտ գործին։ Հարստութեան բուն իսկ սկզբունքը վեհանձն ու հեռատես ըլլալուն մէջ է։ Անանկ աղտոտ ճղճիմ հաշիւները ինչ կ'արժեն արդի գործերուն քով, ինչո՞ւ առեւտրական պաշտօնեայն խնայելիք մէկ քանի ոսկիներուդ վրայ սիրտ հատցընես, երբ անդին վաճառականական հրապարակին վրայ անհամար գործեր կան, որոնց մասին եթէ կարող պաշտօնէութեան մը աչակցութեամբ խորհիս, խորհրդածես, գործես, ապահովապէս հազարապատիկ աւելի պիտի չահիս։

Մինակ վաճառականութեան մէջ չէ, ամէն գործի համար ալ սկզբունքը միեւնոյնն է. ո՛ր Թաղն է այն որ կարող ուսուցիչներ գործածէ դպրոցին մէջ ու արդիւնքէն գանգատի. ելեւմտացոյցը գուցէ սկզբնաւորութեան մէջ քիչ մը ծանրանայ վճարուած խոշոր ամսականներէն, բայց երբ մէկ քանի ամիս անցնի ու պտուղը սկսի փայլիլ, չրջակայ թաղերէն ալ պիտի չխուժե՛ն մինչեւ հոն, ու փոխանակ վնասի՝ յաւելում պիտի չերեւնայ ելեւմտացոյցին մէջ. ո՛վ կրնայ հակառակը պնդել այս անհերքելի ճշմարտութեան։

Եթէ այսպէս չըլլար, ո՞ւր կը մնայ կարող պաշտօնեաներուն արժէքը. ամէն մարդ աժանին կը փարէր ու ոչ ոք հոգ կ'ընէր տարիներով աշխատելով կարողութիւն արժանիք ձեռք բերելու, քանի որ բանի մը չէր ծառայեր ա՛ն։

Բարեբախտութիւն մ'է որ կծծիներուս, ագահներուս վոհմակին քով, առատաձեռն վեհանձներ ալ կան և կը հակակշռեն առաջիններուն մոլութիւնը, եթէ կծծիներուն մնար, վաճառականութիւնը օր աւուր ետ երթալ պէտք էր։

Կծծիութեան, ագահութեան, ժլատութեան հիւանդութենէն վարակուած գործի մարդոց սէտք է զգացնել անոնց մոլութիւնը, որպէս զի ուրիշներ ալ չվարակուին։ Վաճառականներու այս դասակարգը բաւական զգալի չարիք մ'է մարդկային ընկերութեան, որուն առաջդիմութեան խոչնդոտ կ'ըլլայ միշտ իր պաշտած ղրամներէն չկամենալու համար և յաճախ մոլութեան կը մղէ ուրիշները միշտ իր չահագիտութեան երեսէն։

Ինայող ըլլանք մեր անհատական կեանքին մէջ, բայց կծծի՝ բնաւ։

ԵԹԷ ԱՄՈՒՍՆԱՆԱԼԻՔ
ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՈՒՆԵՆԱՅ

Ա՛ն եղէ ամուսնանալիք աղջիկ մը ունենայ: Այսպէս բացատրանքած է ժամանակով մարզուն մէկը ու այս վերնագիրին տակ գիրք մըն ալ գրած:

Հիմակ եթէ ո՛ւ է մէկը այս տեսակ իզձ մը տածէր, ամէն մարդ յիմար պիտի նկատէր զայն որ ողջ գլուխը աւետարանին տակ գնել կ՛ուզէ և հանգարտ սրտով կեանք վարած տեղը՝ կ՛ելլայ անվերջ սրտմաշուքներու կը տենչայ, ամուսնանալիք աղջկան մը հայր ըլլալ երազելով: Ամուսնալուծումներու նորոյթէն ու Դատաստանական Մորդրդոյ ձգձգումներէն հաք մանաւանդ, ձմարտապէս ծանր քեռ մը նկատուիլ սկսած են ամուսնանալիք աղջիկները իրենց ծնողաց աչքին, որոնք ժամանակ մը փեսացու ճարելու, օժիտ պատրաստելու, զրամօժիտ հայթայթելու տագնապքէն հաք՝ երբ քիչ մը ազատ չունչ առնելու կը պատրաստուին, այն անգամ ալ խելքէ մարքէ չանցած տառապանքներու առջև կը գտնեն զիրենք:

Դառնուկի պէս մայող փեսացուն որ տիպար ճիշդ մըն էր նշանածութեան չրջանին, հիմա հետզհետէ կը մերկանայ իր առժամանակեայ քօղէն ու կատաղութեան անօրինակ թափով մը կ՛սկսի դատափետել կինը, զոքանչը, անները և այն ամէնքը որոնք կապ ունին կնոջը հետ: Վէճին պատճառը կարելի չըլլար ճշդել, յաճախ խիստ աննչան պարագայէ մը ծագումի կ՛առնէ ան, որ հետզհետէ կ՛սկսի ծանր համմատութիւններ առնել: Մինչև ցահ գէ՞ր եսի, հնազ-նդիմի ուխտերը, խոստումները, հրապարակային յանձնառութիւնները կը մոռցուին երկու ամուսիններու կողմէ, որոնք կ՛սկսին այլևս ոչինչ պատրուակներ գտնել, իրարու սիրտ վիրաւորելու և կարելի եղածին չափ զիրար վչտացնելու վրէժխնդրութեամբ:

Մեղրալուսնի գգուանքներն ու քնքուշ գուրգուրանքները տակի կուտան խոժոռ ու ղէշ ակնարկութիւններու և փեսան որ չուկան անները կամ աներորդին տեսած կ՛ըլլայ, տուն վերադարձին հաճոյք կը զգայ ընտանիքին ներկայացնելով՝ անոնց ծագրանկարը պատկերելէ, աշխարհի ամենէն անօգտակ, կոչտ ու անհրապոյր արարածները ներկայացնելով զանոնք: Հարսն ալ բնականաբար լուռ չի մնար այս ծանր նախատինքին առջև ու փոխադարձաբար ամուսնոյն ու անոր պարագաներուն կը վերադարձնէ կրկնակ չափով՝ ինչ որ նուաստած էր իր ծնողացն ու ազգականներուն:

Վէճը, կռիւն ու կռիւը սովորական զրաղումն է այլևս երկու ամուսիններուն, որոնք յաճախ կռուըտելով, հաշտուելով վերջապէս կը հասնին Դատաստանական Մորհուրդին դուռը, ուր ամէն ինչ մերկապարանոց խոստովանելէ հաք վերջնականապէս կը կնքեն բաժանման ուխտը:

Այս տխուր պատկերը բարեբախտաբար կարելի չէ

ամուսնացողներու մեծամասնութեան վերագրել և սա-
կայն գժտուած ամուսիններու փոքրամասնութիւնն ալ
բաւական ստուար թիւ մը կը կազմէ արդէն և ամուսնացը-
նելիք աղջիկ ունեցող հայրեր ու մայրեր տեսնելով որ
այսինչ ծանօթին կամ դրացիին զաւակը հարս ըլլալէ
վեց ամիս կամ տարի մը առաք գիրկը զաւակով մը ծնո-
ղական յարկը վերադարձաւ, ահուսարսափի կը մատ-
նուին ու կ'սկսին դողալ ամէն անգամ որ աղջիկ նըշա-
նելու խօսք բացուի։

Որո՞ւնն է յանցանքը, ո՛վ է պատասխանատու այս
անհամաձայնութիւններուն ու ընտանեկան կործանում-
ներուն, ասելորդ է վիլիսոփայական վերլուծումներու
ենթարկել հարցը, քանի որ այս կարգի պղտոռնական
ձեռնարկներ ու քննութիւններ երկու ամոլներուն հաշ-
տութեան չծառայելէ զատ, գուցէ անոնց ա՛լ աւելի
գժտելուն պատճառ ըլլան։ Բուն խնդիրը կեանքի այս
մանացու հարուածին չենթարկուիլն է, որմէ զերծ մնա-
լու համար ամէն մարդ ամուրի թէ ամուսնացած,
միշտ պէտք է զգուշաւոր ընթացք մը բռնէ երբ ինքն է
որ պիտի ամուսնանայ և կամ զաւակին համար կեանքի
ընկեր մը գտնէ։

Ժամանակով՝ տարիքի տարբերութիւնը նկատողու-
թեան առնել բաւական էր երկու ամուսիններու հա-
մերաշխութիւնը ըստ բաւականին ապահովելու համար,
հիմա սակայն ընտանեկան կեանքի պայմանները վո-
խուած են հիմնապէս, և ո՛չ միայն տարիքի յարմարու-
թիւնը, այլև դաստիարակութեան տարբերութիւնն ալ
կայ որ մեծ դեր կը խաղայ երկու ամուսիններու ներ-
քին ու արտաքին կեանքին մէջ։

Քիչ չատ ինքզինք ճանչցող երիտասարդ մը կամ
օրիորդ մը որ կ'ամուսնանայ հիմա, իր հաճոյքին ու

վայելքներուն չարքին մէջ կը դասէ նաև ընտանեկան
յարաբերութիւնները ու կենցաղագիտական պարտակա-
նութիւնները։ Կեանքի նպատակը խոտի պէս ապրիլ կամ
միայն փորը կշտացնել ու կռնակը տաքցնել չէ վերջապէս։
Մարդ պէտք է մարդու մէջ մտնայ, ընկերութիւններ
յաճախէ, հիւր ընդունի, հիւր երթայ և վերջապէս կա-
տարէ այն ամէն պարտականութիւնները զորս կենցա-
ղագիտութիւնը կը դնէ վայելուչ ապրիլ տենչացող ըն-
տանիքի մը վրայ։ Եւ երբ երկու ամոլներէն մէկը մար-
դատեաց, կոչտ ու մինասէր է, այն ատեն կրնաք
երեւակայել տառապանքը միւս լծակիցին որ յաւիտենա-
կան տանջանարանի մը մէջ կը նկատէ ղինքը տարին
տասներկու ամիս միօրինակ ու պայմանագրական չրջան
մը բոլորելով։

Կենցաղագէտը ամէն իրիկուն խօսք կը բանայ, միւս
կէսը կամ լուռ ու անտարբեր կ'ուղնդրէ ամուսնոյն և
կամ բացէ ի բաց կը մերժէ ուրիշներու հետ յարաբերու-
թիւն հաստատելու սկզբունքը, ոչ խակ պատրուակ մը կամ
դրօսանքի մը երթալ կը յօժարի։ Մինասէրին տեսակէ-
տով բոլոր դրացիները, ծանօթները, բարեկամները ան-
պատեհ, կոչտ ու անբարոյ մարդիկ են, որոնց հետ յա-
րաբերութեան մտնելը գլխու փորձանք է պարզապէս։

Այս այլամերժ էրիկը կամ կնիկը, որ ուրիշներէ հեռու
կը փախչի ու կզգուշացած կ'ապրեցնէ իր կէսը, գոնէ ինք
հաճոյալի ընկերակցութիւն մը ունենար, ան ալ չի կայ,
ճաչէն ետք կամ լուռ ու անխօս կը ֆսայ և կամ տղաքը
ծեծելու կ'ելլայ, հայհոյանք անէծք, տեղալով անոնց
գլխուն։

Ըսէ՛ք կ'աղաչեմ, սասանկ տան մը մէջ կարելի՞ է
ապրիլ, երբ մանաւանդ զիմացինը խօսիլ խնդալ սիրող
ու կեանքէն համ առնել գիտցող մէկն ըլլայ։ Ուստի ու

կամ կանուխ փոթորիկը կը պայթի, վարքով ու բարքով իրարմէ մղոններով հեռու գտնուող այս երկու ամուսիններու միջեւ, որոնք տարիքով թէեւ խիստ յարմար, սակայն գլխով ու սրտով անհամեմատ հակառակ են իրարու:

Շատ անգամ կը պատահի որ կենցաղագէտը վախկոտութեամբ ու խորամանկութեամբ համոզէ կէսը ու ընկերութեան մէջ մտնեն: Այդ ատեն աւելի ողբալի է միւս կենցաղագէտ կէսին վիճակը, ամուսինը կը խօսի այնպիսի նիւթերու վրայ որոնք բնաւ առնչութիւն չունին օրուան կեանքին հետ և կ'արտատանէ այն կարգի անվայել բացատրութիւններ զորս լսող մը ջղիկինցը պիտի կարծէր ինքզինքը: Վերջապէս ամէն վայրկեան մխիթարական կէսը կը հալեցնէ ամուսնոյն որ վերջապէս երդում կ'ընէ կեանքին կեցին հետ անգամ մըն ալ չկոխել ընկերութիւններէ ներս ներս ու տուն վերադարձին ծայր կուտան կաթը, վէճը, անհամաձայնութիւնը իրենց սնունդ չտիրով:

Դաստիարակութեան տարրերութիւնը ամէն պարագայի մէջ կը չեչտուի այսպէս ու օր մըն ալ իր գագաթնակէտին կը հասնի:

Կէս գար առաջ՝ Հայ ընտանեկան չրջանակներուն մէջ հասկնալի բան էր թիւը գժտուած ամուսիններուն: Հաճախակի, փոխադարձ դիմադրութիւն ընել և կամ ազէկ գէշ վարուիլ էր ընդհանուր սկզբունքը: Կեանքի պահանջներն ալ բազմակողմանի չէին այն աստիճան կենցաղին, և կինը որ տան մէջ օգտակար ու անհրաժեշտ տարրայ մըն էր, տանից դուրսիլունը ապացուցանելու, կ'երթար կ'աշխատէր իրիկ մինչեւ, գոհ կամ դժգոհ: Այսօր գեր այնպէս է վիճակը գաւառական այն ընտանիքներուն ուր կինը դիրք մը չունի և անվերջ աշխատութեան սահմանուած գործիք մըն է, որ սահ-

պուած է տան ջուրը կրելու, կերակուրը եփելու, ամուսնոյն ու պատանիներուն հագուստը պատրաստելու և մերթ ընդ մերթ ալ իրը վարձատրութիւն՝ կակուղ գազանները ուսելու:

Զարգացած դերդաստաններու մէջ սակայն վերջ գտած են այդ կարգի մտածումներն ու ըմբռնումները և կինը երկանդ հաւասարուել գաս անկէ ալ բարձր նկատուիլ սկսած է դինք, իրը անոր լաւագոյն կէսը ու բնութեան առանձնաշնորհուած ստեղծագործութիւնը. և ասկէ է որ ծագումն առած է ընտանեկան անհամաձայնութիւնը: Հայ ընտանիքներուն մէջ ընդունուած սովորութիւնը այն էր որ, երիկը կը հրամայէր կինն ալ կը հնազանդէր և հետեւարար պատճառ չէր մնար անհամաձայնութեան, հիմա սակայն երբ կինն ալ երկան դիրքին բարձրացաւ երկու աստիճանակից մրցակիցներ եղան իրարու և սկսան մրցումի մը:

Դաստիարակութիւնով, զարգացումով ու տարիքով հաւասար եղող ամուսինները բնաւ չազդուեցան այս վիճակի փոփոխութենէն, անոնք կրցան դիրար հակակշռել ամէն առթիւ ալ:

Ձեզ դինքը, այսինքն կիներուն երիկ մարդու գործ տեսնելու սկզբունքը ինչ բանէ ծագում առաւ գիտէք: Երիկ մարդիկ հետզհետէ խստացուցին իրենց լուծը. կիներուն հրապարակաւ յարգանք ընծայելով հանդերձ՝ ընտանեկան յարկերու մէջ սկսան գեռ ծանրանալ անոնց վրայ: Կնոջ մը հետ ամուսնանալու համար մեծկակ ալ գումար մը պահանջեցին, վերջապէս ինչ որ կրնար գըրգռել կիներուն ջիղերը, ամէնքն ալ ըրին: Կիներն ալ մեկ երկու համբերելէ ետք, հրթիռ անանկ ղեկավ, սաստիկ կ'ընդդիմացան ու ձեռնարկեցին կատարելու այն գործերը, զորս մինչեւ հիմա երիկ մարդիկ կ'ընէին: Արհեստներ սորվե-

ցան, գործարաններու մէջ բանւորութիւն ըրին, վաճառատուններու մէջ գրագիր, վարժուհի, արհեստաւոր, վաճառական եղան և փոխանակ էրկան բերնին հոտը քաշելու, իրենք մէկմէկ էրիկ մարդ ըլլալով սկսան դրամ չահիլ պէտք ունեցողներէ աւելի։ Էրիկ մարդոց տասը ղրուշով ըրածը կիներ հինգ ղրուշով ըրին և գարձեալ չհաւատ գտնուեցան, քանի որ էրիկ մարդոց չափ ծախս չունէին։ Եւ գժուարահաւան ու խստադէմ էրիկ մարդիկ օր մըն ալ տեսան որ իրենց ասպարէզը ոչղրուած է ֆէմինիսթ կիներու ահագին հեղեղով մը։

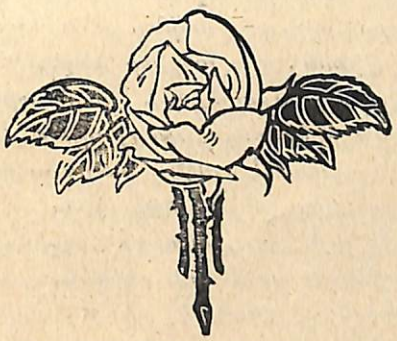
Խեղ ու կնատեաց էրիկ մարդոց գլուխը խելք բերելու համար մեր աղջիկներն ալ անհրաժեշտ է որ աշխատութեան փարին։ Դրամ վաստակելու և անկախաբար ապրուստ ապահովելու տենչը պիտի բարձրացնէ գիրենք էրիկ մարդոց աչքին այնչափ, որչափ պիտի չկրնային բարձրանալ եթէ հաբիւրաւոր քարոզներ, ճառեր, յօդուածներ ուղղուէր գիրենք պաշտպանելու համար։ Կինն ալ պէտք է ապացուցանէ իր գոյութիւնը, եթէ դիրքով հաւասար ըլլալ կ'ուզէ ամուսնոյն, պէտք է նիւթապէս ալ հաւասարի անոր ու տունէն ներս ստանձնէ այնպիսի զբաղումներ, որոնց չնորհիւ կարողանայ ինքն ալ դրամ չահիլ, ըլլայ հարստութեանը, ըլլայ աղջիկնութեանը։

Ծոռի նախապաշարում մը կը տիրէ ղեռ մեր ընտանիքներէ ոմանց մէջ, որոնք ամօթ կը սեպեն կիներուն՝ չուկայի գործ գործելը։ Ամենէն մեծ ամօթը աշխատող ձեռքի մը դէմ արգելք յարուցանելն է, պատուաւոր տունը նստիլ և ձեռագործ մը կատարելուն մէջ ինչ անտեղութիւն կայ։ Աղջիկ մը ինչո՞ւ տիպուի անպատճառ չսիրած, չհամակրած մէկուն հետ ամուսնանալու, ասպարէզ տուէք անոր որ դրամ չահի, աշխատի, ինքզինքը ապրեցնել սորվի ու երբ սրտին սիրածին հան-

դիպի այն ատեն գլուխը կրնայ միացնել անոր հետ։

Կիները եթէ անձնասատանութիւն ունենային իրենք գիրենք ապրեցնելու, եթէ դրամ չահելու, կամ փոքր դործ մը վարելու կարողութեամբ օժտուած ըլլային, անպործութենէ ծագում առած մեղանչումներուն պիտի չենթարկուէին։ Զբաղումը պիտի պահպանէր կռիւին պատճառներ, և դործ վարել գիտցող կինը ընտանիքը ամուսինը կառավարելն ալ պիտի գիտնար։

Մէկ խօսքով՝ դրամ չահիլ գիտցող աղջիկը անարժան մարդու մը հետ պիտի չստիպուէր ամուսնանալու։



ԿԻՆՆ Է ՈՐ Կ'ԱՊԱԿԱՆԷ ԿԻՆԸ

ԿԻՆԵՐԸ յարգել, հաւաքոյթներու մէջ նախապատուութիւնն տալ անոնց, նեղ պարագաներու պահուն օգնել, և նոյն իսկ սպասարկել տիկիններուն։ Այս է քաղաքակրթութեան և մարդկութեան ընդհանուր պահանջը, որուն անթերի խղճմտութեամբ կը հետեւին կենցաղագէտ յորջորջուած անձինք ու զիրար գերազանցելու ճիգեր կ'ընեն, երբ խնդիրը գեղեցիկ սեռին ծառայութիւն մը մատուցանելու և կամ տիկինի մը ու օրիորդի մը հաճելի երեւալու վրայ ըլլայ։ Ասիկայ ընդհանուր օրէնք դարձած է ամէն քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ, ուր կինը միշտ նախապատ նկատուած է էրիկ մարդէն և նոյն իսկ զօրական իշխանութիւններն ալ նկատողութեան առնելով կիներու գերազանցութեան պարագան, գեղեցիկ սեռին դէմ նախատական արարք մը գործող այր մարդը կը պատժեն կրկնապատիկ չափով։

Էրիկ մարդոյ կողմէ կիներուն ընծայուած այս մեծ նաչնորհը սակայն քաղաքավարական կոյր պարտականութիւն մը կամ անոնց գեղեցկութեան նուիրուած պաշտամունք մը չէ միայն. այրերը այս զոհողութիւնը կ'ընեն որպէս զի կիները մնան միշտ այն բարոյական

բարձրութեան վրայ, ուր իրր օրինակելի ամուսին, տիպար մայր, կամ մեծ մայր, չնորհալի քոյր կամ նչանած, երջանկութիւն սփռեն ընտանեկան յարկին մէջ ու քաղցրացնեն տառապանքի կեանքը, զոր էրիկմարդը ստիպուած է վարել օրն ի բուն, ճակտին քրտինքովը հաց ճարած պահուն կեանքի պայքարին մէջ։

Այս է կիներէն սպասուած փոխարինութիւնը և կնոջական խնդիրներու նկատմամբ ձեռնհաս փորձառութիւն ունեցող մեծ բանաստեղծը՝ Սողոմոն, բարոյական այս բարձրութեան վրայ գտնուող կիներուն հասցէին միայն ըսած է թէ ժրաջան կինը երկնքը պսակն է։

Կինը այն ատեն միայն կին է երբ չէ ինկած, երբ ապականարար խորհուրդներ սիրտը չեն պղտորած և երբ ուշադրութիւնը ամուսինէն, զաւակներէն ու ընտանիքէն դուրս չէ լարուած։ Կին չէ՛, հրեշտակ մըն է այնպիսին որ ամէն բան ամուսինէն կը սպասէ. անոր համար աշխարհի ամէնէն զարգացած, ամէնէն հարուստ, ամէնէն գեղեցիկ ու ամէնէն նախանձելի մարդը իր ամուսինն է, որուն կը հիանայ և չարունակ անոր հաճելի ըլլալու միջոցներուն վրայ կը խորհի։ Մազը ամուսինին ճաչակովը կը յարդարէ ու չրջազգեստները անոր նախասիրած գոյներէն կ'ընտրէ, անունն իսկ բերան չառներ այն մարդուն՝ որ հաճելի չէ ամուսնոյն և չի գտնուիր այնպիսի ընթացքի մը մէջ ուրկէ դժգոհ ճնայ էրիկը։ Առտուն կանուխ կ'արթննայ և եթէ սպասաւորներ ալ ունի, իր իսկ ձեռքով կը պատրաստէ ամուսնոյն սուրճը՝ միշտ նկատողութեան առնելով անոր ճաչակն ու գոհացումը. իրիկուան կը հագուի վայելչօրէն ու անձկութեամբ կը սպասէ ամուսնոյն վերադարձին, զոր կը բարեւէ ժպտադէմ՝ չրջապատուած իր փոքրիկներովը։

Հսէք, ասանկ կին մը ունեցողը երջանիկ չէ՞ կա-

տարելապես. ա՛լ ինչ ազդեցութիւն կրնան ընել այս բա-
րեբախտ ամուսնոյն վրայ չուկայի վաղանցիկ մտմտուք-
ները: կնոջը մէկ ժպիտը, զաւկիններուն մէկ ճռուողը,
փոքրիկներուն մէկ համբոյրը կը մոռցնէ ամէն հոգ ու
անմիջական զուարթութիւնով մը կ'ողողէ սիրտն ու կը
լուսաւորէ միտքը բարեբաստիկ ընտանիքին երջանիկ
օրը՝ որ տան մէջ բոլորովին կազդուրուած, հետեւեալ
առտուն նոր ոյժերով կը վարի գործին: Եւ հանդարտ
մտքով ու անդորր սրտով կառավարուած գործ մը
հազուագիւտ է որ սայթաքի, որովհետեւ գործին վարիչը
չջլապատող իրերը հեռու կը վանէն անոր սրտէն տըխ-
րութիւնն ու մելամաղձոտութիւնը: Միշտ զուարթ տը-
րամադրութեան տակ կը գտնուի մարդը, զուարթօրէն
կ'ընդունի յաճախորդները և այնչափ սիրած ու պաշտած
կնկանն ու զաւկիններուն ապրուստ մատակարարելու
պէտքը կ'ստիպէ զինքը յաճախորդին սիրտը շահելու և
անպատճառ բան մը ծախելու:

Ասիկա բացայայտ ճշմարտութիւն է. ընտանեկան
կեանքը մեծապէս կը նպաստէ առեւտրական կեանքին
և ամուսնական երջանկութիւն վայելող էրիկ մար-
դիկ միշտ նուազ ցաւկոտ, նուազ դիւրագրգիռ ըլլալով՝
բնականաբար ազատ մտքով կրնան առաջ վարել իրենց
գբաղումը:

Արդ, այսչափ բարիքներու աղբիւր եղող տանտի-
կինի մը համար չա՞տ է երբ ամէն մարդ յարգէ զայն,
երբ հանրակառքին մէջ տեղ չգտնուի՝ էրիկմարդ մը ել-
լայ ու իր տեղը հրամցնէ անոր, երբ էրիկը վերարկուն
թեւին վրայ բռնած, օգնէ կնկանը՝ անոր ճամբորդած
պահուն: Այո՛, քաղաքակրթութիւնը կը պահանջէ յարգել
կիները, բայց այս դասակարգի հրեշտակ կիները միայն,
որոնց բարի սրտին ու առաքինի կենցաղին չնորհիւ ամ-

բողջ ընտանիք մը երջանկութեան մէջ կը ճառագայթէ
և առեւտրական գործ մը օր աւուր առաջդիմական քայ-
լեր կ'առնէ:

Եւ սակայն այս դրախտի կեանքը դժբախտաբար
երբեմն կը թունաւորուի. օձ մը կը սողոսկի ընտանիքին
ներս կնոջ կերպարանքով, մտերմութիւն կը հաստատէ,
տանտիրուհիին հետ այցելութիւններ կը փոխանակէ, կը
խօսի անանկ բաներու վրայ, որոնց գոյութենէն իսկ
տեղեկութիւն չունի էրկանը նուիրուած անմեղ կինը,
խելքէ մտքէ չանցած մոլութիւններու վրայ կը ճառէ,
հեչտանքի այնպիսի պատմութիւններ կ'ընէ, զորս սար-
սուռով ու ամօթով կ'ունկնդրէ պարկեշտ կինը: Եւ սա-
կայն քանի՛ որ սեռակից մըն է պատմողը, ասոնց ամե-
նուն կ'ունկնդրէ միամտութեամբ, միշտ բարձր նկատելով
իր բարոյականը և բնաւ մտքէն իսկ չանցընելով թէ օր
մը իր ընտանեկան կացութեան վրայ պիտի աղէտն այս
հետաքրքրաշարժ նորութիւնները:

Օձ կինը կը չարունակէ իր յարաբերութիւնները,
անճնաւասահ էրիկը գոհ է որ ամուսինը նոր բարեկա-
մուհի մը եւս գտած է ու հաճելի ժամանցներ կ'ունենայ
իր բացակայութեանը: Այս պէս կ'անցնին ամիսներ,
ապականած կնոջ պատմութիւնները կ'արձագանգեն
պարկեշտ տանտիրուհիին ուղեղին մէջ, երեւակայու-
թիւնը կը պատկերանայ այն հաճոյքի լպիրշ տեսարան-
ները զորս նկարագրած էր փորձառու ընկերուհին,
մտերմական սրտազեղումներու պահուն իր կեանքէն ալ
դրուագներ խառնելով անոնց մէջ: Անգամ մը,
երկու, չարունակ նոյն սեռին վերաբերող խօսակցու-
թիւններ, պատմութիւններ և օր մըն ալ այնչափ պաշ-
տած էրիկը կ'սկսի արժէքը կորնչցնել տանտիրուհիին աչ-
քին: Թերութիւններ կը նշմարէ մարդուն վրայ. հասակը,

ղէմքը, նայուածքը, խօսուածքը անհրապոյր կը թուին իրեն. էրկանը նուիրած սիրալիր ընդունելութիւնները հետզհետէ կը ցրտանան, իրիկունը չփութար այլեւս նոյնքան անձկութեամբ դրան զարնուելուն սպասելու, հոգը չէ թէ էրիկը ինչ կուտէ և կամ ինչպէս կը հագուի: Եւ գուրգուրանքի, գորովի ու խանդակաթ սիրոյ վարժուած էրիկը՝ այս անակնկալ փոփոխութիւններուն չկըրնալով նշանակութիւն տալ, առջի բերան կը համբերէ: Նաքը փափկութիւնով կը յիշեցնէ կնոջը անոր վրայ տեսած փոփոխութիւնը. անպատճառ վնասուկու կ'ելլայ, տան մէջ ամէն բան քննութենէ մը անցընել կը ստիպուի և այն օրէն, երբ կասկածը աւելնայ սրտին մէջ թէ կինը այլեւս չզբաղիր երմով, մոլեգնական տենչը կը սկսի տոչորել ամբողջ մարմինը ու հոգին:

Անտանելի է կացութիւնը՝ դրախտի մթնոլորտէն դժոխքի հնոցը փոխադրուող էրկանը, ալ ո՛չ գիշերը քունն ունի ո՛չ ցորեկը հանգիստ. նախանձի որդը կը սկսի կըրծել և չարունակ առիթ կը փնտռէ ներքին դառնութիւնը յայտնելու: Կասկած ու նախանձ՝ երկու մահացու ժահրերը՝ կը թունաւորեն թշուառ էրիկը որ չարունակ մութին մէջ կը խարխափէ և անստուգութենէ հալումաշ կ'ըլլայ: Ինկած է կինը, թէ բարոյական բարձրութիւնը կը պահէ դեռ: Դժբաղդ մարդ: Մինչդեռ հազիւ մէկ քանի ամիս առաջ ասանկ հարց մը յուզել մտքէն իսկ չէր անցըներ և ամբողջ մտածումը առեւտրական գործն էր, հիմա որչափ ալ վանել ուզէ իրմէ ընտանեկան վիշտը, չարունակ դէպի հոն կը հակին մտածումները և անկարող կը զգայ գինք առեւտուրի վրայ խորհելու:

Ալ մնաք բարով երջանկութիւն, զուարթութիւն, մտքի անդորրութիւն, անոյշ լեզու: Դէմքը խոժոռ է միշտ տունէն ներս ու անկէ դուրս, և քնաւ տրամադիր

չէ սիրտ հատցնելու ու երկու լեզու աւելի թափելով յաճախորդ որսալու: Կռիւ ընելու բնական ձգտումի մը կը զգայ իր մէջ և օր չըլլար որ մէկ քանի յաճախորդ չվռտացնէ: Դործի վրայ չխորհիր քնաւ, վչտացած է բախտին դէմ և կ'ուզէ անհոգութեան տալ ինքզինք, նկատելով որ ամենէն հաստատ կարծուած ընտանեկան երջանկութիւնները իսկ այսպէս կրնան մէկ օրէն միւսը յետադարձ տապալիլ: Օդի. այն է միակ բարեկամը որուն նուիրուած է հոգիով մարմնով ու անկէ միայն կը սպասէ մխիթարութիւն, սփոփանք ու երջանկութիւն:

Եւ տանտիրուհին որ արդէն միտումի մը ունէր ամուսնոյն թերութիւնները նչմարելու, անոր այս արգահատելի կացութիւնը պատրուակ կը բռնէ ձեռքը ու կ'արդարացնէ ինքզինք թէ աշխարհի ամենէն առաքինի կինն իսկ պիտի չկրնար սիրել խոժոռ, բարկացոտ, կռուարար և գինեմոլ էրիկ մը, մինչդեռ ինք էր որ գայլի վերածած էր այնչափ գառնուկ ամուսինը:

Ինքը չէր սակայն, մի՛ մեղադրէք անփորձ տանտիրուհին. այն օձ բարեկամուհին էր որ սողոսկեցաւ ընտանիքէն ներս ու կնոջ ոտքին տակ մտնելով զայն վար ձգեց բարոյական բարձրութենէն, որուն հետ ղժբաղդաբաստութեան անդունդը գլոտրնցաւ նաև ամբողջ թշուառ ընտանիքը:

ԿԻՆՆ Է ՈՐ Կ'ԱՊԱԿԱՆԷ ԿԻՆԸ,

Ասիկայ անհրաժեշտ է մտքի մէջ ունենալ և երկայն մազերով անծանօթ մը երբ առաջին անգամ ներս կը մտնէ ընտանիքին սեմէն, հասկնալ թէ ինչ տեսակ կինն է:

Առաքինի երեւոյթներէ մի՛ խաբուիք. ոչ ալ մաքուր հագուստներէ, թանկագին ադամանդներէ ու պեր-

ձախողութիւններէն չվացէք. ապականած օձ կինները ամէն տարիքի ու ամէն ձեւի տակ կրնան սողոսկիլ ընտանիքէն ներս ու մոխրակոյտի վերածել երջանկութեան դրախտ մը: Հարուստ ըլլալը բաւական չէ ապականութենէ զերծ մնալու համար. մնծափարթամ տիկիններ կան որոնց յարգանքով կը վերաբերուի հանրութիւնը, քծինք, խնկարկութիւն կը մատուցուի իրենց ամէն կողմէ և սակայն անոնցմէ ոմանք ապականած են բառին ընդարձակ առումովը, և ինչպէս մնծ բարոյախօսը՝ Քրիստոս կ'ըսէ. Դո՞ւքն Հեփոա՞՝ կրանեկո՞ա ֆեբեկմաններո՞ կը նմանին, որոնց նեբէինը ալտոռո՞ւնկա է համակ:

Անտաւսիկ ճիշդ այդպիսի սքօղուած ապականութիւններէ պէտք է զգուշանալ ու անոնցմէ հեռու պահել պարկեշտ տանտիրուհիներն ու աղջիկները: Ամենէն մնծ վտանգը հոյ ըլլի նկատուած և սաորնութեան յատակը գտորած կիներէն է որ կրնայ հասնիլ ընտանիքներուն. դեռատես տիկին մը կամ մանկամարդ օրիորդ մը աղքատ կնոջ մը յոռի բարքերը չուզեր որդեգրել, բայց երբ կը տեսնէ մնծափարթամ կին մը որուն խնկարկութիւն կը մատուցուի ամէն կողմ, ու աչքարիք արարած անոր չուրջ կը յածի, բնական է որ իր մէջ ալ արթննայ տենչ մը անոր նմանելու, և երբ փորձառական դասեր ալ ստանալու տուիթ ունենայ անկէ, ալ յանցանքը ի՞րն է երբ տիզմին մէջ գտորի:

Ի՞նչ պատճառ կայ ապականած, գէշ խօսուած կիները յարգելու. պարզապէս դուրս վտարելու է զանոնք ընկերութիւններէ, ո՛րչափ ալ էրիկ մարդոց համար հրապուրիչ ըլլայ տիկինին հետ երկու խօսք փոխանակելը կամ ձեռք մը պրէչ խաղալը, Պակա՛ս թող ըլլայ առանկ ժամանց մը որ ընտանեկան երջանկութիւններ խաթարելու հետեւութիւնը պիտի ունենայ: Ինչո՞ւ քու իս

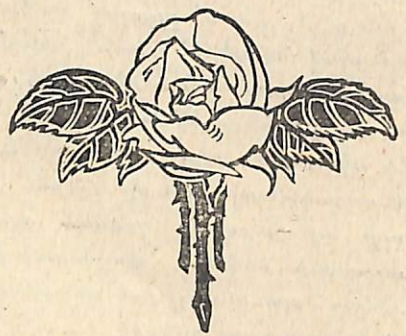
ձեռքովդ չար օրինակ ներմուծես տանդ մէջ ու այնչափ սիրած կինդ ու աղջիկդ ապականութեան փորձի ենթարկես: Կեանքիդ մէջ ընտանեկան յարաբերութիւն մի մշակեր խօսուած կիներու հետ, մի՛ յաճախեր անոնց գտնուած երեկոյթներուն ու կարեւորութիւն մի՛ տար բնաւ անոնց պչրանքներուն: Եթէ վողոյի ինքնամատոյց կին մը ըլլար, պիտի զիջանէի՛ր ընտանիքդ անոր ներկայացնելու. ապականած հարուստի կինն ալ անկէ բարձր մի՛ նկատեր, ընդհակառակը աւելի ստորին է. քանի որ առաջինը դուցէ անօթութեան, աղքատութեան և պաշտպան մը չունենալուն համար ինկած է, մինչդեռ վերջինը ամէն բան չռայլօրէն ունենալով հանդերձ իր տրամադրութեան տակ՝ կը մեղանչէ ամուսնական սրբութեան դէմ, վստահ ըլլալով որ իր այս ստորնութիւնը գիտնալով հանդերձ՝ պիտի չարգես զինք ու երկրպագես առջին, որովհետեւ ունեւոր է, հարուստ է:

Ընտանեկան երջանկութիւն սիրող ամուսին մը պէտք է ամէն նկատումէ ուշքի տակ առնէ ու ուսումնէն դուրս վտարէ ապականած կին մը, ո՛րու ամուսին ալ ըլլայ և ո՛րչափ ալ հարուստ դասուն պատկանի ան, որովհետեւ աշխարհի ամբողջ փարթամութիւններն ու հարստութիւնները օրուան մը իսկ ընտանեկան երջանկութիւնը չեն կրնար ապահովել:

Տան մնծը պէտք է աչքը չորս բանայ ընտանիքին մէջ մտնող ելլողներուն բարոյականին նկատմամբ. մինակ այցելու բարեկամուհիները չեն, նոյն իսկ տան մէջ ծառայելու պաշտօն ունեցող սպասուհիներն ու լուացարարներն ալ իրենց միամիտ ձեւերով կրնան յոռեչրջել բարքերը անմեղ կիներուն:

Կինն է որ կ'ապականէ կինը. ասիկա միտք բերողը կրնայ առաջքն առնել ամէն ընտանեկան չարիքի ու

երկպառակութեան։ Շատեր մինակ այր մարդերէն կը զգուշանան և սակայն այր մարդիկ նուազ չարիք կրնան հասցնել, որովհետև չունին այն դիւրութիւնները ընտանիքէն ներս մտնելու և զուարթ գլխի տեսակցելու անվորձ կիներու հետ, մինչդեռ կին հիւրէ մը ո՛վ պիտի կասկածի. ամէն մարդ արձակ համարձակ կ'ընդունի զանոնք ընտանիքէն ներս և երբ չարաթոյն օձ մը գտնուի անոնց մէջ, այնատեն է որ կը խախտի հիմը ընտանիքին։





ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՄԸ

ԱՍՏՈՒԾՈՅ մեղաւոր ծառան եմ ես։

Լոկ անուանով քրիստոնեայ մը, որ ոչ պարտականութիւններս կը կատարեմ, և ո՛չ ալ աստուածահաճոյ կեանք մը կրնամ վարել. սատանան աթոռը դրած սրտիս վրայ՝ այնչափ քաղցր կը ցուցնէ աչքիս աշխարհը ու իր հաճոյքները որ բոլորովին անձնատուր եղած անոնց, հազիւ մէջտեղ կ'ունենամ տարին գէթ քանի մը անգամ յիշել ու մտաբերել թէ, մինակ այս կեանքին համար չեմ ապրիր, և թէ յաւիտենականութիւն անուանով ուրիշ կեանք մ'ալ կայ, որ ո՛չ ծայր ունի և ոչ ալ վերջ։

Ամրան խորշակներէն վերջ փչող զեփիւռի մը նման երբեմն երբեմն քրիստոնէական հով մը կը փչէ վրաս ու յաւիտենականութեան յիշատակներուն տաք տպաւորութեան տակ ուղղակի Մայր-Եկեղեցի կը դիմեմ, լալու, ղջալու և ապաշխարելու անյագ տենչով մը։

Քրիստոնեայ եղբայրներէս ոմանք, որ բաղդին մէկ

բերմունքովը և կամ անկարօրէնեան հետեւանքով հասարակաց օգնութեան կը կարօտին, ձեռքերնին կարկառած՝ առիթ կ'ընծայեն ինձի չնչին լումայով իրենց օգնելու և ի փոխարէն ստացած օրհնութիւններովս ըսփոփուելու:

Բանկալը նոյնպէս անձնուէր թաղեցիներ, քրիստոնէական նախանձախնդրութեամբ զինուած կը հրաւիրեն զիս մոմ առնել, եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստել, Սղքաւոր Խանամին օգնել, վարժարանը անտես չընել և ես ամբողջ հարստութիւնը զեղխութիւնով մսխելէ վերջ հօրենական տունը վերադարձող անառակորդիի մը պէս՝ անճառ հաճոյք մը, անբացատրելի գոհացում մը կը զգամ, իւրաքանչիւրին տարբեր աստիճանով մասնակցելով:

Հապա Աստուածածնայ մշտավառ կանթեղը, հոգիս մաստաղ անոր տիրոջը. այն սուրբ կոյսին, որ միածին որդին զիրկը՝ եկեղեցւոյ գաւիթը կանգնած, ազու աչքերով զիս ուղղութեան կը հրաւիրէ: Անոր ճիշդ դիմացը ալեհեր ծերունի մը, զլուխը սաղաւարտ, կանակը չուրջառ, ձեռքը գաւազան, զիս իր փարախը կ'առաջնորդէ. ո՛վ սուրբդ Գրիգո՛ր, Լուսաւորիչդ Հայոց, ձեռք կարկառէ ինձ և յաւիտեան մի՛ բաժներ զիս քու հօտէդ...:

*
* *

Եւ մինչ ջիղերս գրգռուած, հոգիս վերացած, աչխարհը մոռցած, անձնատուր կ'ըլլամ դպիրներու հոգեզմայլ երգեցողութեան, Սեղանի մոմերուն ակնախտիղ հոյլը, խունկերու անմահական բոյրը, ծնծղաներու տխուր ղօղանջը, բուրվառներու համաչափ ճօճումը կարծես կը սրբացնեն, կը քաշեն կը հանեն զիս այս մեղաց աշխարհէն և չրթունքներս անգիտակցաբար կ'սկսին «Փա՛ռք

ի բարձունս» երգել՝ հաւատացեալոց հոծ բազմութեան և դպրաց դասուն հետ:

«Եւ օրհնութի՛ւն քի՛ւ ի բարձունս»: Բայց... ո՛վ է այն, որ եկաւ... ու կոտրտուելով մը աջ կողմս կեցաւ. գնա՛ կորսուէ, չար սատանա՛յ: «Գոհանամք, Տէր, զքէն վասն մեծի փառաց քոց»... հապա զլխարկին փետուրնե՛րը. որչա՛փ կը նմանին Տը-Միլվիլի ցուցափեղկին մէջ զրուածներուն: Ահաւասիկ ուրիշ մը, որ քիչ մը վալանդինը կը յիշեցնէ, բայց ասիկա անոր չափ չը կրնար պարել, որովհետեւ դանդաղ կեցուածք մ'ունի: Իօժէնին ի՛նչ գործ ունի հոս. արդեօք հօրեղբօրը հի՛ւր եկած է: Եւ իմ կամքէս անկախ պատճառներով կամաց կամաց կը մոռնամ աղօթք, աղաչանք, ու հակառակ գերմարդկային ճիգերուս, աչքերս մերթ ընդ մերթ անգիտակցաբար կը յառին դէպի աջակողմը, զոր կինները գրաւած են ամբողջովին, ու իրենց արդուզարդի ճոխութիւնովը, գլխարկներու պէսպիսութիւնովը, անուշահոտութիւններու զգլխիչ հոտովը, կարծես ուշադրութիւն գրաւելու համար, Ս. Սեղանին հետ մրցումի նիւթելու յատուկ դիտաւորութիւնով եկած չարուած են էրիկմարդերու աչակողմը: Վերջապէս «Օրհնեալ եղերուք»ին հասած ենք, ու ձեր այս մեղաւոր ծառան որ աղօթելու, լալու, զղջալու համար բուռն սրտով մտած էր Աստուծոյ տաճարը, «Փառք ի բարձունս»ի մէկ երկու տունէն անդին կատարուած ժամերգութիւններէն ամենևին մէկէն լուր չունի: Սրդ, տեղը չէ՞ հիմայ կրկնելու Նարեկացիին հետ. «Մտեմ ի բոյնն աղաւնի, և անդուստ ագռաւ ելանեմ:»

*
* *

Ասոնք բարեպաշտ հաւատացեալներուն չէ, և ոչ ալ

առանձնաշնորհեալ նորասէր երիտասարդներուն, որոնց քրիստոնէական ջերմեռանդութիւնը պատուար կանգնած իրենց առջեւ, միշտ իրաւունք կուտայ իրենց, անխափար կանանց մէջ մտնել եկեղեցւոյ։ որովհետեւ այս բարեբախտ մահկանացուները, չի գիտցուիր ինչ զօրութիւնով, միշտ սուրբ զգացումներ կը տածեն իգական սեռին նկատմամբ։ Հապա ինչ ընել պէտք է, եթէ ինձ նման տասը հատ մեղաւոր և անարժան քրիստոնեայներ ալ եկած սպրդած ըլլան հաւատացեալոց մէջ։ Ս. Աւետարանը կըսէ բուկ վէիրս մը ունի այս կարգի մեղաւորներուն, «եթէ աչդ գայթակղեցնէ զքեզ, անմիջապէս փորէ հանէ զանիկայ, որովհետեւ աւելի աղէկ է որ մէկ աչքով մտնես քան թէ յաւիտեան յաւիտենից դժոխքի կրակին մէջ այրիս»։ Ո՜հ, մարմինս կը փչաքաղի. ինչ փորձանք էր աս որ գլխուս եկաւ։ Եթէ եկեղեցի չերթայի, աչքս չէր գայթակղեցներ զիս, և եթէ աչքս զիս չգայթակղեցներ, կա՛մ զայն փորել հանելու, և կա՛մ յաւիտեան յաւիտենից դժոխքի կրակին մէջ այրելու չէի դատապարտուեր։ Եթէ մինակ ես ըլլայի, մեծ բան մը չէր. հապա ինչ ընելու է, եթէ ինձ նման տասը քսան հատ աչքը փորուելու դատապարտուած մեղաւորներ ալ գտնուին եկեղեցւոյ մէջ։ Խնայեցէք, սիրելի կրօնակիցներ, գթացէք մեր աչքերուն, ճար մը խորհեցէք մեզի այս գատապարտութենէն ազատելու. որովհետեւ մեր ամէնուն պաշտած Քիսուսը չի ներեր որ մեր գլուխէն մազ մը կորսուի։ Եւ ո՛վ եկեղեցւոյ սրբազան հովիւները, ո՛չ ապաքէն Ս. Աւետարանը կը պատուիրէ ձեզ իննըսունեւինը լեռը թողուլ և կորսուած մէկ ոչխարը փնտռելու երթալ, ահաւասիկ ես և իմ մեղաւոր եղբայրներս կորսուած ոչխարներ ենք եկեղեցւոյ համար. ինչո՞ւ ճար մը չէք խորհիր Քրիստոսի փարախը առաջնորդելու զմեզ.

բաժնեցէք կիները երիկմարդիկներէն եկեղեցւոյ մէջ, և գէթ Աստուծոյ տաճարին համար մասամբ մը գայթակղութեան առաջքը առած կ'ըլլաք։

Մօտան, քաղաքակրթութիւնը, բաւական է որչափ մուտք գտան մեր ընտանեաց, հարսնեաց, երեկոյթներու և ուրիշ դումարումներու մէջ, եկեղեցին գոնէ ազատ թողուն իր սրբութեան մէջ։ Հայ. եկեղեցին ունէր այսպիսի սովորութիւն մը, երիկ մարդիկն ու կնիկ մարդիկը մէկտեղ կը կանգնեցնէր, թէ կիները երիկ մարդերէն բոլորովին անջատ, վերնոցներէն կ'աղօթէին։ Քաղաքակրթ քրիստոնեայ աղգերը այսպէս կ'ընեն եղեր, մեզի՞ ինչ. մեր ամբողջ ճիգը ինչ է, ո՞չ ապաքէն եկեղեցին իր իսկական վիճակին մէջ պահել, ուրիշները ինչ կ'ուզեն ընեն. մեր պարտքն է նորութիւն չմտցնել եկեղեցւոյ մէջ. և Թողուլ որ աղօթող այս ժողովուրդը, իր ամբողջ ուշն ու ուրուչը Աստուծոյ նուիրելո՛վ աղօթէ։



Պատասխանը բացորոշ է. հակառակ մեր կարծեցեալ հեռատեսութեան, մանուկն պարագային վրայ խորհելու քաջութիւնը չունինք և կը կարծենք որ չարունակ պիտի ապրինք մեր գործերը մեր ձեռքով վարել կարողանալու համար:

Արդէն դիտուած պարագայ մ'է որ մեր վաճառականներէ չատերուն գործը իրենց անձին վրայ միայն գոյութիւն ունի. հինգ վեց ամիս թող հեռանայ վաճառատան տէրը գործին գլուխէն և աւերն ու խանգարումը կը սկսի ծայր տալ աչքին ձախէն: Շատեր ալ, մանաւանդ գաւառներու մէջ հաստատուած վաճառականներ, այնչափ կինճռուտ կը բռնեն իրենց հաշիւներն ու գործառնութիւնները որ իրենց մահուընէ ետք անկարելի կ'ըլլայ հասկնալ թէ ինչ է գործին ընթացքը: Ո՛չ իսկ տետրակները կրնան լուսաբանութիւնն տալ ներկայեցեալ եղած առեւտուրներուն վրայ, որոնք յաճախ ձեռատետրներու ծայրը կը նշանակուին, ծածկագիրերու նման անհասկնալի համառօտագրութեամբ:

Ասոնք մանակի պատճառներ են սակայն, աւելի խոշոր պատճառը այն է մեր հարստութիւններու անտեսականութեանը, որ բացի ղրամ դիզելէ, քնաւ միտք չենք յոգնեցներ զայն պահելու եղանակին վրայ, ո՛չ իսկ կանխահոգ միջոցներով թումբ կը դնենք մեր ժառանգորդներուն չռայլութեան, զեղխութեան և յիմարութեան: Ասոր համար գործին տէրը հազիւ աչքերը գոցած՝ աւերը կը սկսի նաեւէն. անփորձ ժառանգորդները որ իրենց հօր կենդանութեան ժամանակ, անոր խոժոռ դէմքէն սարսափահար, հազիւ մէկ քանի ղրչ, կ'ուշենային իրենց գրպանը, հիմա երբ հազարաւոր ոսկիներու, կալուածներու, հարստութիւններու տիրանան, ա՛լ կը սկսին ամենաձարձակ արշաւել չռայլութեան ասպարէզին մէջ, մինչ-

դեռ իրենց բարեյիշատակ հայրը անմնաց գթասանք մը, թատրոն մը, կամ հասարակ զուարճութիւն մը իսկ չատ կը տեսնէր զաւակներուն:

Ա՛լ ո՞վ պիտի կասեցնէ չատ ժառանգորդները, ո՞վ պիտի համարձակի խրատել, յորդորել զանոնք, և միեւնոյն ժամանակ անոնցմէ ո՞րը պիտի յօժարի բարի խրատ մտիկ ընել, երբ արդէն իսկ պաշարուած է հացկատակներու խումբէ մը որոնց պաշտօնն է ամէն բանէ առաջ մոլութեան մղել ժառանգորդներն ու նիւթապէս օգտուիլ անոնց անբարոյ կեանքէն:

Անգամ մը որ գլուխը վերցնէր ու տեսնէր հանգուցեալը թէ իր վրան գուրգուրացած հարստութիւնները ինչ հոսանքով կը թափին այս ու այն զբօսատունը, խաղատունը կամ զբօսավայրը. բայց եթէ մնացած հայրերը չեն կրնար իրենց գլուխը վերցնել ու իրենց հարստութիւնը փճացումէ փրկել, կենդանի հայրերու համար դժուար չէ կարծենք օգտուիլ ուրիշներու փորձառութենէն ու իրենց հարստութեան համար հաստատ, անխախտ կռուաններ պատրաստել:

Թևթեւութեամբ անցնելիք կէտ չէ ասիկա, որ սերտ առնչութիւն ունի մեր ընտանեկան կազմակերպութեան հետ. ինչու՞ փճանան հարստութիւնները, ինչու՞ խախտին առեւտրական մեծ տուները, որոնց չնորհիւ տասնեակներով մարդիկ գործ կը գտնեն, բարեկեցիկ հաստատութիւններ նպաստ կը ստանան տարուէ տարի, մաքուր հասոյթ կը գանձէ: Մեզք չէ՛ նաև այնչափ աշխատութիւններուն և առեւտրական յոգնութիւններուն որ կատեսեալ կեանք մը միայն ունենան: Եթէ հանգիստ ապրելու կամ պատառ մը հաց ուտելու համար էր որ այնչափ աշխատեցան հարստութիւն դիզողները, ապահովապէս ապրուստ մը պիտի գտնէին աղէկ, դէշ. ինչ հարկ

կար գերմարդկային ճիգերով աշխատելու, առողջութիւնը, անձը վճաստնելու, ամէն կարգի զոհաբերութիւններէ զրկուելու և ինքնամիտի կեանք անցընելու։

Ասոնց վրայ խորհեցէ՛ք, ո՛վ հայրեր, հարուստներ, բարեկեցիկներ որ բան մը աւելցուցած էք, նիւթական նախանձելի վիճակ, փայլուն գործ ու ժառանգորդներ ունիք։ Ձեր զաւակներուն, ընտանիքին, անուանին սիրոյն համար իսկ հաստատ կռուանի մը վրայ դրէք ձեր ձգած ժառանգութիւնը։ Եթէ Աւետարանի խօսքին հետեւինք, անիկա կ՛ըսէ որ, «Ձեր գանձերը երկինքին մէջ գանձեցէ՛ք, ուր ո՛չ դող կը մօտենայ ո՛չ ալ ցեցը կ՛ապականէ», բայց որովհետեւ մենք երկինքի բարձրութեան չենք կրնար հասնիլ, գո՛նէ երկրի վրայ ամուր ձեռքերու յանձնենք ժառանգութեան վարչութիւնը։

Եթէ անչափահաս են մեր ժառանգորդները, եթէ անկարող կը տեսնէք զանոնք ապագային ձեր հարստութիւնը վարելու, կալուածները գնեցէ՛ք կամաց կամաց և այնպիսի օրինական պայմաններով արգիլեցէք անոնց վաճառումը, որ հասոյթը մինակ գանձեն ձեր յաջորդները ու կարող չըլլան զանոնք ձեռքէ հանել ո՛և է առթիւ։

Մինակ պայմանը չէ՛ ինչ որ կ՛առաջարկենք, դուք անգամ մը նկատողութեան առէք ձեր ժառանգութեան ապագան, ան ատեն հարիւր տեսակ միջոց կը խորհիք անոր պահպանութեան համար։ Բայց ամենէն առաջ ուղիղ դաստիարակութիւն տուէք թօմպուլիկներուն, այն անմիտ հրեշտակներուն որ ապագային կարող ըլլան, ո՛չ միայն ձեր հարստութիւնը չմսխել, այլ աւելի բարգաւաճ կացութեան մը հասցնել գործը։

Տաճկական առածը ամէն բան կը բացատրէ. «Եթէ զաւակդ անմիտ է, հարստութիւնն ինչ ընէ, եթէ խելօք է, դարձեալ հարստութիւնն ինչ ընէ»։

ՀԱՐՈՒՍՏ ԱԶԳԱԿԱՆՆԵՐԸ



ՀԱՐՈՒՍՏ ազգական ունենալը պարծանք մըն է առհասարակ, և չատեր եթէ զրկուած են այդ թախտէն, ամէն ճիգ կ՛ընեն գոնէ հետեւէն կամ մօտէն գտնելու հարուստ մը՝ որ ո՛և է կերպով ազգականը սեպուի իրենց։ Այս պարագան հիւանդութեան կարգ անցած է գլխաւորաբար կիներու համար, որոնք իրենց ծծաթրոջ աղջիկն պոչերը պրաւն աներջ եղբօր ֆեատ ամենէն մօտ ազգական կը սեպեն իրենց՝ եթէ հարուստ է, և ընկերութիւններու մէջ անկէ ուրիշ բանի վրայ չեն խօսիր այլեւս։

Շարունակ նոյն այն հարուստն է որ կը կրկնուի տարբեր ձեւերու տակ, որուն խօսակցութիւնը, գաղափարները, բնաւորութիւնը, ճաշակը, տունը, տգան, աղջիկը գովեստի առարկայ կը դառնան ինքնակոչ ազգականին բերնին մէջ։ Եւ երբ հարցուի թէ, ո՞ւրկէ կը ճանչնաք զայն, անբացատրելի պարծանքով մը կը պատասխանեն թէ՝ իրենց մօտիկ ազգականն է։ Մինակ կիները չեն սակայն, էրիկ մարդիկ ալ զերծ չեն այս մոլութենէն և չատեր ի բացակայութեան՝ ազգական կը

հռչակեն զիրենք այնպիսի հարուստ անձնաւորութիւններու, որոնք գուցէ անոնց գոյութենէն իսկ տեղեկութիւն չունին։

Ասիկա ծիծաղելի հիւանդութիւն մըն է անշուշտ, որուն ենթարկուողները առ հասարակ անոնք են որ հարուստ ազգական չունին և կ'ենթադրեն որ եթէ այն կարգի ունեւոր անձնաւորութիւն մը իրենց ազգական ըլլար, նիւթական ինչ մեծ օգնութիւններ պիտի ընձեռէր, ո՛րչափ առաջ պիտի մղէր զիրենք առեւտրական հրապարակին վրայ։ Իրականապէս հարուստ ազգականներէ չրջապատուողները սակայն իրենց քթին տակէն կը խնդան այս միամիտներուն վրայ, քանի՛ որ տխուր փորձով գիտեն թէ իրողութիւնը ո՛րչափ հակառակ է անոնց երեւակայութենէն։

Քանի՛ քաջ, արժանաւոր երիտասարդներ իրը զոհողութիւն ամուսնացած են արժանիքով իրենցմէ չատ անհաւասար աղջիկներու հետ, յուսալով որ անոնց հարուստ հօրեղբայրները կամ մօրեղբայրները և կամ ուրիշ ազգականները նիւթական ամէն ձեռնտուութիւն պիտի ընձեռնեն իրենց՝ քանի որ հարուստ են։ Խեղճ ողորմելիները տարիներով սպասելէետք միայն հասկըցած են իրենց սխալ հաշիւը։

Մէկէ աւելի մարդիկ կան այսօր, որ մայրաքաղաքիս ամենէն հարուստ ընտանիքներուն հետ կապ ունին մօտաւոր ազգականութիւնով և դառնապէս կ'ողբան իրենց այս դժբաղդութեան վրայ, ամենէն մեծ արգելքը նկատելով ջոջ ազգականները իրենց առաջդիմութեան։

Հարուստ ազգականներ վախնալով որ նիւթական ոևէ ձեռնտուութիւն կրնան ենթարկուիլ, չարունակ հեռու կը փախչին իրենց օգնութեանը կարօտ ազգականներէն, մինչեւ իսկ այն սովորական ձեռնտուութիւնը որ ուրիշ անծանօթին կ'ընէին, կը զանան ազգականին, միշտ խուսափողական պատրուակներ ստեղծելով և կարելի եղածին չափ դժուարութիւններ յարուցանելով անոնց առջին, որ չբաջալերուին ու յոյս չդնեն իրենց վրայ։

Պաշտօնական այցելութիւնները ո՛րչափ սրտաղող կ'ազդեն հարուստ ազգականին, գիտէ՛ք, քոյրը, հօրաքոյրը, մօրաքոյրը, հօրեղբօր կինը կամ քեռին, սոսկալի փորձանքներ են, որոնք կուգան կը պաչարեն ջոջ այցելուն և մեղաղրանքներու տարափի մը տակ կը ճնշեն զայն։ Հարուստը պատրուակ կը փնտռէ ազգականներուն ձեռքէն ազատելու, որոնց հետ չէ կրնար իր վաճառատան մէջ պահած խոժոռութեամբը խօսակցիլ քանի որ ընտանեկան այցելութիւն մըն է կատարածը և քաղաքավարութիւնը կը պահանջէ որ կիներուն հետ միշտ վարկութիւնով խօսի մարդ, երբ մանաւանդ անոնց տունը գտնուի։ Սիրտը կը տրոփէ հարուստին. կը վախնայ որ պահանջումները ծայր կուտան, որոնցմէ ժամ առաջ օձիքն ազատելու դիտումով ժամացոյցի կը նայի։ Շոգենաւին ժամը հասած է. ինչ բարեբախտութիւն. ալ աղաչանք, թախանձանք մտիկ չըներ, ո՛չ իսկ անուշ կամ ըմպելի կ'առնէ, հրաժեշտի ջերմ ողջոյններ, բարեւներ և ինքզինքը դուրս կը նետէ ուղղա հանելով չգենաւը հնարողին։

Տօնական այցելութիւններէ ազատ մնալու համար, Զատկին ու Ծնունդին՝ Հիւանդանոցի տրուած նուէրները իրենց գոյութիւնը կը պարտին հարուստներուն, որոնք համեստ կարողութեան տէր ազգականներու տագտապը տեսակցութենէն ազատելու նպատակով է որ մէկ երկու մէճիտ կը վճարէն և անոնց տունը ոտք չեն կոխեր, մինչդեռ իրենց աստիճանակից ազգականներուն բարեկամներուն և ծանօթներուն կ'այցելեն սրտի ամենայն հանդարտութեամբ։

Հարուստներու արհամարհոտ ընթացքը ծանր վիշտ չի պատճառեր իրենց համնստ ազգականներուն, անոր համար որ այս վերջիններրը չատ մը պարագաներու մէջ դիմած և ձեռնունայն դարձած ըլլալով, ալ մեծ յոյսերով չէ որ կը վերաբերուին անոնց։ Ուրիչ կէտ մը կայ սակայն որ սոսկալի կերպով ծանր կ'ազդէ, և ամենէն աւելի անոր համար կը զայրանան ազգականները որ երբ պաշտօն մը փնտռելու, կամ փոխադրութիւն մը կնքելու և կամ ո՛և է ձեռնտուութիւն մը պահանջելու համար մէկու մը դիմեն, անմիջապէս դարմանքը կը պաշարէ մարդը և կը հարցնէ թէ, ինչո՞ւ ձեր հարուստ ազգականին չէք երթար որ այնչափ մարդիկ կը գործածէ իր վաճառատան մէջ և ասիկա հիմ բռնելով՝ եթէ անոնց երեսին չըսէ խակ, կ'ենթադրէ որ անպատճառ մոլութիւն մը կամ թերութիւն մը ունենալնուն է որ իրենցմէ երես կը դարձնեն հարուստ ազգականները։

Ասիկա այնչափ յաճախադէպ է որ, հարուստ ազգական ունեցողներ ամէն անգամ որ դառն մնրժումի մը հանդիպին, բողոքի չեչտերով կը յիշեն իրենց անտարբեր պարագաները և կը զարմանան ուրիշներու խելքին վրայ, որ լեռներէն, ձորերէն հարուստ ազգականներ կը ստեղծեն, կարծելով որ ատոնցմով պարծենալը օգտակար պիտի ըլլայ իրենց։

Բայց ամէն բան՝ հետևէն դիտուածի պէս չկրնար ըլլար բնականաբար, հարուստը իր ազգականներուն օգնելու նպատակով չէ որ դիզած է ոսկիները, անիկա չի խորհիր խակ անոնց վրայ և արհամարհանքով կը դիտէ իրմէ դրամ փրցնելու համար եղած ճիգերը։

Մարդ պէտք է նա մը ունենայ և անոր ապաւինի առևտրական ամէն գործերուն մէջ։ Պարծանքի ամենէն մեծ առարկան ինքնօգնութիւնն է աշխարհի մէջ. ազգական, բարեկամ, պաշտպան ամէնքը կրնան օր մը երես դարձնել, բայց մարդուս սրտին մէջ բռնկած աշխատութեան հուրը միշտ կենդանի կը մնայ և կ'օգնէ ղինք կեանքի պայքարին մէջ մղուելու։

Դուն քեզմով պարծէ. միթէ հարուստ ազգականդ ուրի՞շ խմորէ ստեղծուած է. միթէ անիկա աստանձնաչնորհուած կարողութի՞ւն մը ունի, աշխատութիւնը յառաջդիմութիւնը ինքնօգնութիւնն մանաչնո՞ր ըրած է իրեն։ Անիկա ալ քեզի պէս մարդ է. գիր անոր յաջողութեան գազտնիքը և աշխատութեանդ չնորհիւ գերազանցէ զայն, որպէս զի անոր օգնելու վիճակին հասնիս և քու բարեսրտութեամբդ ամչցնես զայն։

Ասիկա դժուար թող չթուի, ո՛չ ալ թուղթի վրայ յայտնելու արժանի գաղափար մը, վստահ ըլլալու էք որ հարստանալն ալ բոլորովին տարբեր արհեստ մ'է, որուն դիմաւոր դրամագլուխն է աշխատիլ, յարատևել, խնայել։ Այս երեք առաքինութիւնները իր վրայ մանիացնող անձը թող հետամուտ ըլլայ հարստութեան հետապնդելու, և տասը տարի ետք պիտի տեսնայ որ, չէ թէ մինակ ազգականները, այլ եօթն օտարներն իսկ իրմով պիտի պարծին թէ ազգական են։

ԼԵՑՈՒՆ ԳԼՈՒԽ

ԴԱՍԱՐԿ ԳՍԱԿ

ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ մէջ դասակարգ մը հասնելու վրայ է հիմա, մաքո՛վ, գլխո՛վ, բաւական զարգացած, քիչ չատ դպրո՛ց, դաստիարակութիւն տեսած, դասակարգ մը, որուն թիւը օր աւուր կը ստուարանայ մեր մէջ։ Այս դասակարգը կը բաղկանայ գաւառական համնատ ընտանիքներու զաւակներէ, որոնք թէև անչուք տնակներու մէջ մնծցած, թէև յաճախ ցաւ մաք հացով ու պարզ կերակուրներով անած, սակայն թաղային դպրոցներու մէջ կրթութեան հանի առնելէ անմիջապէս ետք, ճարճարակ ըրած, իրենց գլուխը քարին զարկած, վերջապէս յաջողած են թաղայինէն վեր ծրագիր ունեցող դպրոց մը մտնելու և հոն մէկ քանի տարի մնալու։

Ուրիշ բարձրագոյն դպրոցներ նուազ թոյլատու գտնուած են այս դասակարգի աչակերտներուն, որչափ միւս օձնարներու հաստատած քօլէճները, որոնք խիստ դիւ-

րամատչելի թոչակ մը (դիշերօթիկներու համար 12 լիրա) յատկացնելէ զատ, չքաւորներուն ալ միջոց տուած են որ օրական մէկ քանի ժամ ֆիզիքապէս աչխատելով դպրոցին մէջ՝ թէ իրենց օրապահիկը հայթայթեն և թէ ուսումը չարունակեն։ Այս առթիւ Ամերիկայի, Խարբերթի, Մարզուանի քոլէճները ու Պարտիզակի և ուրիշ տեղերու միսիոնարական վարժարանները խնդուած են չքաւոր աչակերտներով, որոնք դպրոցական միջավայրին մէջ իրենց միտքը քիչ չատ մչակելով հանդերձ, մեծապէս աղդուած են նաև ամերիկեան ու անգլիական կենցաղէն, որ ճչմարտապէս նախանձելի է եթէ մարդ դրամ ունենայ զայն վայելելու։

Չքաւոր ուսանողը եթէ ինք չէ մանակցած և հռոդէն բերնին չուրերը վազցնելով միայն գիտցած է իակ, բայց գոնէ դպրոցական միջավայրէն, ուսուցիչներուն ապրելակերպէն սորված ու տեսած է որ, մարդ եղողը առտուն կանխով թէյ պէտք է խմէ. նախաճաչին «էյ», պէօյթէյ, կարագ պէտք է ուտէ երկար չորս թերխաչ հաւկիթով. ամէն օր պէտք է ածիլուի, պաճե՝ ընէ՝ եղանակի համեմատ տաք կամ պաղ, մաքուր օձայուած չասլիկ, փայլուն կօշիկ պէտք է հագնի, ձեռնոց գործածէ. ձեռքը երկու օրվինոց պայուտակ մը բռնէ, կէսօրին ճաչէն ետք մէկ ժամ պէտք է քնանայ, իրիկունը ձի նստի և անպատճառ անհրաժեշտ է որ մարմնամարզ ընէ ևն. ևն։ Դալով կերակուրին, օ՜հ, մինչ կարելի՛ բան է որ մարդ առանց պէֆթէթի, առանց ըմբէօրեկի, բուլղուրի առանց քոմբօսթոի և վերջապէս առանց բազմախորտիկ սեղաններու ապրի։

Դպրոցական ամբողջ չրջանին մէջ տեսնելով որ ապրելու եղանակը այսպէս պէտք է ըլլայ, չքաւոր ուսանողը կը տագնապի այն կեանքը գտնելու խղճով և

վկայականը ստանալէ ետք երբ տուն վերադառնայ, ցաւով կը տեսնայ որ ընտանիքին վիճակը ա՛լ աւելի արգահատելի կացութեան հասած է։ Հայրը քիչ չատ իրեն ալ օգնելու սոխուռած ըլլալով, խնայողութիւններ ընել հարկադրուած է տան ծախքէն և հիմա ամէն կողմ թշուառութիւն կը բուրէ տան մէջ։ Իրաւ է թէ զպրոցական չքջանը անցընող երիտասարդ մը չկրնար այնչափ տխմար ըլլալ որ իրենց համեստ բնակարանին մէջ ալ վնտռէ, ինչ որ տեսած էր զպրոցը, բայց վերջապէս անդիմադրելի տենչ մը կը ծնի սրտին մէջ տիպար կեանքին նկատմամբ և հօրենական յարկը կ՛սկսի ստորին երեւնալ աչքին։

Եւ այս երեւոյթը ընդհանրապէս գաւառներու մէջ է որ տեղի կ՛ունենայ։

Զարիքը դարմանելու և մարդու պէս ապրելու համար երիտասարդը անհրաժեշտ կը հետամտի գործ մը վնտռելու. գործ մը որ աւա՛զ դիւրաւ չի գտնուիր։ Ինդ վեց ամսուան դիմումներէն ետք. վերջապէս ամսական 80էն 120 ղրուշի զբաղումմը կը գտնայ և առաջին ամսականը առօրեայ պարտքերուն յատկացնելէ ետք հետզհետէ կը փորձուի տիպար կեանքին մէջ մտնելու։

Նախ հաւկիթէն կ՛սկսի, որովհետև զայն կրնայ հայթայթել մօրը պահած հաւերէն, ետքը չապիկ մը ու մէկ երկու օձիք կարել կուտայ քրոջը ու ղրացիէն փոխ առնուած արդուկով մը՝ իր իսկ ձեռքով կ՛օսլայէ զանոնք, որոնք եթէ օսլայուած չըլլային, գուցէ ալ աւելի վայելուչ պիտի ըլլային, կօշիկները ին ներկէ, ինքնիրենը կ՛ածիլուի և վերջապէս կ՛ընէ այն ամէնը որոնք ղրամի չեն կարօտիր։ Ժրբախտաբար սակայն զարգացած մարդու պահանջները այս մէկ քանի թեթև բաներով չեն գոհանար, քաղաքակրթուած կեանք վարելու համար

նոյն համեմատութեամբ ալ վաստակ պէտք է և գաւառական քաղաքներու մէջ ուր այս կարգի երիտասարդներու ամսաթղթակիին ամենաբարձր քանակը երեք ոսկին չանցնիր, ամսական երեսուն ոսկինոց կեանք երազելը ծիծաղելի ըլլալէ ուրիշ բան չէ։

Նախ վաստկիլ, գործ ապահովել և ետքը ծախսելուն վրայ խորհիլ։

Այն ճոխ կեանք վարող օտարականները արդէն նախանձելի ամսաթղթակ մը ապահոված են իրենց համար և նոյն համեմատութեամբ է որ մայրաքաղաքի կեանքը կը վարեն գաւառի մէջ։ Ամսական հարիւր կամ երկու հարիւր ղրուշի մօտ գումար չահող Անգլիացին կամ Ամերիկացին մտքէն իսկ չանցընեն ատանկ նախանձաչեր «բոբլներ», հագուստներ, արդուզարդեր երեւակայել. եթէ չմեռնելու չափ կուշտ փորով հաց գտնէ աշխարհի ամենէն երջանիկ մահկանացուն կը նկատէ ինքզինք։

Գաւառական քաղաքէ մը վերջին օրերս մեր ստացած մէկ գանգատագիրն է որ առիթ տուաւ այս տողերը գրելու [illegible] երիտասարդներուն հասցէին։ Այս դասակարգին վերաբերող երիտասարդներ եթէ ճշմարտապէս զարգացած են, պէտք է բանի մը աժրեցնեն իրենց զարգացումը. նիւթական օգուտ մը հանեն անկէ, պէտք է քառապատիկ աւելի ղրամ չահին իրենց ո՛չ զարգացած եղբայրներէն, եթէ ո՛չ՝ հասարակ արհեստաւորներուն չափ միայն ստակ չահելով՝ քաղաքակրթուած մարդու կենցաղ երազելը զիրենք դժբախտ ընելէ ուրիշ բանի չի ծառայեր։

Միջավայրի յարմարիլ. այս է երջանիկ ըլլալու ղըրական միջոցը. քանի որ ուրիշներ առանց եւրոպական ձեւով հագուելու, առանց անգլիական ձեւով քայլելու, առանց սքօրթի ու նորօրինակ ծախսերու, իրենց սովո-

րական պարզութեամբը կրնան ապրիլ ու ոչ ոք կը քընդհատէ զիրենք թէ օսլայուած չապիկ չունին և կամ ամէն օր ածիլուած չեն, ի՛նչ հարկ չնչին վաստակով մը եւրոպական կեանք երազելու, որ տառապանքէ ուրիշ բան չպատճառեր անհաչիւ կերպով անոր ենթարկուողին զոր պարտքի տակ կը ճնշէ։

Եթէ գաւառացի երիտասարդները արտաքին նչաններով միայն կուզին ցոյց տալ իրենց զարգացումը, աւելորդ յոգնութիւն մը րրած կ՚ըլլան, որովհետև իրենց հետ տեսակցող ո՛և է մէկը կէս ժամուան խօսակցութեան մը մէջ արդէն կրնայ կշռել իրենց արժէքը, եթէ բնատոհմիկ հագուստներով ալ ըլլան։

Չենք ըսեր որ թթնան, առաջդիմելու չձգտին գաւառի երիտասարդները, բայց ծախսելէ առաջ վաստրկելուն ճարը թող նային և իրենց անհաչիւ ընթացքով հուսազ զարգացածներն ալ չռայլութեան ու նորօրինակ ծախսերու թող չմղեն։



ԲԱՐԿԱՆԱՑՔ ԵԻ ՄԻ ՍԵՂԱՆՉԷՔ

Բարկանանք՝ բայց մի՛ գրգռուիք, կիրք մի՛ ելլաք, դուք ձեզի մի՛ կորնցնէք։

Անհատական սկզբունք մը որուն հետեւողը առողջ, խաղաղ ու երջանիկ կեանք կը վարէ աշխարհի մէջ. ո՛չ ստամոքսը կը խանգարի, ո՛չ քունը կը փախի, ո՛չ մարդու սիրտ կը կոտրէ, և ո՛չ ալ նիւթական մեծ կորուստներու կ՚ենթարկուի։ Իսկ այն որ այս սկզբունքին անսասանելով թէ՛ կը բարկանայ և թէ՛ միեւնոյն ժամանակ կը մեղանչէ, ո՛հ, աշխարհի ամենէն դժբախտ, ամենէն ողորմելի մահկանացուն պէտք է նկատէ ինքզինք, քանի որ ժամ մը իսկ հանգիստ չկրնար գտնել և օրուան մեծագոյն մասը պոռալով, գրգռուելով, յուզուելով կ՚անցընէ։

Հաղորդակցութեան այս ժխորին, կեանքի այս եռեւեփին մէջ ուր մարդիկ իրենց ապրուստը ճարելու և վայելուչ կերպով ապրիլ կարողանալու համար ստիպուած են օրն ի բուն վազել, աշխատիլ, տքնիլ իթարու ձեռքէ հաց խլել, այո՛, ասանկ բուռն պայքարի մը մէջ արդարև անկարելի է չբարկանալ, չգրգռուիլ, քանի որ գոր-

ծնրոյ ընթացքը մէկէ աւելի աւելիներ կը ստեղծէ դիւրագրգիռ ու ջղային ըլլալու, դիմացինին հետ կռուըտելու, ծանր խօսքեր փոխանակելու։ Եւ սակայն ճշմարտապէս կատարեալ մարդը աստղ աւելիներու մէջ թէեւ կը բարկանայ, կիրքի կ'ելլէ, բայց կը զսպէ ինքզինքը, կիրքին կը յաղթէ և պաղարիւնութիւնը չի կորնցներ։

Հանդիպա՞ծ էք դիւրագրգիռ մարդոց. դիտա՞ծ էք գրգռումի նոպային մէջ անոնց ենթարկուած արգահատելի կացութիւնը։ Դեռ խօսակիցը ըսելիքը չաւարտած, անմիջապէս կը բորբոքի դիւրագրգիռը, երիսները կասկարմիր կը կտրին, աչքերը կը վառին, դողը կը պատէ ամբողջ մարմինը ու կ'սկսի բարձր ձայնով պոռալ, որոչուներ ժայթքել, անդադար կարծիքնե՛ր ցաւոտակ անվայել խօսքեր արտասանել. մէկ խօսքով այնպիսի կացութեան կը մատնուի, որմէ ինք ալ կ'ամչնայ մէկ քանի ժամ ետք, երբ ըէ սոխը անցնի, կիրքը իջնայ ու պաղարիւնութիւնը վերստանայ։

Այս մոլութիւնը սահմանափակ մարդոց վրայ միայն կը նշմարուէր առաջ, բայց հիմա յոյժ հետզհետէ կեղծ քաղաքակրթութիւնը ընդհանրացաւ, բժիշկները ուրիշ հաբերաւոր հիւանդութիւններու հետ ստեղծեցին նաև ՋՂԱՅՆՈՒԹԻՒՆ, որով մկրտեցին առհասարակ իրենց ներկայացողներուն մեծագոյն մասը։

— Ձեռքը չէ, ջղային է, եղբա՛յր, անգամ մը որ գրգռուի, բոլորովին կը կորնչնէ ինքզինքը, ու բերնին եկածը ղուրս կուտայ, ետքը թէեւ կը զղջայ, բայց ո՛չ. ասոր համար մեղադրելու չէ մարդը, հիւանդ է, պատասխանատու չէ ըրածին, եթէ ոչ խիստ մաքուր սիրտ կը կրէ։

Այս է ահա չքմեղացումը այն դիւրագրգիռ, բարկացոտ, անկիրթ մարդոց որոնք չեն գիտեր զսպել իրենց անտաշ կիրքը ու բժիշկներէն ջղայնոցընդ վկայագիր ըստացած՝ ամենէն անլուր հայհոյութիւնները, նախատինքները կը ժայթքեն իրենց խօսակիցներուն, որոնք պէտք է լռութեամբ համբերեն, քանի որ զանոնք խօսողը ջղային է, հիւանդ է, իր անձին տէրը չէ և մանաւանդ չատ մաքուր սիրտ կը կրէ։

Զարմանալին այն է որ սակայն այս ջղայինները դիւրագրգիռ են՝ միմիայն անոնց համար որոնք իրենց ստորադասականներն են ու իրենցմէ կախում ունին, իսկ երբ այնպիսի անձանց ներկայութեանը դտնուին, որոնցմէ ակնկալութիւններ ունին ու կը պատկառին, գառնուկի նման հեզահամբոյր բնաւորութիւն մը կը ստանան։ Ո՛ւր է ա՛յն պոռացող, ինքզինքը չզսպող անհամբեր դիւրագրգիռը. հիւանդութիւնը կատաբելապէս կը բժշկուի և կ'սկսի համակերպիլ պատկառած անձին ամենէն անհեթեթ առաջարկներուն որոնց զործադրութիւնն իսկ ինք կը ստանձնէ չատ անգամ։

Կիներու մէջ մանաւանդ ա՛լ աւելի ընդհանրացած է դիւրագրգռութիւնն, ջղայնոցընդ ախտը և այսօր խիստ հազուագէպ է փափկասուն տիկին մը որ մեծկակ դրամօժիտ մը բերէ ու հարս ըլլալէ անմիջապէս ետք չբռնուի դիւրագրգռութեան ամենէն սոսկալի տեսակին։

Այմէն բան մութ կ'երեւայ տան մէջ մեծկակ դրամօժիտ բերող հարսին, որ միչտ զժգոհ ըլլալ կը թուի և ամենէն պարզ խօսքէն իսկ կը գրգռուի, կը յուզուի ու կը սկսի լալ, գանգատիլ, ոտքերը գետին զարնել, մինչև որ ամուսինը խոնարհի առջին ու ամէն ստորնութեան գիջանելով սիրտը առնէ սիրելի տիկնին։

Մինչդեռ հարսը սակայն եթէ բախտին մէկ քմահաճոյքովը կորնչուցած ըլլար իր հարստութիւնը և խոնար-

պայմաններով միայն հարս եկած ըլլար, այնատեն ո՛ւրիկէ պիտի ենթարկուէր դիւրագրգռութեան ախտին։ Ապահովապէս ամենէն համբերատար, ամենէն հեզահամբոյր կինը պիտի դառնար, երբ մանաւանդ ստիպուած ըլլար ամուսնոյն ընտանեացը հաճելի երեւալու և տան սէրն ու համերաշխութիւնը պահելու։

Արդարև կարելի չէ ուրանալ թէ, բնութիւնը ոմանց տուած է բարկացոտութեան, դիւրագրգռութեան հիւանդութիւնը, որուն ա՛լ աւելի ենթակայ են դժուարամարսութիւն ու տեւական պնդութիւն ունեցողներ. սակայն միւս կողմէ կնոջ ջղայնութեան թիւը այնչափ սաստիկ է որ ճշմարիտ հիւանդները խիստ աննշան կը մնան հիմակուան դիւրագրգիռներուն, բարկացոտներուն լեգէոնին քով։

Մարդ ո՛և է վաճառատունէ, գործատեղիէ կամ առեւտրական ու ճարտարարուեստական հաստատութենէ ներս, մէկ քանի օր ուշադիր եղիր ներքին կեանքին և զարմանքով պիտի տեսնես որ գործին տէրը կամ վարիչը ջղային է, դիւրագրգիռ է, բարկացոտ է, խօսք չհասկնար, կը պոռայ, կը զայրանայ, բացատրութիւն մտիկ չընէր, արդարացումի կարեւորութիւն չի տար, ինք միայն դիտէ ամէն բանին չիտակը և ուրիշները քնաւ իրաւունք չունին բերան բանալու։

Հարեւանին ծխամորճասուններին զայրացկոտ են հիմա քիչ մը իրենց գործը չհոգնողները և կը պահանջեն որ ամէն մարդ սիրով համակերպի իրենց անկրթութիւններուն, քանի որ թէ գործ մը հիմնած են և թէ ըրածնին չեն գիտեր երբ կիրքի ելլեն։

Միեւնոյն բարկացոտ դիւրագրգիռ մարդը սակայն երբէ կորնգնէր իր դիրքը, գործը և ուրիշ մը գործ խնդրելու հարկին մէջ գտնուէր, կը կարծէ՞ք որ նմոյշ մը իսկ մնացած ըլլար վրան՝ ջղայնութենէն, դիւրագրգռութենէն ու բարկացոտութենէն։ Ես ասանկ հարիւրաւոր մարդիկ կը ճանչնամ որ վիճակի փոփոխութիւնով բարեփոխած են նաև իրենց բարքը, ու հարստութեան անհետանալուն հետ, անհետացած է անոնց վրայէն նաև պոռալու ախտը։

Այս տեսակէտով ուրեմն անբուժելի ախտ մը չէ կեղծ ջղայնութիւնը որուն միակ դարմանն է ուրիշէ կախում ունենալ, դիմացինին վիզ ծռելու ստիպուիլ։ Հետեւաբար ամէն անոնք որ իրենց փարթամ վիճակին ու նախանձելի դիրքին մէջ ամենէն չնչին պատճառներէ գրգռուելով պոռալ, բարկանալ, անվայել խօսքեր արտասանել սկսին, անմիջապէս թող ենթադրեն թէ այնպիսի մէկու մը ներկայութեան կը գտնուին որմէ կախում ունին. և իսկոյն պիտի իմանայ իրենց բարկութեան սաստը։

Ջղայնութիւնը ամէն հիւանդութեան պէս խիստ թեթեւ կերպով կ'սկսի և քանի՛ ընդդիմութիւն չտեսնէ՝ այնքան կ'առաջանայ։ Այս մոլութեան ենթակայ եղողը ո՛չ միայն իր բարկացոտ պոռչտուքներով դիմացինին սիրտը կը կոտրէ, այլ նաև չատ անգամ ալ ամենէն մեծ չարը զոհ կուտայ իր խենթ ու խելառ ձախուռտքներուն։ Այսչափով չի լմնար սակայն չարիքը. քանի մարդ անձնատուր ըլլայ ջիղերուն, այնչափ կը գրգռուին անոնք և կը հասնին այնպիսի վիճակի մը, որ ենթական ո՛չ ախորժ կ'զգայ կերակուր ուտելու, ո՛չ ալ քուն կը մտնէ աչքը։

Բարկացէ՛ք, բայց մի՛ մեղանչէք։

Ինչ սքանչելի խրատ զոր քնարերգակ մարգարէն հազարաւոր տարիներ առաջ ուղղած է դիւրագրգիռներուն. մենք ալ մեր ընթերցողներուն կ'ըսենք, բարկացէ՛ք բայց դուք ձեզ զսպեցէ՛ք. անձնատուր մի՛ ըլլաք

ձեր կիրքերուն, ներողամիտ եղէք, ձեր հասցէին ուղղուած պարզ խօսքէ մը մեծ հետեւութիւններ մի՛ հանէք. մէկ խօսքով, մի՛ վարժեցնէք զձեզ գրգռուելու, պօռալու, և աչխարհի ամենէն երջանիկ մարդիկը պիտի ըլլաք:

ՈՐՔԵՒԱՐԻ ԿԻՆԵՐ

Հ ԻՄԱ իսկ ականատեսը եղայ սրտագրաւ տեսարանի մը: Ծերուհի մը գուրս կ'ելլէր տունէն գործի երթալու համար և հազիւ չորսէն վեց տարեկան երկու թօմպուլ տղեկներ՝ մէկը ձեռքէն բռնած՝ միւսը վերարկուին քղանցքէն, հազարումէկ նազանքներով, գգուանքներով կ'արգիլէին մարդը քայլերը փոխելէ: Վերջապէս տանտիրուհին ճարտար դարձուածքով մը ներս առաւ տղեկները ու ծերուկը ճամբայ ինկաւ վուլկոտուբիճամբ որպէս զի ժամ առաջ հեռանայ տունէն ու չլսէ տղոց արտաչարժ լացը:

Ճամբան մտերմացանք իրարու և հարցումներուս պատասխանելով ծերուկը.

— Ասոնց երկուքն ալ թոռներս են հառաչեց, ուրիշ երբորդ մ'ալ ունէի օրրանը, ասոնք տակաւն են երկու հարիւր ոսկիին, զոր դրամօժիտ տալով աղջկանս՝ ամուսնացուցի երիտասարդի մը հետ: Փետաս անցած տարի մեռաւ և աղջիկս որ մէկ հատ գացած էր, հիմա երեք զաւակին առնելով տունս եկաւ:

Թէև բացայայտ գանգատ չէր ըներ տարեց խօսակիցս, բայց բողոքի լուռ չեչտ մը կար ձայնին մէջ: Տղաքներուն նկատմամբ իր ցոյց տուած գուրգուրանքէն իսկ յայտնի էր թէ, անզգայ մէկը չէր անիկա, բայց ինք որ պարզ արհեստաւոր մ'էր և զաւակը ամուսնացնելով կատարած էր մարդկութեան ունեցած պարտքը, հիմա այս տարիքին մէջ ինչպէս վերսկսէր երիտասարդական կենցաղի մը ու այս երեք թոռներուն չարաճուն պէտքին հասնէր:

Ծերուկին աղջիկը մինչև մէկ աստիճան մխիթարական կացութիւն մը ունի, քանի որ ծնողքը գոհ կամ դժգոհ կը պաշտպանեն զինք իր զաւակներով: Հապա ինչ ընեն այն խեղճ որբևաբիները, որոնք բոլորովին լքուած ու չուսահատ կացութեան կը մատնուին, իրենց ամուսիններուն մեռնելէն անմիջապէս ետք:

Ժամանակաւ զատ զատակարգ մը կը կազմեն երկու սեռէ որբևաբիներ և իրարու հետ կ'ամուսնանային, այս օրէնքը այնչափ խստիւ կը գործադրուէր գաւառներու մէջ որ, մինչև քսան երեսուն տարի առաջ, որբևաբի մը որչափ ալ հարուստ, աղջնիկ ըլլար, չէր կրնար աղքատի մը աղջիկն իսկ կնութեան առնել, և եթէ տասը տարին բացառութիւն մը պատահէր, ան ալ մեծ չանցանք գործուած կը սեպուէր:

Իրաւ է որ մեր նախահայրերը մեզմէ չատ հեռատես անձինք էին և հակառակ իրենց անմշակ մտքին, չատ աղէկ կրնային հաշուել թէ ինչ բանէ կը ծագին ընտանեկան չարիքներն ու դժբախտութիւնները։ Կոյսը կոչին, որբեւարին ալ որբեւարիին հետ կարգել, այս էր բացարձակ օրէնքը և ի՛նչ խելքով սահմանուած օրէնք։ Ինչ ընեն որբեւարի կիները, ի՞նչպէս ապրին, առանց բնական պաշտպանի, առանց ամուսնի ի՞նչպէս անցընեն ծաղիկ հասակի փորձութիւնները։ Կնոջական աչխարհի մէջ ամենէն աւելի որբեւարի կիներն են էրիկ մարդոց հետապնդումին առարկայ, կիներու հետամուտները կը սլքտան անոնց չուրջ, լուռ խոստումներ, պաչտումներ, պաչտպանութիւններ և դեռ չատ մը հրապոյրներ, արդ ինչպէս չբռնուին այս խայծերէն անոնք՝ որբեւարիները։

Անոնցմմ չատեր յօժար են աչխատելով ապրելու, բայց ա՛ւր որ ալ դառնան, պաչարուած են պատիւի թշնամիներէ։ Դործ տուող վարպետն ու աչակերտը, որոնց վրայ խլլինք չի նետեր ո և է կին, բժիչկ մը կը սպասէն որբեւարիին հրապոյրէն, նոյնպէս ալ ո և է մէկը որ օգնութիւն մը կ՛ընձեռնէ անոր, կամ որբերուն, կարծես տարբեր իրաւունք մը ունենալ կը նկրտի որբեւարիին վրայ։

Եւ որբեւարիները՝ գրեթէ մնծամասնութեամբ, զիրենք հարուածող վիչտին տակ ընկճուած, թէև պահ մը կը վարեն սուրբ ու օրինակելի կեանք մը, բայց ամէն կնոջ արուած է պահել իր պատիւը երկար ժամանակ, առանց անկումի ենթարկուելու։

Ամենէն աւելի այս դասակարգն է ուչադրութեան կարօտ, մինչդեռ անոր վրայ խորհող խիստ չկայ։ Ինչ է այս անպատեհութիւնը որ որբեւարի էրիկ մարդիկ անպատճառ աղջիկ առնելու հետապնդած՝ կը խանգարեն

ամուսնական հաւասարակչռութիւնը։ Որբեւարին որբեւարիին հետ, այս էր մեր աւանդական օրէնքը, ինչու հեռանաք անկէ, քանի որ այնչափ զմայլելի համեմատութիւն մը պահած էր ան մեր ընտանիքներուն մէջ։

Ա՛լ որբեւարի կնոջ հետ ամուսնանալու չորս քոլոքովին անցած է կարծես, մանաւանդ մայրաքաղաքին մէջ, ուր կինը մեռնողին՝ գոնէ տասը հատ աղջիկ կը յանձնարարեն։ Ինչ անխելքութիւն, գոնէ աղջկան հետ կարգուող որբեւարի էրիկ մարդիկ նախանձելի ամուսնութիւն մը ունենային. կարելի՞ բան է միթէ։ Մանկամարդ աղջիկը որ երկրորդ անգամ ամուսնացող մարդու մը կինը կ՛ըլլայ, ինքզինքը անպատուուած կզգայ, առելութիւն մը կը մնուցանէ իր նախորդին դէմ որ բուն իսկ անզրանկութեան իրաւունքին արժանացած էր։ Անոր ձգած լակոտները սատանայ կը թուին աչքին, զորս անխնայ կը խոչտանգէ, կը չարչարէ, կը ծեծէ իբր խորթ մայր։ վերջապէս անպատուութիւններու ամենաանտանելին կը սեպէ ուրիչ կնոջ մը զաւակներուն ծառայելը։

Երկրորդ փեսան որ առաջին կինը կորսնցուցեր է նաև, սորված է կնոջը չարգը, գլխուն վրայ բարձրացնելու փորձեր կ՛ընէ այս երկրորդը, որուն աչքին առջեւէն կ՛ուզէ ջնջել այն ամէն առարկաները, որոնք չիշատակ մը կ՛արթնցնեն իր առջի կնկէն, կ՛ուզէ ուրանալ անոր գոյութիւնը, վաղանցիկ հովի նման կ՛ուզէ ցուցնել անոր հետ ունեցած կեանքը, նախատինքներ կը տեղայ անոր չիշատակին և վերջապէս երջանիկ կը զգայ ինքզինքը որ հիմա արժանաւոր ամուսնութիւն մը կնքեց։ Սառնց ամենը կ՛ընէ, այո՛, կնոջը սէրն արբչութիւնը, բայց բան մը կայ որ չի կրնար ընել, չի կրնար անհետացնել զաւակները և ոչ ալ կնոջ սրտէն կրնայ անհետացնել նախանձը։

Բացարձակ կանոն է այս դժբախտութիւնը աղջիկ առնող որբեւարի էրիկ մարդոց համար, մանաւանդ անոնց, որ իրենց տարիքը առած են թէև, բայց կ'ուզեն աղջկան մը՝ ամուսնական թարմ հրապոյրները վայելել: Ա.նպիսիները չիտակը ա՛ղէկ հրապոյր կը վայելեն: Մենք կը ճանչնանք այս դասակարգէն անձինք, և դուք ալ կը ճանչնաք որ իրենց ճերմակ պեխերով չամչյան երիտասարդ աղջիկներու ձեռք խնդրել և իրենց դրամով զանոնք չյաջնալէ և անոնց հետ ամուսնանալէ ետք վրայ տուին ամենէն առաջ առողջութիւնն, ետքը պատիւ և հարստութիւն:

Անոնք որ իրենց ձայնը կրնան լսելի ընել տալ, պէտք է նկատողութեան առնեն որբեւարիներու յուսահատ վիճակը և երկրորդ անգամ կարգուիլ վախցող էրիկմարդոց՝ անոնցմէ ամուսին մը ընտրել յանձնարարեն, թէ զանոնք լքումէ ազատելու և թէ ընտանիքին մէջ համբաւութիւն պահելու համար: Երկուքն ա՛լ վիճակակից են, երկուքն ալ զաւակներ ունին և բնականաբար գիտեն կեանքի պայմանները:

Աղջիկները քիչ մը քաշեցէ՛ք ամուսնական հրապարակէն որ գոնէ փոքրիկ անցք մը բացուի որբեւարիներուն որոնց մթերքը իրարու վրայ դիզուած կը սպասէ կամ մաշելու լքուելու և կամ անկումի մը անդունդը խորտակուելու:

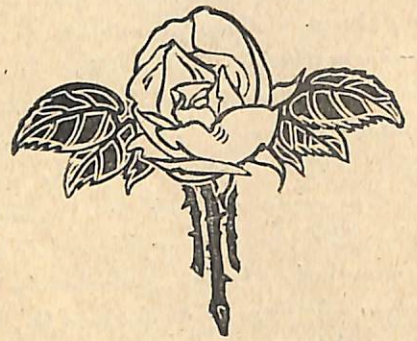
Գուցէ ոմանք առարկեն թէ այսօր որբեւարի կիներ կան մայրաքաղաքին մէջ, որոնց համար գլուխ կը պատահեն ամուրիները, նոյն իսկ նորահաս երիտասարդներ իրարու ձեռքէ խլելու խնդրոտ պատառը: Մեր խօսքը այն որբեւարիներուն համար չէ, որոնց բարեյիշատակ ամուսինները չեն մոռցած մէկ քանի հազար ոսկիէ ապագայ մը ձգել իրենց կիներուն, որոնք առանց

ամուսինի ալ արդէն խիստ վայելուչ կեանք մը կրնան վարել, իրենց դրամները իրենք ուտելով և օրնելով յիշատակը իրենց արժանաւոր ամուսնոյն: Արդէն որբեւարիներու, այս դասակարգը ամենէն աղէկ գիտէ որ, իր չուրջը սլքտացողները, իրեն հետ ամուսնանալու համար հոգի տուողները, երեսը նայիլ իսկ պիտի չզիջանէին, եթէ հարստութեան հոտը չառնէին իր վրայէն. հետեւաբար, արտայայտուած նպատակաւոր սէրերուն կարեւորութիւն իսկ չտար:

Մենք աւելի կ'ուզենք մատնանշել այն թշուառ որբեւարիները, որոնք մէկ քանի զաւակով լքուած տղոց մը խորշը, կամ խարխուլ սենեակի մը անկիւնը, տխուր ու յուսահատ կը խորհին թէ ինչպէս պիտի վճարեն տան վարձքը, ինչպէս պիտի բոլորեն այն օրը, ինչպէս պիտի տաքնան ձմրան այս բքաբեր օրերուն: Աւելի կը ճմլի մարդուս սիրտը երբ խորհի թէ այս որբեւարիներուն այս մեծագոյն մասը ընտանիքն է այնպիսի հանգուցեալ անձնաւորութեանց, որոնք թէև հարստութիւն մը չունէին, բայց աշխատութեամբ ու պարկեշտութեամբ ապրելու եղանակ մը գտած՝ քիչ չատ դիւրակեցիկ կեանք մը կը վարէին, ամէն վայելք ճաչակել տալով իրենց ընտանիքին: Այս որբեւարիներն են, որոնցմէ՝ երբեմն ամուսին կ'ընտրէին երիտասարդներ, իսկ և իսկ բարեդործելու նպատակով, ծերեր, քահանաներ և վերջապէս ամէն բարեսիրտ անձինք կը ծափահարէին, կը քաջալերէին ամուսնացողներու այս տնաշէն ընթացքը, որմէ գրեթէ հետք չէ մնացած հիմայ, և տխուր կացութեան մը մատնուած են խնդիրները:

Իսկ որբեւարիներուն համար աղէկ կ'ըլլայ որ մերթ ընդ մերթ կարդայ Առաքեալին խրատը, որ չարախօս, թերեւսաբարոյ, բամբասող չըլլալ կը պատուիրէ,

չատ մը պարտիք կ'ըսէ, գիտնալով որ ամենէն մեծ վտանգը անկէ կուգայ որբեւարիներուն: Մենք ալ արդահատելով իրենց կացութեան վրայ, կը յորդորենք որ աշխատութեան նուիրեն զիրենք, աշխարհի մէջ աշխատութենէ քաղցր, անկէ թեթեւ, անկէ մխիթարական բան մը չկայ մարդուս համար: Ով որ անգամ մը համն առնէ աշխատութեան, այլեւս ժամանակ չգտներ վիշտ վրայ խորհելու և կամ փորձութեան մէջ իյնալու: Աշխատասիրութիւնը լաւ յանձնարարական մ'ալ կրնայ սեպուիլ որբեւարիներու համար, երբ ուրիշ առաւելութիւն մը չունին անոնք երկրորդ ամուսնութիւն յուսալու:



ԴԱՏԱՐԿ ԳԼՈՒԽ

ԼԵՑՈՒՆ ՔՍԱԿ

Ամէն օր կը հանդիպինք մէկէ աւելի անձերու, որոնք թէև համալսարանական կրթութիւն չեն ստացած, թէև գաղափար չունին փիլիսոփայութեան վրայ, թէև տող մը բան չեն կարդացած Սահեստրական Տնտեսագիտութենէն և ոչ իսկ յօդուած մը, բանաստեղծութիւն մը կամ յուզիչ նորավէպ մը գրած են, բայց ոսկիներու հետ կը խաղան և եթէ ոևէ հասարակ թուղթի վրայ իրենց կոչտ գրերով՝ ու աստանձնաբերով լեցուն չարագրութիւնով երկտող մը գրեն, գիւղական զօրութիւնով մը անմիջապէս ղրամի կը վերածուի ան:

Ինչ է արդեօք այս հակասնական երեւոյթին պատճառը: Ինչպէս կրնայ հարստութիւն գիտել մեկը որ այդչափ դատարկ գլուխ մը կը կրէ:

Ասոր պիտի չկրնան մեկնութիւն տալ մեր նորա-

հանները, որոնք նախանձելի ապագայ մը ու փայլուն ասպարէզ մը գրաւելու յոյսով, տարիներով սիրտ կը հատցնեն դպրոցներու մէջ, չեն ուտեր, չեն հագնիր՝ գրքի կը յատկացնեն իրենց օրապահիկին վոխարժէքը. անօթի ծարաւ գիշերներ կը լուսցնեն հրագին աչքե ու մաթեմաթիքական խնդիր մը լուծելու համար չարաթ-ներով կը տառապին:

Արդէն ուրիշ կերպ ալ չէին կրնար վարուիլ, քանի որ կեանքի բուռն պայքարին մէջ յաջողելու և հազարաւոր մրցակիցներու ձեռքէն գործ խլելով իրենց հետեւած ճիւղին մէջ դիրք մը գրաւելու համար պարտաւորուած են բազմակողմանի հմտութիւններով պարարել իրենց գլուխը: Ու իրականութեան մէջ երբ իրենց այնքան լեցուն գլխով ու բեղուն մտքով չատ անգամ անյաջողութեան կը դատապարտուին, բնական է որ չուարած միտքն, հազիւ թուաբանական չորս գործողութիւն մը կատարել գիտցող դատարկ գլուխ անձանց առևտրական մեծամեծ գործեր կատարելն ու աչխարհի հիացում առթելը տեսնելով:

Զարմանալու գլխաւոր պատճառ մը չկայ սակայն ասոր մէջ, քանի որ դպրոցական դասերով լեցուն գլուխը չէ որ միայն հմուտ կրնայ սեպուիլ, կայ հմտութիւններու անսպառ չարք մը որ դպրոցէն դուրս, գործառական կեանքին մէջ կը սորվուի և այն ուսումնէն զուրկ անձերը որոնք ուսանողներու կարծիքով անօթի մնալու սխալ դատապարտուէին, իրենց ամբողջ ճիգը վոգեառական հմտութեան վրայ թափելով կատարելապէս իւրացուցած են զայն ու անոր չնորհիւ նախանձելի գործեր կը կառավարեն:

Մարդիկ կան որ նոյն իսկ կարդալ գրել չեն գիտեր, բայց իրենց ամբողջ ոյժը գլուխը կեդրոնացուցած՝

նախանձելի յիշողութեան մը չնորհիւ կ'առնեն կը ծախեն, ամենէն կնճռոտ հաչիւներուն մէջէն կ'ելլեն և օր մ'ալ հինգ փարայի պահանջ մը չեն մոռնար:

Անիկայ արդարև զարմանալի է, բայց իրողութիւն է և չատ ուսանողները չեն որ չաջողած ըլլան իրեն քսակները լեցնելու:

Արաբական առած մը կ'ըսէ թէ՝ օտարութեան մէջ դրամ չահած հարուստ անձնասորութիւն մը պարկ մը մը ոսկի ունէր զոր ուզածին բեռցուց և դիմացի կողմը հաւասարակշռելու համար պարկ մըն ալ քար բեռցուց և այսպէս ճամբայ ինկաւ իր ծննդավայրը վերադառնալու. ճամբան ուսկալ, խելօք անձնասորութեան մը հանդիպեցաւ, որ ուզածին վրայ բեռցուած ոսկին ու անոր դիմացի քարերը տեսնելով հարցուց թէ, ինչո՞ւ համար ասանկ ըրած է:

— Անոր համար որ, պատասխանեց ճամբորդը, հազիւ կրցայ պարկ մը ոսկի չահիլ զոր հաւասարակշռելու համար դիմացն ալ քար լեցունել ստիպուեցայ ու այնպէս բեռցուցի:

— Այդչափ պարզ բան մը ինչպէս չկրցար խորհիլ, ըսաւ ուսումնականը, փոխանակ քար բեռցնելու և խնդճ ուզածը աւելորդ բեռի մը ենթարկելու, աւելի տրամաբանական չէր ըլլար որ ոսկին երկու մասի բաժնէիր ու կէսը ուզածին մէկ կողմը ու կէսն ալ միւս կողմը բեռցնէիր:

Այս արդար խրատին վրայ հիացաւ ճամբորդը ու անմիջապէս ուզածը չոքեցնելով քարերը նետեց և ոսկին երկու պարկերու բաժնելով ուզածին բեռցուց ու ճամբայ ինկաւ: Բառասուն չխուն քայլ առնելէ ետք, խորհեցաւ որ այչափ հանճարաւոր մարդ մը իր խելքին չնորհիւ արդեօք քանի՞ ուզած բեռ ոսկի ղիզած է: Երթալով

հետաքրքրութիւնը աւելցաւ և չկրնալով ինքզինքը զսպել սկսաւ, բարձր ձայնով պոռալ գիտունին եռեւէն, որ երբ քովը հկաւ.

— Ներեցէք, պարո՛ն, հարցուց, դուք որ այսչափ ուսեալ ու խելացի էք, արդեօք քանի՞ ուղտի բեռ ոսկի ունիք։

— Ոսկի մը իսկ չունիմ, պատասխանեց խրատտուն վչտահար դէմքով մը, և նոյն իսկ կը խորհիմ թէ ինչպէս պիտի ապրիմ երբ քաղաք հասնիմ։

Ուղեւորը կրկին չդադեցուց ուղտը, բեռները վար առաւ ու առաջուան պէս մէկ կողմը ոսկի միւս կողմը քար լեցնելէ ետք, խրատտուին դառնալով,

— Ես իմ այս խելքովս ուղտի մը բեռ ըլլալու չափ ոսկի չահած եմ, ըսաւ, չնորհակալ եմ, պէտք չունիմ քու խրատիդ որ չկրնար ապրուստ մը իսկ հայթայթել քեզ։

— Այս հնաբոյր առածը թէև միջնադարեան կը թուի, բայց ճշմարտութենէ հեռու չէ, երբ այսօր իսկ կը տեսնենք որ լեցուն գլուխներէ չատեր չաճախ դատարկ գլուխներու ծառայելո՛ւ է որ կրնան ապրիլ։

Գուցէ ոմանք ճակատագիրն, բախտին տան այն բացառիկ յաջողութիւնները։ Այո՛, բախտին գերը չուբացուելիր, բայց ուշադիր դիտող մէկը պիտի տեսնէ որ ամենէն անկարող կարծուած մարդն իսկ որ յաջողած է, ունի գաղտնիք մը, առաւելութիւն մը, որուն չնորհիւ գիրք մը գրաւած է հրապարակին վրայ։ Այս առաւելութիւններն այնչափ աննշմարելի են որ անհատատալի կուգան չատերուն։ Մէկը որ ոգէտ, անուս, անկարող է, առտուն կանուխ կուգայ գործին գլուխը, խանութը, կամ գործատեղին ինք ձեռքովը կը մաքրէ, ապրանքներուն ծրարները վար կ'առնէ ու մինչև իրիկուան վերջին ժամը բնաւ դուրս չկելլեր, միշտ զբաղում գտնելով, հոն ու չարունակ աննշան կարծուած գործերով զբաղեցուով։ Մէկ ուրիշը, անխոնջ վազող մ'է, արդարև յաճախ գիտակցութիւնը չունի թէ ինչո՞ւ կը վազէ, բայց անիկայ իր ներքը բռնկած աշխատութեան ոգիէն մղուած՝ չարունակ կը վազէ և այս վազքերուն մէջ է որ օր մը կը գտնէ յաջողութիւնը։ Ուրիշ մէկը յանդուգն է, ամէն գործի մէջ կը մտնէ, կ'առնէ կը ծախէ, վնաս կ'ընէ կը չահի, գլուխ գլխի կուգայ բայց միշտ կը գործէ և որովհետև հետաքրքրութիւն ուշիմութիւն չունի, կը նետուի ամենէն վտանգաւոր առուտուրներուն մէջ, օր մ'ալ կը տեսնես որ յաջողած է, ա՛լ առաջին յաջողութենէ մը ետք իրարու կը յաջորդեն յաջողութիւնները։

Այս ամենը տեսնելով կարելի չէ դատարկ գլուխ անուանել լեցուն քսակ ունեցողները որոնք գոնէ զրամ դիզելու առաւելութիւնը ունին և այս զրամապաչտ զարուս մէջ ուր ամէն մարդ զրամը կը հետապնդէ, մեծ սխալ մը կ'ըլլայ արհամարհել այն ուժերը որոնք յաջողած են զրամին չաղթել։

Գիտութիւնը, ուսումը, դաստիարակութիւնը սակայն չի պզտիկնար, երբ անուանները զրամ կը չահին. ընդհակառակը զարգացումի պէտքը ա՛լ աւելի կը չեշտուի այս զրկուածներուն քով, որոնք իրենց գլուխը հմտութիւններով լեցուցած՝ մէկ քանի լեզուներու տիրացած բազմաթիւ անձանց դատարկապորտութիւնն ու անօգուտ կեանքը տեսնելով,

— Ա՛խ, եթէ մենք ձեղի պէս դպրոց տեսած ըլլայինք, տեսէք ո՛ւր կը հասցընէինք մեր գործը կը բացատրէն։

Եւ ո՛րչափ իրաւացի են՝ եթէ իրենց բնածին առաւելութիւններուն միացնէին նաև դաստիարակութեան

առաւելութիւնը, ապահովապէս իրենց կրկնապէս լեցուն գլխով՝ չէ թէ իրենց քսակները, այլ ըրամարկղներն իսկ պիտի լեցնէին,

Ուրախալի պարագայ մըն է ասիկայ որ ուսումէ դաստիարակութենէ զուրկ հարուստները ամենէն աւելի զգալով պէտքը կրթութեան, ամէն զոհողութեան յանձնառու կ'ըլլան գէթ իրենց զաւակները դաստիարակել տալու համար, այն յոյսով որ անոնք երբ խնամուած կրթութիւն մը առնեն, ա՛լ աւելի պիտի զարգացնեն իրենց անուս, տգէտ հօր հիմնած գործը։

Բայց ցաւալի է որ չատ անգամ հայրերուն դիզած հարստութիւնը կ'ըլլայ պատճառ զաւակներուն դժբախտութեան, որոնք գոլորշիներէ թեւակիրթ վերադառնալէ ետք, բնաւ չեն հաւնիր իրենց հայրերուն, կը ծաղրեն անոնց սկզբունքները, ամէն ինչ գռեհիկ կը տեսնեն իրենց չուրջ և կ'սկսին բոլորովին նորօրինակ ուղղութիւն մը տալ հնամեայ առեւտրական տան, զոր յաճախ կը վիճացնեն իրենց ինքնահաւանութեամբ ու զեղխութեամբ։

Պէտք է խոստովանիլ սակայն թէ հազուագիւտ ըսուելու աստիճան բարեմտին զաւակներ ալ կան, որոնք իրենց հօր հիմնած գործը զարգացուցած են իրենց անձնական ջանքերուն ու դաստիարակութեան չնորհիւ. բայց երբ խորը թափանցենք անոնց ապրելակերպին, պիտի տեսնենք որ ինգնօգնութեամբ առաջացողներու պայմաններով մեծցած են անոնք, իրենց ծնողաց հետաքրքրութեան չնորհիւ։

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ՈՂՔԱՑԵԱԼ ՄԱՏԹԷՈՍ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆԷՆ

Յունջը անակնկալ մը պատճառ եղաւ որ երեկ ամբողջ օրս Մատթէոս Մամուրեանի քաղցր յիշատակովը անցընեմ։ Իզմիրէն գրքոյկ մը ղրկած էր, սիրուն, ճաշակաւոր կազքով, ձեռք առի զայն, և երբ Մամուրեանի անունը կարդացի վրան, անմիջապէս երեւակայութենս ներկայացաւ մեծանուն գրագէտը իր կաթի նման մաքուր և ալեհեր մօրուքով, կայտառ գեղեցիկ դէմքով, ծաւի աչքերով ու համակրելի, աղնիւ ինքնութիւնովը որ այնչափ գրաւիչ հով մը ունէր վրան։

Դեռ գպրոցական հասակէս, մոլի սիրահարն էի Արեւելեան Մամուլի խմբագրապետին, որուն թերթը աշխարհի չորսկողմն կ'ընէր մեր գպրոցին մէջ գրասեղանէ գրասեղան փոխանցուելով։ Տարիներ ետքը չատ թեթեւ առիթ մը պատճառ եղաւ որ այս պաշտամունքս բարեկամութեան փոխուէր ու այնչափ տարիներէ ի վեր կարօ-

տովն ապրած Մամուրեանս Թղթակցութեան չարք մը փոխանակէր ինձ հետ,

Բաժանորդագրութեան առթիւ նամակ մը գրել հարկ եղաւ Մամուրեանի. նամակը երկու տողով աւարտեցի, գիշեր էր, քունս չէր գար, փորձեցի նամակիս եռերը կարճ ըլլալ մը գրել ազգային և կրթական խնդիրներու չուրջ. կարճ քրօնիկը հետզհետէ երկարեցաւ և նամակս պաշտօնական կապերէ զերծ՝ ինքնաբերաբար մտերմական գոյն մը առաւ: Առտուն կէս մը ղրկելու կէս մը չղրկելու տատամսումիս մէջ, վերջապէս քաջութիւնը ունեցայ զայն փոսթային յանձնելու և ո՛վ բարեբաղդութեանս, նամակ մը ստացայ անմիջապէս մեծ վարպետէն, որ չատ մը քաջալերական խօսքերով կարծօնէր զիս «Արեւ. Մամուլ»ի մէջ գրելու:

Հիմա սակայն կը ներկայանար ամենէն մեծ դժուարութիւնը, ինչ նիւթի վրայ պէտք է գրել, գոհացում տալու համար այնչափ պատուաբեր հրաւէրի մը: «Մանզումէ» այն առեն նիւթական աննախանձ կացութեան մէջ էր, զրամ վճարող ամբողջ ջոջերը իր դէմ դարձուցած էր Փանոսեան, անխնայ հարուածելով ամէն գեղծում ու ոճախ և նոյն իսկ իրեն զգալի նպաստ ընողներն անգամ քննադատելով: Փանոսեանի այս քանդածները վերաշինելու և ջոջ բաժանորդներուն սիրտը չհնելու համար, բարեկամներ որոշած էին խմբագիր մը բերել որ գիտնար խուճապ ծխել ամէն կողմ: Նեղ փանոսեան՝ ապրելու հարկին տակ ստիպուած էր համակիրսիլ այս որոշումին և լուսահոգի Մինաս Գալամաճեան կոչուած էր այդ խնկարկութեան պաշտօնին:

Առտու մըն ալ հասարակութիւնը զարմացումով տեսաւ որ «Մանզումէ» բոլորովին փոխած էր լեզուն և «Աշնուաչուք»ները, «Մեծապատիւ»ները, «քարեհամած

էր» ները իրարու հետ կը մրցէին թերթին իւրաքանչիւր լուրին մէջ: Ազգային կրթական ամէն արարք լաւատեսի ակնոցով կը դիտուէր և «Մանզումէ»ի յաւիտենական քննադատութիւններուն յաջորդած էին գրուատականներ, գովեստներ, քծինքներ աս ու ան անկարեւոր անձանց: Վերջապէս թերթ մը որ բոլորովին կեղծիք կը հոտէր.

Սակէ աւելի յարմար նիւթ չէր կրնար ըլլալ սկսնակ գրողի մը համար, որ ընդհանրապէս հարուածելով, քննադատելով կը սկսի մինչև որ երիտասարդական խենդ արիւնը հանդարտի և փորձառութիւնը համոզէ զինքը թէ ինչոր քննադատելիկը թուէր երբեմն, տարբեր է իրողութեան մէջ: Ուստի հետեւելով սկսնակներու ընդհանուր կանոնին, ձեռք առի «Մանզումէ»ի փոխուած լեզուն, յանձնարարելով Շահնուրի որ ինքն ալ խուճապ ծխէ, եթէ կ՛ուզէ յաջողիլ:

Մամուրեան՝ իր վարպետի ներողամտութեամբ զնահատած էր այս առաջին գրութիւնս և որովհետև չէի ստորագրած, զարմացումով տեսայ որ Քաչխ ստորագրուած էր տակը Արեւ. Մամուլին մէջ, ինչ որ գրական անուն եղաւ ինձ: Յաջորդ թիւին նոյն ինքն վարպետը նիւթ առնելով խուճապը՝ սքանչելի պատասխան մը գրած էր ինձ Շահնուր ստորագրութեամբ: Անկէ ետք ալ բաւական տարիներ չարունակուեցան Քասիմի և Շահնուրի թղթակցութիւնները:

Փուքամ ըսել որ Փանոսեան չարաթի մը չափ հանդուրժելէ ետք, Մինաս Գալամաճեանի խնկարկութիւններուն, կից մը զարկած ու դուրս նետած էր զայն Մանզումէէն, ինք վերսկսելով իր անաչառ քննադատութիւններուն:

* * *

Մամուրեան Պոլիս պիտի գար պտոյտի, ասիկա

բնականաբար բարերաղդութիւն մըն էր ինձ համար որ անձամբ պիտի վայելէի այնչափ սիրած բարեկամս, բայց անտեղութիւն մը կար, մեծ անտեղութիւն մը որ մտաոանջութիւն կը պատճառէր ինձ։ Այն ատեն ես կը ծաոայէի խստապահանջ նեղսիրտ վաճառականի մը քով որ ֆրթիճ ֆոնճոճ ֆրթիճն ուրիշ բան չէր ճանչնար. եթէ Մամուրեան գործատեղիս գար զիս այցելելու, ինչ պիտի ըլլար վիճակս։ Այս սրտմաշուքներուս մէջ, օր մըն ալ յանկարծ ներս մտաւ վաճառատունէն մաքուր համակրելի անձնաւորութիւն մը, որ յաճախորդի հանգամանք չունէր, վայրկենական չիմիճութենէ եառ ճանչցայ, ինքը, մեծ վարպետը, Մամուրեանն էր։ Արդէն պատկերը ուշ նէի։ Կարապետ վարդապետ Շահնազարեան, Մկրտիչ Սանասարեան և Մամուրեան՝ երրորդութիւն մը կը կազմէին սենեակիս մէջ։

Դեռ ինք հարցում մը չուղղած՝ անմիջապէս դէմ վազեցի, ձեռքերուն փարեցայ համբուրելու համար, մեծ զարմացումի մէջ ձգելով վաճառատան ամբողջ պաշտօնէութեան հետ նաև ջրպոճիս որ տասը վարկեան առաջ արդէն կրակ կտրած՝ հազիւ իջնցուցած էր բարկութեան սաստը։

Զիս Մամուրեանի ծանօթացնելէ և կարճ մը տեսակցելէ եառ ջրպոճիս քով առաջնորդեցի մեծ հիւրը և առևտրական խօսակցութիւններէ բոլորովին տարբեր, սալօնի դիրք մը առնելով, պատրաստուեցայ վոխադարձ ներկայացում կատարելու։

Ատուած համբերութիւն տուաւ ջրպոճիս որ գործի ժամանակ հանդուրժեց այս նմանը չի տեսնուած արարողութիւններուն և չի պօռթկաց։

— Մաեթէոս Մամուրեան, ըսի. միշտ վախնալով պաղ ընդունելութիւնէ մը։

Այս անունը մոգական ազդեցութիւն մը ըրաւ ջրպոճիս վրայ որ անմիջապէս տեղէն ցատկեց և այն ասոիճան սիրալիր ընդունելութիւն մը ցոյց տուաւ Մամուրեանի, որուն նմանը ամենէն մեծ դրամատէրին իսկ չէր ըներ։ Գործը, առևտուրը դադրեցուց պահ մը, նոյնիսկ իր աթոռը առաջարկեց Մեծ Վարպետին, որուն գրչին սիրահարն է եղեր. օշարակ, սուրճ վերջապէս ինչ որ կրնայ հրամցուիլ վաճառատան մը մէջ, հրամցուց միշտ գոհանակութիւն յայտնելով այս անակնկալէն։

Ազատ չունէի մը առի, արժանապատուութիւնս փրկուած էր, չորպաճիս ինձմէ աւելի կը յարգէր հիմա, որուն հետ երկու ժամ խօսակցելէ եառ թոյլատրեց ինձ որ Մամուրեան էֆէնտիի ընկերակցիմ։

Զգեցի գործս ու ամէն նկատումէ ազատ՝ սկսանք խօսակցիլ Մամուրեանի հետ։

Բայց «Արեւելեան Մամուլ»ի ձաղկող Շահնուրն ո՛ւր, այս մեղմ, հեզահոգի Մամուրեանը ո՛ւր. բնա՛ւ հաւատալս չէր գար որ այս երկուքը միեւնոյն մարդիկը ըլլային. այնչափ զգալի տարբերութիւն կար քննադատող, հեգնող, կծող Շահնուրի ու համակերպող, հեզահամբոյր և հաճոյակատար Մամուրեանի մէջ։

Երբ բաւական ընտանեցանք իրարու, «Աւելի ինչ բանէ հաճոյք կը զգաք Պոլսոյ մէջ» հարցուցի իրեն։ «Քարաքուլաքի ջուրէն», պատասխանեց։ «Եւ յաճախ զայն լիուլի վայելելու կարօտն է որ կը քաշեմ Իզմիրի մէջ»։

Ջուր, աղէկ ջուր, այս էր Մամուրեանի ամենէն աւելի փնտռածը, զոր կը գտնէր յաճախ Պոլսոյ մէջ իր ճաշասեղանին վրայ։ Օր մը, ես, Մամուրեան և Պարոնեան որ այն ատեն Պահեզաբուս վաճառականի մը քով գրագրութիւն կ'ընէր, ճաշարան մը գացինք,

դրանը առջև միայն իրարու հանդիպած ըլլալով : Ասիկա բարեբաղդութիւն մըն էր անչուշտ ինձ համար և երկուքին ալ հաճութիւնովը յաճախորդներու աչքէն հեռու մտնելու սենեակ մը առանձնացանք : Մամուրեան կը խօսէր սեղանին վրայ չարունակ ջինջ ջուրին մաքրութեան վրայ զմայլելով , իսկ Պարոնեան որ խիկարէն դատելով պէտք էր զուարթ ու զբօսեցուցիչ ընկերութիւն մը ունենար , ընդհակառակը աւելի կ'ունխնդրէր քան թէ կը խօսէր , չմոռնալով արագ արագ լեցնել գինին :

Գրական խօսակցութիւն չատ քիչ տեղի ունեցաւ , անոր համար որ երկու մեծ գրագէտներն ալ արդէն գրական կեանքէ դուրս կ'ուզէին ապրիլ արձակուրդ մը վայելելու համար , մինչդեռ իմ ամենէն մեծ բաղձանքս ան էր որ երկուքն ալ գրական խօսակցութեան մը բռնուէին ու ես մինակ հանդիսատեսը ըլլայի այս հազուագիպ տեսարանին :

Մամուրեան անկէ ետք մէկ քանի անգամներ ալ Պոլիս այցելեց միշտ նոյն երիտասարդ ծերուկ ու անթերի մաքրութիւնով , ու տիպա՛ր աղնուութիւնով : Վերջին անգամ Տիկինին հետ իջևանած էր Բերա Լիւքսէնպուրկ պանդոկը որ հազիւ առիթ ունեցանք մէկ անգամ տեսակցելու :

Տարիքը բնաւ չէր ազդեր Մամուրեանի վրայ , որ ինչպէս մարմնով , գրիչով ու մտքով ալ երիտասարդ էր դեռ և գրութիւնները կարդացողներ պատրանքը կ'ունենային միշտ երեսուն տարեկան վառվռուն երիտասարդի մը հոգին տեսնելու անոր մէջ :

ՊԱՐՏՔՈՎ ՀԱԳՆՈՂՆԵՐԸ

ԲԱՐՈՎ ԶՀԱԳՆԻՆ

Վերնագիրը որ հիմա յիշողութեանս կը ներկայանայ , մէկ հատուածն է ժողովրդական բանաստեղծութեան մը , զոր տարիներ առաջ հեղինակած է կոյր աչուղ մը , ձաղկելու համար իր ժամանակակիցները մէջ օր աւուր աճող չռայլութեան ոգին : Իրաւ է որ ծախսելու տենչը միշտ համընթաց եղած է ժողովուրդներու կեանքին , և ծայրայեղ կծծիներու քով , անոնց հարիւրապատիկը անհաշիւ չռայլողներ ալ գտնուած են թէև , սակայն երբեք չէ եղած ժամանակ մը , ուր հայ հանրութիւնը այս աստիճան անձնատուր ըլլայ ծախսելու և անհաշիւ չռայլութիւններ ընէ : Աղքատի , հարուստի , ունեւորի , չունեւորի խիտ գրեթէ մոռցուելու վրայ է և հասարակ խանութպանն ալ նոյնքան յաւակնութիւն ցուցնելու տրամադիր է պերճանքի , որչափ անկէ

հարիւրապատիկ աւելի հարստութիւն ու դիրք ունեցող վաճառականը։ Տիկինները մանաւանդ բնաւ գործ չունին հաշիւի հետ և երբ ձեռք մը լաթ պատրաստել ուզեն, ամենէն հարուստ սեղանաւորին կամ կալուածատիրին կնոջ հետ մրցումի կ'ելլեն, առանց նկատողութեան առնելու թէ իրենց ամբողջ հարստութիւնը անոր մէկ օրուան եկամուտին չի հաւասարիր։

Հիմա մեր ընտանիքներուն մէջ տիրող ընդհանուր ոգին երեւնալն է. պէտք է երեւնալ, դրացիէն, բարեկամէն, ծանօթէն վար չմնալ և նոյն իսկ անհրաժեշտ է ուրիշները գերազանցել։ Վաղուան հարցը չատ քիչերն է որ կ'զբաղեցնէ, հարիւրին ութսունը հետամուտ է ծախսելու ձեռք անձուցած ղրամը, հոգ չէ թէ ուրիշինը ըլլայ անիկա։

Մարդ պէտք է մարդու պէս ապրի, կեանքը վայելէ, և անոր ունի, կ'ըսեն մեր նոր իմաստասէրները և առանց աչ ուշ ձախ նայելու կը վայելեն կեանքը նպարավաճառին, կալուածատէրին, դերձակին, կօշկակարին և մէկ խօսքով իրենց ապահով ապրանք ծախողներուն ղրամովը։

Մեր նոր իմաստասէրներուն տեսակէտով, ամէն թաղ խոնաւ է հիմա և կեանքը կարճեցնել ըսել է չաբունակ թաղի մը մէջ բնակիլ ու այն տեղի օդը չնչելը, մարդ պէտք է գոնէ տարւոյն ամրան եղանակը տարբեր միջավայրի մը մէջ անցնի ու այսպէս փոխէ օդը ու պահէ մարմնոյն հաւասարակշռութիւնը, կ'ըսեն, ու փաստաբանելու համար իրենց այս վարդապետութիւնը ըրե՜ւ-ծիները, բորակածինը, ալբիւը, ջուրը իրար կը խառնեն։

Տիկիններ, ո՛ն անոնք կատարեալ առողջապահներ են. Ջայլին տկարութիւն ունին ամենքն ալ և օդափոխութիւն մը անհրաժեշտ է հիւանդութիւններու դէմ դնելու համար։ Եթէ էրիկ մարդը քիչ մը դրամ ունի

ու կնոջը ամէն պահանջը գոհացնելու տկարութիւն ալ կը ցուցնէ, այն ատեն կինը հեղինակաւոր առողջապահ մըն է, և փոխանակ միշտ միեւնոյն գիւղը երթալու, ամէն տարի մէկ մէկ կողմ կ'երթայ և այսպէս ա՛լ աւելի կը կաղդուրուի։

Մայիսի մէջ սանկ քիչ չատ կուշտ փորով հաց ուտող ամէն ընտանիք ամառանոցի խնդիր ունի։ Եթէ էրիկ մարդը կանուխէն պատրաստուած չէ արդէն, կիները ա՛լ ամէն իրիկուն ամառանոց կը յանկերգեն, միշտ տկարակազմ մէկը գտնելով իրենց զաւակաց մէջ, որուն կեանքը փրկելու համար ի՛նչ ընել ընել անպատճառ տեղ մը ամառը երթալու է մէկ քանի ամիս։ Բօ՜ւնիչը, ո՛վ չունի հիմա այս պատուական հիւանդութենէն. և աւիկա խոնաւութենէն ծնունդ կ'առնէ, զոր հիմնապէս բուժելու համար անպատճառ օդասուն գիւղ մը պէտք է երթալ. չատեր մանաւանդ հիւանդութիւն մը չեն կրնար սանմանել իրենց համար և սանկ ընդհանուր տկարութիւն մը ունին, որ կը ջլատէ դիրենք ու սրտի բաբախում կը պատճառէ։ Ուրիշներ հաշիւ կ'ընեն որ փոխանակ բժիշկի դեղագործի վճարելու, աւելի տրամաբանական է ամբողջ երթալ որով երկու հաշիւները մէկ կ'ելլեն։ Վերջապէս չափ ու սահման չունին ամառանոց երթալու արդարացումները, որոնց մէջ ամենէն մեծ տեղ կը բռնէ աղջիկ հարս ընելու կամ տղայ կարգելու խնդիրը։

— Մինչև ե՞րբ ներսը պիտի պահես աս աղջիկները, կ'ըսէ տիկինը ամուսնոյն, երևքն ալ եկան հասան. սանկ մշտ տունէն ներս, ո՛վ պիտի գայ մեր դուռը, գտնէ, սանկ գեղ մը, դուրս տեղ մը երթանք, աղջիկները մարդու մէջ հանենք, մէկը կը տեսնայ կը հաւնի, հարսնիք մը կ'ընենք։ Դուրս եկողին բաղդն ալ ինք բացուի։

Երիկ մարդը եթէ բան գործ չունի նիւթական անձ-
կութիւնը թող առարկէ, գործս նեղ է թող ըսէ՝ կինը
անգամ մը ամարանոց երթալը գլխուն մէջ դնելէ ետք,
համ հոտ չի ձգեր տան մէջ և եթէ այն տարի չյաջողի
խակ, յաջորդ տարին անպատճառ դեռ ապրիլի կէսին
կ'սկսի երիկը գլուխերէն տունը վարձելու։

Բժիշկներն ալ պէտք չէ մոռնալ սակայն. ամարա-
նոցը բերնի ծամոց է անոնց համար որոնք առաջին ան-
գամ պատահած հիւանդին օգափոխութիւն կը յանձնա-
բարեն, առանց խորհելու թէ տեսնենք մարդը տան մէջ
պարտկելու չափ դրամ կրնայ չունի առօրեայ գործէն։
Սմէն բժիշկ իր նախասիրած գիւղը ունի և բոլոր հիւանդ-
ներուն հոն երթալ կը յանձնարարէ, գլուխական փաստա-
բուղ ղրուածիքը ընկերով այն գեղին օդին, ջուրին, հո-
ղին և ուրիշ առաւելութիւններուն։

Եւ երբ բժիշկը կը յանձնարարէ, որո՞ւ բերնին է ին-
կած չգործադրել։ Սրդի բժիշկները արդէն գործ չունին
սրտի հետ։ Իրենց համար երբէք խնդիր չէ յաճախորդին
նիւթական կարողութիւնը, բաւական է որ այցագիները
կանխիկ վճարուին, հիւանդին տէրը ինչ կ'ուզէ ըլլայ։
Ջէ՞ք տեսած, ուշադրութեամբ նայեցէք անգամ մը, ո՛և է
հիւանդ կը մեռնի՞, մինչև որ դրամը չհատնի. բժիշկները
եթէ հիւանդութիւնը բուժել չեն գիտեր, գէթ զանոնք
երկարաձգելու արուեստը խիստ աղէկ ուսումնասիրած
են և եթէ իրենք այլեւս երես չունենան, խորհրդակ-
ցութիւն մը կ'առաջարկեն, անմիջապէս կը հրաւիրեն
չորս հինգ բժիշկներ եւս, որոնց հետ ֆոխտոբչ օֆնոմնեան
ընկերութիւն կազմած են արդէն. անոնք ալ կը քննեն
հիւանդը և յաճախ գովեստը կարդալով տան բժիշկին,
ոսկիները կ'առնեն կը մեկնին, անգամ մը եւս քաջա-
լերելով զայն որ անվախ անհրկիւղ զանձէ իր այցա-

գիննները։ Այս ամենէն ետք երբ դեռ դրամը չհատնի
հիւանդին, իբր վերջին յոյս օգափոխութիւն մը կամ
գէթ թաղի փոփոխութիւն մը կը յանձնարարեն, ուր
վերջապէս իր դրամին հետ հիւանդն ալ կ'աւանդէ հոգին.
անսպառ վիշտ ու արցունք և յաճախ քիչ մը պարտք
ալ ձգելով թշուառ ընտանեացը։

Այս տողերը գրելով սակայն օգափոխութեան, գիւ-
ղաղնացութեան, ամարանոցի առաւելութիւններն ու
հաճոյքները ուրանալու միտք չունինք։ Ընդհակառակը
մենք ամենէն աւելի չատագովներն ենք մաքուր օդին,
պայծառ երկինքին, բնական տեսարաններուն և ծովային
ճամբորդութեան որ երբ մանաւանդ առաջնակարգ տոմ-
սով կատարուի, ճշմարտապէս կը պարարէ մէ՛ մարդուս
մարմինը թէ սիրտն ու հոգին։ Ի՜նչ մեծ հաճոյք է կեն-
ցաղասէր մէկուս մը համար նոր ու մաքուր ամրան լաթ
մը հագուիլ, որուն տարաւոր բնաւ ճմռթուք կամ ծալք
չունենայ և արդուկին ընծայած նորութեան դրոշմը բա-
ցայայտ կերպով փայլի ուղղաձգօրէն վերէն վար.
հապա ժիլէն, եթէ վարպետ գերձակի մը ձեռքէն ելած
է ան, հաւատարմարար կը ցուցադրէ առնական իրանն
ու կուրծքը մարդուն, որ մնատքսեայ նրբանկար փող-
կապներով հոլանաւորուած ձիւնաթոյր չապիկներու օս-
լայազօծ փայլին տակ՝ ընդհանուրին ուշադրութիւնն ու
հիացումը իր վրայ կը հրաւիրէ, կարծես չիք ներդաշնա-
կութիւն մը յօրինելով ոտքի նարնջագոյն կօշիկներուն և
մութ մարգարտագոյն ձեռնոցներուն հետ։ Շոգենաւին
սրահը տրամադրելի է այնպիսիին համար. թող մտնէ
անկէ ներս, մայրաքաղաքիս բարձր դասու ընկերութեան
երկսեռ ներկայացուցիչներէն հարիւրաւորներու պիտի
հանդիպի, թո՛ղ ցուցադրէ իր տաղանդը, հանճարը, ար-
ժանիքը, դրամը եթէ ունի և մէկ օրէն միւսը թող ըլ-

լայ ֆնոթն մարդ մը, որուն առջև ամէն սրահ բաց է ձմեռը և ամէն ընկերութեան մուտքը ազատ։

Բայց եթէ ամառանոց երթալով այդ մաքուր հագուստներով պճնուողը, առաջնակարգ ճամբորդութիւն կատարողը, զբօսավայրէն ազդին չկողը չունի ո՛չ հանճար, ո՛չ տաղանդ, ո՛չ արժանիք և ո՛չ իսկ դրամ, և եթէ իր պատիւին գլնովն է որ կը չռայլէ ուրիշին դրամները, այնպիսին թող կարդայ ամառանոց երթալէ առաջ այս տողերը ու չարունակ մտքին մէջ յեղեղէ ալ-ոլին խօսքը, պարտ-ով հագնողները բարով ըսբնին։ Մինչ հաճո՞յք է մեկ կողմէն ա՛ս ու ան կողոպտելու համար գերմարդկային հնարքներու, գձուութիւններու, ստորնութիւններու դիմել և միւս կողմէն ամառանոց երթալով պերճանք, ճոխութիւն ծախսել։ Այս պայմաններուն տակ կատարուած օգափոխութիւն մը ի՞նչ արդիւնք կրնայ ունենալ։ Ո՞ւր կը մնայ գեղջական տեսարաններու հաճոյքը, երբ վախը չարունակ պաչարէ գիւղացուցը թէ պահանջատէրերը ի՞նչ ընթացք պիտի բռնեն իրեն հանդէպ վաղը, և թէ ի՞նչ միջոցով պիտի կրնայ օձիքը ազատել գիւղին նպարավաճառին, հացագործին, մսավաճառին և ուրիշ վաճառորդներուն ձեռքէն։

Ամանկ օգափոխութիւն մը ճշմարիտ զուարճութենէն ու սիրերգէն ուրիշ բան չէ. թո՛ղ անիկա ծառերուն վըրայ, ջուրերուն գլուխը երգէ յաւէտ, ամբողջ ամրան չրջանին, ձմրա՞ն ինչ պիտի ընէ։ Դո՛ւք, ո՛վ ձեր կարողութենէն վեր ծախսողներ ու պարտքի տակ մնալով օգափոխութեան վազողներ, ձմեռը ի՞նչ պիտի ընէք. գիտցուք թէ փոքրիկ դրամագլուխ մը ունիք, ուրկէ ամէն տարի մաս մը բան կը պակսեցնէք միշտ գալ տարի պակասին տեղը լեցնել յուսալով. բայց գիտէ՞ք որ ֆալ պղպնները վերջ չունին և պակսիլ սկսած դրամագլուխ մը

չատ քիչ անգամ կրնայ աւելնալ, երբ մանաւանդ վնաս ընողը գէթ ծախսը քաչելու, և մինակ անհրաժեչտ պիտոյքը գոնացնելու չափ խոնեմութիւն ալ չունենայ։ Գիտէ՞ք սիրելի ընթերցողներ ու ընթերցուհիներ, առողջ ու երկար ապրելու առաջին պայմանն ի՞նչ է։ Ուրիչի մի՛ հարցընէք, գիտական հեղինակութիւններու, բժչկական գրուածներու մի՛ դիմէք, ձեր անձին վրայ փորձեցէք, ո՛ր օրը հանգիստ ու երջանիկ կ'զգաք զձեզ ու անխռով քուն կը քաչէք։ Վերադարձ մը ըրէք մտքով, երեւակայեցէք ձեր անցեալը և պիտի տեսնէք որ ամենէն երջանիկ չրջանը այն եղած է ձեզ համար, երբ աւրէ ու ժամէ ազատ էիք։ Սիրտ և խիղճ, այս երկուքին ձեռքն է մարդուս առողջութեան, երկարակեցութեան ու երջանկութեան գաղտնիքը։ Երբ մտահոգութիւն մը չունենաք, ձեր խղճին վրայ ծանրանալիք չարիք մը չգործեք, սրտով հոգւով զուարթ ապրիք, այն ատեն օգափոխութեան գացած կ'ըլլաք ամէն տարի։ Իրաւ է որ գէշ չէր ըլլար եթէ ձեր ծախսելիք դրամին վրայ խորհելէ բարձր վիճակի մէջ գտնուէիք ու կարող ըլլայիք գեղ երթալով մեկ քանի ամիս կազդուրուելու, և սակայն նիւթական այդ նախանձելի կացութիւնը մեզմէ քանիին վիճակուած է։

Սրդար տրամաբանութիւնով սա եզրակացութեան կը հասնինք թէ, մարդուս համար աւելի առողջապահիկ է հանդարտ սրտով ու խղճի խաղթէ զերծ ապրիլ իր սովորական տան մէջ, քան կարողութենէն վեր ծախքեր ընելով ամառանոց երթալ ու ամէն վարկեան սրտմտութիւնքի ենթարկուիլ։ Պարտական եղողները գիտեն արդէն պարտք ունենալու դժբախտութիւնը. պատուաւոր մարդուն համար պարտքը որդ մըն է որ չարունակ կը կրծէ անոր սիրտը և ամենէն քաղցր երջանկութիւններն իսկ կը գառնացնէ։

Ո՛վ միջակ կարողութեան տէ՛ր բարեկամներ, քիչ մը խորհինք, հարուստներուն և սուտ փախուստներուն հետ չի չափուինք, մենք որ քիչ շատ եւեմտացոյց մը չտկած ենք, մեր կարողութենէն դուրս չելլանք: Մեր նպատակը եթէ պատուաւորապէս ու մեր աշխատութեան արդիւնքով ապրիլ է, եթէ ուրիշին դրամին աչքը չունինք: եթէ բարի քաղաքացիներ, ընտանիքի պարկեշտ հայրեր, մարդկութեան օգտակար անհատներ ըլլալ, աղջիկներ հարս ընել, տոաքներ կարգել է մեր իդէալը, հաչիւը ձեռքէ չձգենք. երկու չափենք մէկ կտրենք: Մեզի ինչ փոյթ թէ այս ինչ մարդը չարուսնակ չուրերը կ'երթայ, գիւղէ գիւղ կը չրջի, զուարճութեան ամէն կերպերը փորձելով, կ'սպառէ իր վաստկածը. մենք չնայինք այնպիսիներուն, անոնց վերջին ապաստանարանը Փրկիչն է, Սզզ. Հիւանդանոցը:

Փրկիչը արդարև նուիրական վայր մըն է և բարեգործական ամենամեծ հաստատութիւն մը, բայց երբ իրենց դրամը զնդխութեամբ փճացնող, իրենց երիտասարդութիւնը ցոփութեամբ անցնողներու ապաստանարան կը դառնայ, այնատեն կարծես կը չեզի իր նպատակէն ու անուղղակի քաջալեր մը կ'ըլլայ անհաչիւ, անբարոյ, չուայտ մարդոց: Այսօր չատեր կան որ իրենց անհրաժեչտ եղած դրամին կրկնապատիկը վատնելով հանդերձ՝ հինգ փարա չեն խնայեր ծերութեան համար, միչտ վստահ ըլլալով որ Փրկիչը կտոր մը հաց կուտայ հարկաւ իրենց:

Մենք այսպէս չխորհինք: Եթէ խնայողութեան ոգին վերնար աչխարհէն, հիմա ո՛չ ընտանեկան կեանքը կրնար գոյութիւն ունենալ, ո՛չ ալ մարդկութիւնը այս աստիճան կը յառաջդիմէր: Եթէ մեր եւեմտացոյցէն դուրս ելլելով, եթէ մեր դրամագլուխէն խորելով, եթէ ան աս խաբե-

լով է որ ամարանոցի ծախս պիտի հայթայթենք, բնաւ չխորհինք օգափոխութեան վրայ: Հանդարտ սրտով ինանալը պէտք սրտով ապրիլն աւելի ապէկ է, ըսեր է Եզնիկ Կողբացին: Մենք ալ անոր այս խօսքը մեր արդի նիւթին մօտեցնելով, հանդարտ սրտով տալը՝ փառապանտով ու յաղթանակով օգտիսուիլեան երթալէն ապէկ է, ըսենք ու չանանք ա՛լ աւելի աչխուժով փարիլ մեր գործերուն, մինչև որ զարգացնենք զանոնք ու նիւթական նախանձելի վիճակ մը ապահովելով՝ իրաւունքով վայելենք գիւղաքաղաքացիութեան հաճոյքները, զոր կը մաղթեմ մեր ամենուն ալ:



ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ դատաստանը եթէ ամէն անգամ ուղիղ չըլլայ իսկ, ընտանեկան ու առեւտրական խնդիրներու մասին չատախ չի սխալիր ան և զարմանալի նախատեսութեամբ կ'արձակէ այնպիսի վճիռներ որոնք կ'արդարանան ուշ կամ կանուխ:

Սուր հոտառութիւն մը ունի հանրութիւնը: Դեռ ենթական չհասկցած՝ անիկա կը կանխազուշակէ թէ ինչ հետեւանք պիտի ունենայ իր ըրացիին ուրիշի մը հետ մշակած բարեկամութիւնը և կամ ընտանեկան ինչ մեծ աղէտներ պիտի բանայ այն մարդը՝ որ կէս մը ամուսնական թեկնածուի ու կէս մըն ալ պատուախնդիր մը-

տերիմի ձեւին տակ սկսած է չահախել այս ինչ բնակարանէն ներս: Ընտանեկան չրջանակներու մէջ անցած դարձածներէն՝ բան մը չի վրիպիր հանրութեան աչքէն, որ անկողմնակալ ու անչահախնդիր ոգւով ու պաղարիւնով՝ հեռուէ հեռու կը դիտէ և չի ներեր որ այս ինչ ամուրին իբր վարձատր հաստատուի այն ինչ մարդուն ընտանիքին մէջ, և հասարակ մարդու մը գնդանի աղջկինները ու մանկամարդ կինը պճնուին Չայնպիսի ճոխութեամբ մը որ անհամեմատ կերպով բարձր ըլլայ անոնց քսակէն:

Առեւտրական հրապարակին վրայ ալ հրաչալի նախազգացութիւն ունի հանրային դատաստանը, որ առանց ո և է մեկուս մը տարեկան հաչուեկչիռն ու տոմարները քննած ըլլալու, մօտաւոր հաչուով գիտէ արդէն թէ այս ինչ վաճառականը ո՛րչափ դրամագլուխ ունի և ի՛նչ կը վաստկի, և թէ՛ ներելի՛ է անոր այսչափ մեծաքանակ ծախսեր ընել, տուներ, կարասիներ գնել, ճոխ կեանք վարել: Մայրաքաղաքիս առեւտրական տուներէն մէկը որ անհուն վարկ ու համբաւ ունէր, ասկէ տարիներ առաջ դրամագլուխին մէկ մասը կը կորսնցնէ ու վարիչներուն անկարողութեան պատճառով կ'սկսի անկումի ճամբան բռնել: Գործը այնչափ հաստատ հիմերու վրայ դրուած էր, որ ոչ ոք բան մը կը կռահէր և վաճառատունը իր սովորական գործառութիւնները կը կատարէր մեծ վարկով ու վստահչանութեամբ, առանց օր մը իսկ դրամական նեղութեան ենթարկուելու, քանի որ ամէն դրամատուն տրամադրելի էր իրենց համար: Գործը սակայն հեղհեղուկ կը մնասուէր և վարիչները չուսրած չէին գիտեր թէ ի՛նչ պէտք էր ընել: Սովորական ճամբան չարունակելը փճացում ըսել էր. իսկ վճարումները դադրեցնելը մնռնկլու հաւասար էր իրենց համար:

Այս յուսահատ կացութեան մէջ որոշեցին հանրային դատաստանին դիմել և հասկնալ թէ ուրիշները ի՛նչ կարծիք ունէին իրենց նկատմամբ, ուստի ճարտար դարձուածքով մը ու տարբեր ստորագրութեամբ մը՝ Բարիզի ֆեդէռասիոնէն քրքաշոլոգներէն մէկուն որոշեալ վարձքը վճարելով՝ հարցուցին իրենց վաճառատան համար թէ «ի՛նչ կացութեան մէջ կը գտնուէր ան և թէ ո՛րչափ վարկ կարելի է ընել այն վաճառատան»: Գատասխանը չուշացաւ. մէկ քանի չարաթ ետք՝ ֆեդէռասիոնէն քրքաշոլոգները հետեւեալը գրեց. «Ձեր հարցուցած վաճառատունը թէև նախապէս մեծ դրամագլուխ ունէր և հաստատ հիմերու վրայ էր, սակայն վարիչներուն անկարողութեան պատճառով չատ ողբալի վիճակի մէջ կը գտնուի հիմա, դրամագլուխը սպառած է և մեծաքանակ ալ պարտք ունի, ուստի ձեր կամքէն կախեալ է վարկ ընելը կամ ոչ:» Այս չանթահարիչ յայտարարութեան վրայ ապշահար մնացին վաճառատան վարիչներն ու անկէնկալ կերպով դադրեցուցին իրենց վճարումները նկատելով որ աւելի յամառիլ վիճացում պիտի ըլլար:

Աւելի զարմանալին կայ. հարուստ անձնաւորութիւն մը աղջիկը ամուսնացուց հարուստ, աչխատասէր ու աչխոյժ երիտասարդի մը հետ, որ գործունէութեան ու ճարպիկութեան մարմնացումն էր: Առաւանց մինչև իրիկուն աչքն ձախ, ձախէն աչ կը վազէր և տասը տեսակ գործ մէկէն կը կատարէր: Թիֆթիկը, ածիլոնը, ներածութիւնը, արտածութիւնը, քօմիսիօնը ամէնքը իրարու կը խառնէր և նոյն համեմատութեամբ ալ ընտանեկան ծախս ունէր տարին հազար ոսկիի մօտ չդայլելու աստիճան ճոխութեամբ: Ամուսնանալէ ետք, նկատելով որ բացի իր այլազան գործերու ֆալէֆոնէն զատ տրամադրելի ժամանակ ունի առաւտուրի ուրիշ

ճիւղերէն ալ դրամ չտնելու, մանիֆակտիւրի ճիւղ մըն ալ բացաւ և սկսաւ զայն առաջ վարել իր սովորական ու ինքնայատուկ ճարպիկութեամբ: Անոր մանիֆակթիւրի գործ կ'ընէր արդէն և հիացումով կը տեսնէր վիսին առաջացումն ու ամէն բանի հասնիլը: Փեսին ուզածն ալ աս էր, ուստի զգայուն անձրոջը թէ, նորակ մը ըլլալով մանիֆաթուրայի հրապարակին մէջ՝ առաջնորդի մը պէտք ունի և թէ ուրախ կ'ըլլար, եթէ Մանչէսթրի հրապարակէն ուղղակի գնում ընել յաջողէր: Բարի անձրը երկրորդել չտուաւ փեսին առաջարկը, պահանջուած ապրանքներուն ցանկը ուղեց, զոր Մանչէսթր իրեն ծանօթ մէկ ֆոմիսիոներին ղրկելով խնդրեց որ ասկէ ետք չարունակէ ուղղակի ապրանք ղրկել փեսին՝ իր երաչխաւորութեամբ: Քօմիսիօնէրը պահանջուած ապրանքները ղրկելէ առաջ, ֆեդէռասիոնէն ֆոդթաւլէ մը դիմեց ու պահանջուած ծանօթագրութիւնները ստացաւ այս նոր յաճախորդին նկատմամբ: Ետքը ապրանքները բեռցուց ու ֆոնուկիենէն փոխանակ փեսին ղրկելու, ուղղակի անձրոջը ղրկեց մանաւանդ նամակով մը, ուր կ'ըսէր թէ «Ձեր հրահանգին համեմատ ապրանքները առի ու բեռցուցի, բայց ֆոնուկիենէն ուղղակի ձեզ ղրկել յարմար տեսայ, որովհետև իմ ստացած տեղեկութեանցս համեմատ, ձեր փեսան զոր ինձ առաջարկած էիք, նիւթական չատ անվստահ կացութեան մէջ կը գտնուի հիմա և զուցէ անանկութեան եզրը հասած է»:

Անձրը յանկարծակիի կուգայ քօմիսիօնէրին այս նամակէն և ֆոնուկիենէն կը պահէ մնտուկին մէջ, գործին երեւոյթը ստուգելու համար: Փեսան լսած է ապրանքին բեռցուիլը, կ'երթայ կուգայ ֆոնուկիենէ կը պահանջէ և հասկնալով որ խազ մը կայ գործին մէջ, սպառնալիքի կ'սկսի, որ սակայն ազդեցութիւն չըներ անձրոջը վրայ:

Եւ վերջապէս գործունեայ փեսան որ ամբողջ հարստու-
թիւնը փճացուցած աչքը այս Մանչեսթրէն գալիք ապ-
րանքներուն անկած էր, անկէ զրկուիլը տեսնելով կը
մնանկանայ:

Սհատասիկ երկու կենդանի ու կարկառուն ապա-
ցոյցներ հանրային դատաստանին արդարութեանը վրայ:
Մեր հրապարակը ո՛ւր, Մանչեսթրը ո՛ւր, և սակայն ինչ
որ անները չի տեսներ իր տան մէջ, հանրային կարծիքը
կը կռահէ զայն խիստ հեռուէն ու անոր համեմատ կ՚ընէ
իր դատաստանը:

Շատեր՝ կրնան մանաւանդ՝ կ՚արհամարհեն հանրային
կարծիքը ու կը յամառին իրենց ծուռ ճամբուն մէջ,
որպէս թէ անկէ չեղելով՝ հաստատած պիտի ըլլան իրենց
նկատմամբ արձակուած անեղաստ վճիռը: Սակայն չի-
մարութեան ամենէն ողբալին է. և արդէն ո՛ր կրնն է որ
առանց չիմար ըլլալու մոլորի ուղիղ ճամբէն ու գտնուի
այնպիսի գայթակղական ընթացքներու մէջ, որոնք
յաւիտենական մուր ու նախատինք ըլլան թէ ընտա-
նիքին և թէ զաւակներուն ու թոռներուն:

Հանրութիւնը՝ այսինքն ղրացիդ, ծանօթդ, բա-
րեկամդ, ազգականդ և կամ նոյն իսկ անծանօթդ երբ
չի ներեր որ դուն մանրմասն յարաբերութեան մէջ ըլ-
լաս այս ինչ բարի, առաքինի ու անկեղծ մարդուն
հետ, դուն ո՛վ կ՚ըլլաս որ այսչափ կարծիքներ ոտնակոխ
ընես ու չարունակես ընթացքիդ մէջ որ զատապարտու-
թիւն միայն պիտի ըլլայ քեզ: Կը կարծէ՛ք որ մարդս
յանցանք մը, անպատուութիւն մը, կամ մեղք մը իրա-
պէս գործելով միայն կը զատապարտուի. ընդհակառակը՝
իրապէս գործելու չափ ալ մոլութեան ճամբուն մէջ գըտ-
նուելն է որ վարկաբեկ կ՚ընէ ենթական հանրութեան
առջև: Մեր մեծ բարոյախօսն ալ նոյն բանը ըսաւ ար-

ղէն. «ո՛վ որ չնանաքոյ աչքով կը դիտէ ո՛և է մէկ կին,
արդէն իր սրտին մէջ չնացած եղաւ անոր հետ»: Արդ,
պարզ ակնարկ մը իսկ երբ կը զատապարտէ մարդս, ու-
րեմն ո՞րչափ աւելի զատապարտելի է այն յամառը որ
հակառակ ամեն կողմէ իրեն ուղղուած ազդարարութիւն-
ներուն, ուղղակի կամ անուղղակի յանդիմանութիւնե-
րուն ու նախատինքներուն, կը չարունակէ դէռ ընթանալ
այն ճամբուն մէջ, ուր չուզեր տեսնել զինք հանրու-
թիւնը:

— Հոգս է հատեր, միսս ուսուցիչները ճամբեցնելու
համար պիտի ընեմ, պիտի ընեմ, անոնց խօսքը չպիտի
ըլլայ, հիմա վարձուրս տունէս հանեմ որ ետքն ալ ուրիշ
տեսակ ըսեն:

Ո՛հ, երէկ գիտնաք թէ ձեր այս սխալ հաշիւներով
ինչ տուներ կը քանդէք, ինչ ապագաներ կը խորտա-
կէք: Հանեցէ՛ք տիկին, տունէն դուրս վտարեցէ՛ք այն
վարձուորը զոր հանրութիւնը անարժան կը տեսնէ
ձեզ, մի՛ յամաքէք այն վայրերը ուր հանրային դա-
տաստանը կ՚արգիլէ ձեզ երթալ, ձեր աղջիկները մի՛
ինքնագլուխ ձգէք այնպիսիներու հետ, որոնց ընկերակ-
ցութիւնը գայթակղութենէ ուրիշ արդիւնք չտար: Մէկ
խօսքով հալածակեցէ՛ք հանրային դատաստանին, ան-
անջ տուէ՛ք ձեզ նկատմամբ խօսուածներուն և զգուշացէ՛ք
անոնցմէ, նոյն իսկ երէ անիրաւ ալ ըլլան:

Սխալ ճամբէ մը ետ դառնալը, բնաւ անպատուու-
թիւն չէ. մարդ չատ անգամ չի կրնար կանխատեսել
իր ընթացքին հետեւանքը և միամտաբար կը մղուի
գործի մը. արդ երբ ուրիշներու դիտողութեան վրայ
իսկոյն ետ կենայ ձեռնարկէն, այն ատեն բացորոշ կեր-
պով կը չեշտուի պատուաւորութիւնը և ամէն մարդ կը
հասկնայ թէ անիկայ երբեք չար դիտում չունէր
և սխալմամբ կամ բարեմտութեամբ մոլորած էր:

Բարեկամ մը կրնայ հրապուրիչ և օգտակար ըլլալ, բայց երբ անոր մտերմութիւնը գայթակղութիւն կը պատճառէ և հանրութիւնը հաչա աչքով չի նայիր այդ բարեկամութեան, ամէն նկատումի մէկդի դնելով պէտք է հրաժարիլ առանկ յարաբերութենէ մը։ Բրիստոս իսկ որ սէր, միութիւն քարոզողներուն գլուխն է, «եթէ աջ աչքդ գայթակղութիւն պատճառէ քե՛զ՝ հանէ զայն ու նետէ» կ'ըսէ։ Օ՜ օ՜ օ՜. մարդս ինչ ունի աչքէն աւելի թանկագին ու նուիրական. անիկայ մարդկային կազմուածքին ամբողջութեանը հաւասար է ու երբ գայթակղութիւն պատճառելու պարագային հանել ու դուրս նետել կը պատուիրուի, ուրեմն ալ չիմարութիւն չէ գայթակղութիւն պատճառող և զայն օր ըստ օրէ հրահրող բարեկամները դուրս չնետելը. հիմակուան բարեկամները մանաւանդ, որոնք հարիւրին իննսունը ինը նկատումի բարեկամ են և իրենց աչքերը՝ նուիրական բաներ խլելու միայն սեւեռուած։

Մնաց որ եթէ ճշմարիտ բարեկամներ են զձեզ չըղջացողները, եթէ ձեր ընտանիքին նկատմամբ սէր գորով ունին, եթէ ձեզի պատահած դժբախտութենէ մը, վարկաբեկութենէ մը ու անպատուութենէ մը մեծ վիշտ կը զգան, իրենք իսկ պէտք չէ՞ որ խզեն յարաբերութեան ամէն կապ ու ձեր անունը ազատեն բամբասանքէ։ Ճշմարիտ, անկեղծ ու աննկատ բարեկամ մը, աչքի լոյսի պէս պիտի գուրգուրար ձեր պատուոյն վրայ ու ձեր անունին ամենաթեթեւ արատ մը իսկ պատճառելէ պիտի ամաչար։ Ի՞նչպէս բարեկամ կ'ըլլայ ան, որ կը տեսնայ թէ իր մտերմութիւնները ու յարաբերութիւնները կը քանդեն, հիմնայատակ կ'ընեն յաձախած տունը և դեռ առանց քայլ մը իսկ ետ քաշուելու, կը չարունակէ այցելութիւնները առաջուընէ աւելի մեծ թափով։

Բարեկամ անունը կը սրբապղծուի ասանկներուն վրայ, որոնց աւելի ուղիղ կ'ըլլար ֆառնուէլ Տրիւէ ըսելը։ Ո՞ր վհատնճն մարդը, ո՞ր սրտի տէր երիտասարդը, կամ աւելի առաջ երթալով, ո՛ր ճշմարիտ սիրահարը պիտի յօժարէր անուանարկուած տեսնել կին մը կամ աղջիկ մը ու անոր պատիւը վերահաստատել չջանար, երբ իրմէ միայն կախում ունենար անոր փրկութիւնը։

Դժուա՛ մարդոց յարաբերութիւններէն դուրս չգա՛ք տեսարք և տիկնայք, ականջ դրէ՛ք հանրային դատաստանին. անիկայ կրնայ ճշդել ձեր հետեւելիք ուղղութիւնը։ Մի՛ յամառի՛ք ձեր սխալ ճամբաներուն ու հաչիւ ընտրութիւններուն մէջ. սխալիլը բնական է, իսկ սխալին մէջ յամառիլը՝ անասնական։ Մինակ տիկինները ու ընտանեկան կեանքին վրայ չենք ուզեր սահմանափակել սակայն ազդեցութիւնը հանրային դատաստանին, անիկայ ամէն ասպարէզի մէջ ալ իր գերակշռութիւնը ունի, որուն դէմ գայողը, տրամաբանութիւններուն անսասանողը կը տուժէ նեղութիւններ ու բարոյապէս։ Անոնք որ անուն մը ունին, անոնք որ ճանչցուած դէմքե՛ր են ու հանրային գործեր վարելու կոչուած են մեր ազգային և առեւտրական չրջանակին մէջ, պէտք է միշտ նկատողութեան առնեն հանրութեան դատաստանը և իրենց չուրջ գայթակղութիւն յարուցանելէ զգուշանան։ Իրաւ է որ հանրութիւնը իրերը կեղեւէն միայն կը դատէ առանց միջուկը գիտնալու, ասանկ պարագաներու մէջ բնականաբար կարելի չէ հպատակիլ անոր։ Եւ սակայն եթէ գայթակղութիւն պատճառող հետեւանքի մը պիտի յանգի գործը, աւելի աղէկ է զոհողութիւն ընել, քան թէ գայթակղեցնել հանրութիւնը։

ԻՆՔՆԱՀԱՒԱՆ ԱՄՈՒՐԻՆԵՐՈՒ ԱՂՔԵՐԸ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ բնութեան թանկագին մէկ չնորհն է, զոր եթէ մարդ գիտնայ օգտակարապէս գործածել, արդէն իսկ ապահոված կ'ըլլայ նախանձելի կեանք մը: Երիտասարդը կրնայ տասնը չորս կամ աւելի ժամեր աշխատիլ, առանց ծանր յոգնութիւն զգալու, կրնայ օրերով ճամբայ քալել, առանց ուժասպառ ըլլալու, կրնայ նուազ սնունդով ապրիլ, առանց առողջութիւնը վրայ տալու: Կեանքի գարունը կը թոյլատրէ մարդուս այս ամէն զոհողութիւնները կրել, ինչ որ մեծ ազդակ մըն է անշուշտ երիտասարդին՝ ընտրած ասպարէզին մէջ յաջողելու և մրցակից տարէցներն ու յոգնածները գլխի անցնելու:

Այս առանձնաշնորհութիւներն ու տեւական գերազանցութիւնները սակայն ինքնավստահութեան ոգի մը կը ներշնչեն երիտասարդներուն, որոնք խրոխտ ու անձնապատան՝ կը ձեռնարկեն ամէն գործի և բախտին կամ դրամագլուխին պակասը իրենց անձնական աշխատութեամբ ու գիշերաջան աքնութեամբ փոխարինելով վերջապէս կը խլեն յաջողութեան դափնին՝ տարէց մրցակիցներուն ձեռքէն սա կ'սկսին արհամարհոտ ընթացք մը բռնել տարիքը առածներուն նկատմամբ ընդհանրապէս:

Ամէն բան իրենք գիտեն այլ եւս, և չկայ գործ մը որուն չկրնան խելք հասցնել, յանդգնութիւններ, մեծամտութիւններ, իրարու կը յաջորդեն խօլ վազքով և չատեր եթէ կէս ճամբան դասալիք ըլլան խակ, յաջողութեան հասած ուրիշներ, վերջնականապէս համոզում կը գոյացնեն թէ, ինչ որ իրենք կը գատեն, ուղիղ է և անվրէպ և թէ մէկու մը խրատին պէտք չունին իրենք, ինչ բանի համար ալ որ ըլլայ:

Ինքնավստահութեան այս ծայրայեղութիւնը առեւտրական միջավայրին մէջ ինչ արդիւնք որ ալ ունենայ, ընտանեկան կեանքին մէջ անդարմանելի աղէտներու դուռ կը բանայ յաճախ: Երիտասարդը որ անգամ մը վարակուած է ֆէյեէի ախտով, երբ քիչ մը դրամ չահնէ ետք ամուսնանալու ձեռնարկէ, այս վերջին պարագային ալ իր գատաստանով կ'ուզէ գործել, առանց կարեւորութիւն տալու փորձառուներու և նոյն իսկ ծնողացը առարկութիւններուն:

Աղջիկ մը կը ներկայացուի իրեն, վարպետ միջնորդի մը ձեռքով, որ յաճախ ծպտուած կ'ըլլայ բարեկամի մը կամ անչահախնդիր մէկու մը դիմակին տակ: Երիտասարդը որ ամէն բան գիտէ և հասուն գատողութեան տէր կը նկատէ ինքզինքը, նախ քննութեան բռնէ մը կ'անցընէ օրիորդը և քանի՛ ընտանենայ ու տնօրէնութիւնը առաջ տանի, նոյնչափ բարեմասնութիւններ կը գտնէ անոր վրայ: Միջնորդը պարապ չի կենար սակայն, անուղղակի միջոցներով կը ջանայ առաջ վարիլ գործը միշտ գգուելով երիտասարդին հասուն գատողութիւնն ու ամէն բան ի ձեռնտաութիւնը: Եւ մեր ինքնահաւան պարոնը, առանց անգամ մը զէթ ուրիշի խորհուրդ հար-

ցնկու, կուտայ որոչումը և ամուսնանալէ ետք միայն՝ անձնական ախուր փորձառութեամբ կը հասկնայ թէ, ինք զինք չատ բան սորվելու պէտք ունի և ընտանեկան կեանքին մանաւանդ այլն իսկ չգիտեր։

Մինակ երիտասարդները պէտք չէ մեղադրել սակայն, յաւակնոտ աղջիկներու վրայ ա՛լ աւելի արմատացած է ինքնահաւանութեան այս սոսկալի ախտը, որ անոնցմէ չատերուն դժբախտութեան միակ պատճառն է։

Զարգացած աղջիկները, ա՛հ, անոնք անխուսափելի զոհն են այս ինքնահաւանութեան։ Ո՛վ կայ աշխարհի մէջ որ իրենց չափ խելք ունենայ, ամօթ չէ՞ իրենց որ ազէտ ու անուս ծնողներու խօսքին կարեւորութիւն ընծայեն, երբ տարիներով զպրոց գացած, ուսում առած ու կեանքի ամէն գաղտնիքները սորված են ամենամեծ իմաստասէր ընկերաբաններու հեղինակութենէն։

Յաւակնոտներուն այս դասակարգին պատկանող օրիորդի մը պատմութիւնը ըրին, զոր իր չահեկանութեանը համար աւելորդ չենք սեպեր առաջ բերել։

Ընտանիքի բարի հայր մը որ մէկ քանի հազար ոսկի ղրամագլուխով բաւական դիւրակեցիկ կեանք կը վարէր, նկատելով որ մեծ հարստութիւն մը պիտի չկրնայ ձգել մէկ հատիկ աղջկանը, ամուսնոյն հետ համակորհուրդ կ՚որոշէ մտաւորապէս օժտել զայն, և մեծաքանակ տարեմուտով կը յանձնէ հոգեհատորը աղջկանց յատուկ դիւերօթիկ վարժարան մը։ Աղջիկը որ օժտուած էր մարմնական սքանչելի գեղեցկութեամբ մը, առացած ընտանեկան բարեկրթութեան չնորհիւ չուտով համակրանքին կ՚արժանանայ վարժուհիներուն և առաջին տարիին իսկ կ՚սկսի մեծ առաջդիմութիւն ցուցնել դասերուն մէջ։ Տարիները լրարու կը չաջորդեն, օրիորդը կը զարգանայ ֆիզիքապէս ու մտաւորապէս և կ՚սկսի աստիճանաբար արգահատական վերաբերուիլ մը տածել ծնողներուն հանդէպ։ Մեզ հայրը իր գործի մարդու սրատեսութեամբ կը նշմարէ հոգեկան փոփոխութիւնը զաւկին և վաղանցիկ տղայութիւն մը կարծելով այս երեւոյթը, հոգ չըներ, վստահ ըլլալով որ զաւակը զպրոցական չրջանն աւարտելէ ու իրական կեանքի մէջ մտնելէ ետք, չուտով պիտի կրնայ դատել իրերն ու մարդիկը իրենց ճչգութեան մէջ։

Եւ սակայն հակառակ ծնողական այս լաւատեսութեան, աղջիկը զպրոցական չրջանը աւարտելէ ետք, բոլորովին պաղ աչքով կը նայի ծնողացը՝ զանոնք անարժէք արարածներ նկատելով։ Ինչ ընեն խեղճ ամուսինները, անանկ անբուժելի ցաւ մըն է օրիորդին այս ընթացքը որ թէև կը յուսահատեցնէ զիրենք, բայց ո՛և է մկրտ չեն կրնար խոստովանիլ, վախնալով որ աղջկան անունն հանած ու ապտգան խորտակած կ՚ըլլան։ Ինչ յոյսերով աղջիկը վարժարան զրած էին և հիմա ինչ կը տեսնէին։ Հայրը նոյն իսկ զրամագլուխէն ալ մաս մը բան խորհելով զոհած էր զաւկին առջև, միայն սա համոզումն ունենալով թէ զրամին պակասը կրթութիւնը լիուլի պիտի լեցնէ։

Վերջապէս չերկարենք, օրիորդը զպրոցէն կ՚ելլէ ետք, աջէն ձախէն կ՚սկսին զայն ամուսնութեան խնդրել, նկատելով որ գեղեցիկ է ու զարգացած, և պատուաւոր ընտանիքի զաւակ։ Թեկնածուներուն մէջ կը ներկայանան մէկ քանի հարուստ ու պատուաւոր սեզաննաւորներ, ծնողքը հոգի կուտան այս իւղոտ պատառները ձեռքէ չհանելու համար, համոզիչ փաստերով կ՚սկսին առաւելութիւնները թուել փեսացուներուն, որոնց ամէնուն կը պատասխանէ օրիորդը թէ.

— Երիտասարդը Մաքօլէ կարպացած է, Շէյքսփիրի երկասիրութիւնները աչքէ անցուցած է, Սթուարթ Միլի, Վօլթըր Սքօթի հեղինակութիւնները ծանօթ են իրեն։

Թչուառ հայրը պարապ տեղը կը ջանայ համոզել աղջիկը թէ, առանց այս Անգլիացի հեղինակները կարդացած ըլլալու ալ կարելի է երջանիկ ամուսնութիւն կնքել և թէ՝ գործնական կեանքի մէջ չատ քիչ տեղ կը բռնեն այդ ընթերցումները։ Օրիորդը ամէն նոր թեկնածուի մասին խորհրդակցութիւններ կը կատարէ իրեն գաղափարակից օրիորդներու հետ, որոնք հաստատապէս կը վճռեն թէ, անկարելի է մարդ նկատել ո՛և է մէկը որ Անգլիերէն չի գիտեր, որ առտուան նախաճաշին կարագ, ֆէֆ, հաւկիթ, կաթ և անուշեղէն չուտեր, որ պէ-ֆրէ-ը, ոու պիֆը, Բուլ՛ Բրինկը ճաշարաններու մէջ միայն կը լսէ։

Հայրը յուսահատ ու սրտաբեկ, կը լքէ աղջիկը, անգամ մըն ալ ամուսնութեան խօսք չընելո անոր և օրիորդը մաքի ամուսնութիւն մը կնքելու հետամուտ՝ փոխանակ զատարկ գլուխ մարդոց հետ կենակցելու տխուր հարկին ենթարկուելու, կ'որոշէ համեստ թոշակով գաղափարակիցի մը հետ ընտանեկան համերաշխ բոյն մը կազմել, եւ կ'ամուսնանայ տասը տարի առնող իր մէկ մտաւիպարին հետ, որ պարզ պաշտօնեայ մըն էր վաճառատան մը մէջ։ Երկու գաղափարակից ամուսիններ մէկ քանի ամիս կ'ըմբոշխնեն հաճոյքի կեանքը, առտու իրիկուն գրականութեան վրայ կը խօսին, Շէյքսփիրի գործերուն թարգմանութեանց բաղդատութիւնը կ'ընեն։ Դեռատի տիկինը ձեռքը զամբիւղ մը առած անգլիական սխթէմով գնումներ ընելու կ'ելլէ թաղէն չուտան։ Առանց ամէնքը իրենց թարմութիւնը

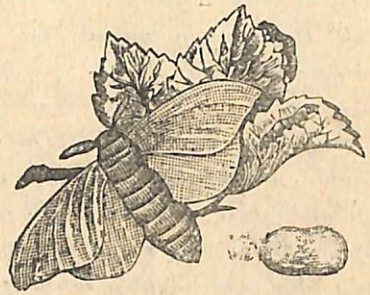
կը կորսնցնեն հետզհետէ և տարի մը ետք երբ զաւակ մ'ալ կ'ունենան, տխուր իրականութիւնը կուգայ կը պաչարէ զիրենք։ Երիտասարդը իր առած ամսականին մէկ քառորդովը հազիւ կրնայ անձնական ծախքերը գոհացնել, և այս ամուսնութիւնն ալ կնքած է յուսալով որ անոնը պիտի օգնէ իրեն, մինչդեռ վչտահար մարդ աղջիկը առնէն հանելէ ետք, անոր երեսը իսկ չէ նայած, քանի որ ծնողական կամքին հակառակ այնչափ արժանաւոր թեկնածուները ձգելով գնաց իր ձեռքովը կնքեց անհաչիւ ամուսնութիւն մը։

Անգլիական «նէրէյոլ հիմնուած այս սիրակցորդ ընտանիքին ներմացոյցը քանի՛ նուազի, սէրն ալ նոյն համեմատութեամբ կը կորսնցնէ իր գոյութիւնը։ Ալ հիմա ո՛չ գրականութիւնն է որ կ'զբաղեցնէ երկու ամոլները, ո՛չ արտաքին ձեւերը։ Իւրաքանչիւրը իր կամքը քալեցնել կ'ուզէ տան մէջ և դժգոհանքները կ'սկսին ծայր տալ. միւս կողմէ ապրուստի նեղութիւնն ու խնայողութեան սէտքն ալ կը ծանրանայ և այնչափ ոսկեղինիկ երազներով կնքուած մտաւորական ամուսնութիւնը կը խախտի հիմերէն։ Օրիորդը կը զղջայ իր ինքնահաւան ու անհնազանդ վարմունքին վրայ, բայց ո՛չ։ Խղճի խայթը այն աստիճան ծանր կ'ազդէ այս յամառ կնոջ վրայ, որ խոնարհեցնելով մեծամտութիւնը, ծնողացը կը դիմէ թախանձագին, և ներողամտութիւն կը խնդրէ։

Սակայ ո՛չ մտածացին պատկեր մըն է և ոչ ալ չափազանցուած իրողութիւն մը. զուտ ճշմարտութիւն մը՝ զոր նոյնութեամբ ներկայացուցինք առանց բան մը յապաւելու կամ աւելցնելու։ Եւ սակայն ըսել չենք ուզեր թէ այս կարգի մտաւիպար ամուսնութեանց ամէնքն ալ դժբախտ եզրակացութիւններու կը յանգին. ընդհակառակը ամուսնութեան մէջ փնտռուելիք առաջին պայմանը

երկու ամոլներուն գաղափարակից ըլլան է, պայմանով որ սակայն փորձառու և կեանք տեսած ծնողքներ ալ համամիտ գտնուին ընտրութեան:

Ամուրի մը ծրչափ ալ ուշիմ, ծրչափ ալ զարգացած ըլլայ, միշտ չրջահայեցութեամբ ու ծնողաց հետ խորհրդակցելով պէտք է մտնէ ամուսնական կեանքին մէջ: Գործի ատպարէզը ուրիշ, ընտանեկան մթնոլորտը ուրիշ: Հաչմած հայր մը կամ կեանքէ քաչուած մայր մը աւելի սուր աչքով կրնան թափանցել ապագայ փեսացուի մը կամ հարսնցուի մը սրտին խորը կամ վառվռուն երիտասարդի մը սրտեն աչքը, որ յաճախ կույր կ'ըլլայ ամուսնական ընտրութեան պարագային: Ժողովրդական առածները պարապ խօսքեր մը նկատէք: Ամբողջ ալեով պղչիկ մ' առնէք, ըսած են նախնիք: Երջանիկ ամուսնութիւն կնքել փափաքողները պէտք չէ որ միմիայն իրենց աչքին վստահին: Ծնողական անչահախնդիր աչքերը աւելի յստակատես են ամուրիի աչքերէն:





ՄՕՐՔ ԼԵՁՈՒՆ

ԵՐԲ այնչափ հաճոյքով կ'ըմբոչխնէք մեղրի խորիսխը, կ'սքանչանաք անոր ներքակերտ պատրաստութեան ու խնկաբոյր համեղութեանը վրայ, երբեք պատահումին ունեցած էք զայն արտադրող ոսկեթև միջատը ուսումնասիրելու: Գտնուած էք մեղուներու փեթակին պլոխը, մօտէն դիտած էք անոնց ապրելակերպն ու աչխատելու եղանակը: Եթէ ատոնց մասին անփոյթ գրտնուած ու միմիայն բանաստեղծներու գրութիւնովն ու նպարավաճառին ծախած մեղրովը ճանչցած էք մեղուն, հաւատացէք որ մեծ կորուստ մը ըրած էք գեղեցկագիտական տեսակէտով:

Գարնան գաղջ առտու մը երբ խորաձնին հետա-

քրքրութեամբ այցելէք աշխարհը՝ ծաղկի այս սիրահարներուն, ամբողջ մանրանկարը պիտի տեսնէք հոն կազմակերպուած կեանքի մը, ուր ընդհանուր եռեւեռի մը, անվերջ գործունէութիւն մըն է որ կ'արտափայլի ամէն կողմ։ Աշխատութիւն, չարժում, երթեւեկ. այս է նըշանաբանը փեթակի բնակիչներուն. անոնց համար անգործութիւնը հոմանիշ է մահուան և երբ մեղու մը ծոյլ է ու զանգատ, անմիջապէս դուրս կը նետուի, իր սեռակիցներէն չարաչար խոշտանգուելով։

Ամէնէն աւելի աշխատութեան բաժանումն է որ աչքի կը զարնէ մեղուներու փեթակին չուրջ. իւրաքանչիւր դասակարգ իրեն յատուկ պարտականութիւնն ունի և երբ աշխատաւորներէ ոմանք ծաղկաստաններն ու բուրաստանները կը դիմեն ծաղկի հիւթ հայթայթելու, աւելի տարէց ու զօրաւոր կազմ ունեցողներ հեռուները կը խոյանան, լեռներուն ծաղերիններէն ու ծմակներու անուշահոտ բոյսերէն հիւլէներ հաւաքելով՝ փեթակին մեղրը խնկաւէտելու. մինչդեռ տարեց ընկերակիցներ բնակարանին ներքին կանոնաւորութեան կը հակին ու մթերուած հիւթերը մեղրի վերածելու աշխատութիւններուն կը պարապին։

Կ'արժէ արդարև՝ ատոնցմէ խայթուելու հաւանական նութեան յանձնառու ըլլալով, դիտել մեղուներու պարը, հանդիսատեսը ըլլալ անոնց երամին,, որոնք ծաղկի ծուէններով իրենց ոտքը զարդարած՝ կը ճախրեն միջոցին տարածութեան վրայ, լոգանքներ ընելով տաք օդի, ուր արեգակը իր ճառագայթներով կ'ոսկեզօծէ անոնց նրբին թեւերը։

Մեղու մը իսկ կարելի չէ տեսնել, որ իր բաժինը չունենայ այս ընդհանուր աշխատութեան մէջ։ Նորահասներ, դեռ երկու չաբաթ առաջ թեւաւորուողներ,

մեղրին գիտակցութիւնը չունեցող մեղուակներ անգամ անընդատ կը բզզան ու իրենց կարողութեան չափով օգտակարութիւն մը կը ցուցնեն փեթակին մէջ։

Բայց մեղուներու վրայ ճառել չէր նպատակս։ Սողոմոնէն սկսեալ հարիւրաւոր բանաստեղծներ, ընկերաբաններ, բարոյախօսներ գրութեան նիւթ ընտրած են իրենց՝ գործունէութեան սխրալի եղանակը այս օրհնեալ միջատներուն, որոնց մեղրը եթէ մարդկութեան քիմքը կը քաղցրացնէ, մոմին ալ Աստուծոյ տաճարը կը լուսաւորէ անյիշատակ դարերէ ի վեր մինչև ցայսօր։

* * *

Անձնապէս՝ մեղուներու սիրահար մըն եմ ես. անոնց թռիչքը, տողանցումը, ոստոստումը, և փութաջան ու նպատակաւոր գործունէութիւնն ու աշխատութիւնը, քաղցր զբօսանք մըն է ինձ համար զոր կը փափաքիմ վայելել ամէն անգամ որ առիթը ներկայանայ։ Առջի առտու մեղուներու փեթակ մը այցելելէ վերադարձիս՝ սրտի անբացատրելի հաճոյքով դիտեցի չուտափոյթ երամը ստուար բազմութեան մը գործի մարդոց. որոնք պողոտային ամբողջ լայնքը զբաւած, յոգնախուռն թափորով կը յառաջանային դէպի չուկայ։ Անհնահաճոյ սէօսպիտութիւն մը կար աշխատութեան հերոսներուն այս ծուլացումին մէջ։ Ամէն հասակ իր ներկայացուցիչն ունէր հոն՝ ճոխ թիւով։ Կեանքի ըեռան տակ կքած ալեփառ ծերունիներ երբ իրենց հնօրեայ պայուսակներով՝ հազիւ կը քաշկռտուէին, անոնց քովիկէն կը սուրային սպրկիկ պատանիներ՝ արհեստաւորի զեռանաց աշակերտներ, ժամ առաջ խանութ հասնելով գործի

սկսելու համար։ Մինչդեռ ջոջ վաճառականներ ու գործը կարգի դրած բարեկեցիկ խանութպաններ, զուարթ խօսուըռուռքներով դանդաղաքայլ կը յառաջանային իրենց քրքիջներով օդը թնդացնելով։ Երկաթ գործատներ ալ կը խառնուէին մերթ ընդ մերթ այս տոնդունումին և անոնց անմնդունակ անոգ ոստոստումը ա՛լ աւելի վայլ կուտար գիտող աչքերու։

Աշխատութեան ծարաւով վազողներու այս թանկագին գնացքը մեզուներու երամը յիշեցուց ինձ և տասարանը կուշտ ու կուռ վայելել ևաք. չեզեցայ կոմնակի վողոց մը, ուր բոլորովին հակադրութիւն մը պարզուեցաւ աչքիս։

Արհեստաւորի գոգնոց կապած հինգ վեց տղայ և նոյն չափով ալ գործատան պատանիներ՝ անլուր հայհոյութիւններով իրարու եռեւէ կը վազէին. մինչդեռ իրենց միւս ընկերակիցները կը չարունակէին գրամ նետել պատերուն ու տեսակ մը գրամախաղ խաղալ։

Վայրկեան մը կանգ առի. առտուն կանուխ, ինչ գործ ունէին այս տղաքը հոս. ամէնքն ալ Հայ էին և գործատաններէ ոմանց պայուսակներն ու կերակուրի պաչարներն ալ իրենց հետ էին։

Սիրտս բզքտեցաւ, հասկցայ որ մոլորած տղաքներ էին, բայց ո՛վ պիտի համարձակէր դիտողութիւն մը ուղղել, երբ այնչափ ստորին լեզուով հոյհոյութիւններ կ՝ուղղէին իրարու և ամէնէն անբարոյ սրիկաներէն իսկ չի լսուած գետնաքարչ խօսակցութիւններ կ՝ընէին։ Ժխորը աղմուկը այն աստիճան մեծցաւ որ, վոզոցին տուներէն մէկուն դուռը բացուեցաւ ու տիկին մը աղղարարեց որ, ուրիշ տեղ երթան խաղան։ Մտիկ ընո՞ղը ով, անառակները չարունակէին տանտոյնը նեղել պատին ու ամէն վար իյնալուն, գրամին վրայ խուժել սոսկալի հայհոյներով։

Անհամբեր անցորդ մը, որ ինձմէ աւելի զգայուն ըլլալու էր անշուշտ, փորձեց յանդիմանել զիրենք, որ այսպէս բան գործ ձգած առտուն կանուխ խաղամոլութիւն կ՝ընեն. սրիկաները սկսան ծաղրել մարդը ու նախատական սպառնալիքներ ուղղել անոր հասցէին։

Այս պարագան խոր տպաւորութիւն ըրաւ վրաս, անոր համար մտնաւանդ որ դեռ նոր բաժնուած էի հազիւ կէս մասնաչափ կազմուածք ունեցող միջատներու խումբ մը, որոնք առանց դադար առնելու չարունակ կ՝աշխատէին, ուրիշներուն օգուտին համար միայն, և այս մարդ ըսուելու անարժան լակոտները վոզոցները կը լեցնէին օրն ի բուն։

Յանցանքը իրենցը չէ սակայն. ո՞ր տղան է ան որ իր գլխուն կը թողուի ու անտառակութեան չղիմէ։ մարդուս մէջ բնական միտում մը կայ արդէն դէպ ի չարը և դաստիարակութիւնն ու կրթութիւնն է միայն որ կը ստանձնէ մարդը ու դէպի բարին կ՝առաջնորդէ։ Այս անտառակները ծնող չունի՞ն արդեօք. այդ ողորմելի արարածները հետամուտ չե՞ն ըլլար իրենց զաւակներուն կեանքը հասկնալու։ Էչ մը կամ կոյ մը ունեցողն անգամ լնամ կը տանի անոր ու կը նայի որ չոռի ունակութիւններու չվարժուի կենդանին, արդեօք զաւակները ան անասուններէն ալ անարժէք են այդ ծնողներուն քով, որ բնաւ չեն հետաքրքրուիր թէ ինչ մոլութիւններ կը սորվին անոնք։

Ունակութիւնները պզտիկութենէն կ՝արմատանան մարդուն մէջ և մինչև գերեզման կ՝ընկերանան անոր։ Այսօրուան անտառակը, սրիկան, խաղամոլը, հայհոյիչը, մի՛ կարծէք որ երբ մեծնայ, պիտի բարեփոխուի, ընդհակառակն. ա՛լ աւելի պիտի առաջանայ իր ընտելա-

ցած մոլութիւններուն մէջ և փորձանք մը պիտի զաւեշնայ հանրութեան գլխուն։ Գողերը, մարդասպանները, ոճրագործները մեծ մասամբ անառակ տղայութենէ սերած անձեր են, որոնք մէկ իրենց կեանքը զոհաբերած են և մէկ իրենց ծնողաց։

Ծնող մը ո՛րչափ ալ աղքատ ըլլայ, ո՛րչափ ալ միջոց չունենայ զաւկին կեանքովը զբաղելու, կրնայ ժամանակ գտնել ու ամէն օր խրատ յորդոր կարդալ անոր. ասիկա դրամով դնուելիք բան մը չէ, ամէն մայր կամ հայր կրնայ չռայլել զայն զաւկին. օրուան պահանջին համեմատութեամբ։ Եթէ մէկ, երկու, երեք անգամէն ազդեցութիւն չընէ իսկ, վերջապէս օր մը չէ օր մը տղուն ականջները պիտի լենան խրատով ու յանդիմանութիւնով, ու չար տղան պիտի զաւեշնայ իր սխալ ճամբէն։

Ամէն մարդ ալ պիտի այն պատասպարտուած աւազակին ընթացքը, որ կախաղան կ՚երթայ աւաջ մօրը հետ անգամ մը տեսակցիլ ուզեց ու զայն ողջագուրած պահուն լեզուն խածաւ փրցուց։ Եւ երբ ամէն ոք կը զարտասպարտէր իր այս քաղցնելի արարքը, ինքզինք չկըմեղացնելու համար ըսաւ թէ,

— Առաջին անգամ ես հաւկիթ մը միայն գողցայ ու մօրս բերի որ սիրով ընդունեց զայն ու գրուատիքով քաջալերեց զիս. եթէ այն ատեն յանդիմաներ զիս ու զգացնէր գործած սխալս, ես վոխանակ աւազակութեան վարժուելով կախաղան կ՚երթայի, գուցէ պատուաւոր մէկ անգամ մը ըլլայի մարդկային ընկերութեան, այս առթիւ հիմա փրցուցի մօրս լեզուն որ իմ մահուանս միակ պատասխանատուն է։

Հայրե՛ր ու մայրե՛ր, ուղղեցէք ձեր զաւակները, հետամուտ եղէք անոնց անցուցած կեանքին, ուշադիր

եղէք որ օր մը իսկ չկենանան իրենց գպրոցէն կամ վարպետին խանութէն, ու բնաւ չի տեսակցին անառակներու հետ. հակառակ պարագային, ապագայ ոճրագործներ միայն պատրաստած պիտի ըլլաք, որոնք ձեր լեզուները փրցնել պիտի փորձեն։

Աչք Մի Տնկեր Ուրիշի Հացին

Ոչ ոք ինձ հարկն աչք չտնկելու հարցը ծոլար վարդապետութիւն մըն է, որուն դէմ ամենէն առաջ պիտի բողոքէ ճարտարարուեստը, եւ քրը վաճառականութիւնը ու ամենէն ազդու գանգատն ալ պիտի ուղղէ առևտրական տնտեսագիտութիւնը, որուն հողին՝

մրցումը՝ և հետևաբար ուրիշին հաղը խլելն է։ Ո՛վ որ ուրիշին վնասելը, ապրանք չկրնալ ծախելը նկատողութեան կ՝առնէ ու անոր համեմատ կը չարժի, բնականաբար ինքն ալ ետ կը մնայ. որովհետև երբ մէկը աւելի մաքուր, աւելի ընտիր ու աւելի աժան կը ծախէ, միւս մրցակիցն ալ կամ պ՝ետք է անոր հետեւի և կամ նքէ զուրկ է անոր դիւրութիւններէն ու առաւելութիւններէն, ուղէ չուզէ սիտի ստիպուի տալ մրցակիցին ու փըճացումի ճամբուն մէջ գլորիլ։

Վաճառականը, գործի մարդը բնաւ ուրիշին վրայ չի խորհիր և կը ջանայ միշտ կարելի եղածին չափ աժան դնել ու նոյնչափ ալ աժան ծախել, իրեն նպատակակէտ ունենալով միմիայն իր չահը։ Ասիկայ այն աստիճան տարրական սկզբունք մըն է, որուն հակառակը քարոզել պարզապէս դատարկարանութիւն պիտի ըլլար։ Եւ սակայն առևտրական մրցումի այս յայնարձակ, մեծ, արդար պողոտային քովիկը ուրիշ նեղ արահետ մը կայ տակաւին, անկարողներուն և յոգնութենէ պարտաւածներուն յատուկ, ուրկէ սրարչաւ ընթանալը, ճամբուն վրայ գտնուած բազմաթիւ հետիոտն քալողները տապալելը նկատի չէ և ո՛չ մէկուն համար, ո՛րչափ ալ մոլեգնած, չմորած ըլլայ ան մրցումի, ուրիշները գլխի անցնելու անզուսպ ոգիէն։

Վաճառական մը կրնայ մրցիլ ուրիշ վաճառականի հետ, թող մրցի ո՛րչափ որ կ՝ուզէ, բայց վաճառական մը երբ հազիւ օրական ապրուստը հայթայթելու կարող խանութպանի մը կամ մանրավաճառի մը հետ է որ մրցելու կ՝ելլայ, վաճառականի սկզբունքներէն բոլորովին հեռու, անխիղճ չահամոլի մը գերը ստանձնած կ՝ըլլայ. որովհետև գործին հետ չէ՛ որ կը մրցի, այլ ուղղակի հային հետ զոր երբ խլէ անոր ձեռքէն, անօթի

մնալու սիտի դատապարտէ ամբողջ ընտանիք մը։

Վաճառականներէ չատեր, մանաւանդ գաւառական կեդրոններու մէջ, կարծելով որ իրենցմէ հարիւրապատիկ նուազ կարողութիւն ունեցող և իրենց աստիճանէն անբաղդատելի խնարհ խանութպաններու հետ մրցիլն է վաճառականութիւնը, սկսած են այնպիսի ընթացք մը տալ իրենց գործին, որ ամենէն համեստ խանութպանին հային իսկ աչք տնկած, անոր ծախելիքն ալ իրենք ծախելու հեռանդով կը տուչորին օրն ի բուն։ Այս անտեղի փութաջանութիւնը սակայն խղճի հակառակ ըլլալէ զատ, նոյն իսկ զայն որդեգրող վաճառականին ալ վնասարեր է, որովհետև ո՛վ որ ամէն բան ընելու կը վազէ, բնականաբար և ո՛չ մէկուն կրնայ հասնիլ ու երբ առօրեայ գործառնութիւններուն մէջ չատ ծախած ըլլալու հաճոյքով կ՝օրօրուի, տարեզլխուն կը տեսնայ որ չէ կրցեր կառավարել անթիւ անհամար մանրամասնութիւններով խճողուած գործ մը, որ իր չտեսած մէկ ծայրէն գլուխը առեր գացեր է դէպի կորուստ և կամ դէպի անհաւատարիմ պաշտօնեի մը գրպանը։

Եւրոպական մէկ քանի հաստատութիւններ, դուդէ կարողանան իրարու հետ հաչտեցնել վաճառականութիւնն ու խանութպանութիւնը. բայց այն գործերը այնպիսի դասակարգութեամբ օժտուած են որ վաճառականութեան ձիւզը բոլորովին անջատ կը գործէ խանութպանութենէն, և այս վերջինն ալ ճիշտ փոքրաքանակ ծախելու սկզբունքին վրայ հիմնուած ըլլալով, այնպէս կ՝ընթանայ, որպէս թէ խանութ մը ըլլար։ Սակէ զատ հակակշռի, քննիթրոլի վերջին ծայր հաստատութիւնն կայ այն հաստատութիւններուն մէջ, ուր կանգուն մը պատան իսկ կ՝արձանագրուի տումարներուն մէջ կատարեալ մանրամասնութեամբ, ճիշտ ինչպէս որ կ՝արձանագրուի մե-

ծաքանակ վաճառուամ մը և գործին վարիչը իր ստուար պաշտօնէութեան չնորհիւ, ամէն վայրկեան կրնայ հակակշռի ենթարկել գործը։

Մեր մէջ սակայն ամէն բանի ձեռք զարնող, ուրիշին հացը խլելու և ընդհանուրին չարը միանակ ինք կլլելու հետամտողներէ չատեր, ո՛չ թէ մանրակրկիտ հակակշիռ, այլ չատ անգամ կանոնաւոր գրագիր ու տոմար ալ չեն ունենար և մեծ իրարանցումով կ՝առնեն կը ծախեն, առանց գիտակցութիւնը ունենալու իրենց ըրածին։ Գաւառական կեդրոններու մէջ յաճախ կարելի է հանդիպիլ այս կարգի չուարած, չլմորած անձերու, որոնք առուրեանց մինչեւ իրիկուն կը վազեն, ոտքի վրայ հազիւ պատառ մը հաց կը ծամծմեն, զբօսանք, զուարճութիւն իրենց համար չէ, գիշերը ուշ ատեն տեղ մը կը թըխմուին ու առտուն կանուխ զարձնալ չուկան են հոս ի հոս, ապրանք կը ծախեն, մեծաքանակ և վաճքաքանակ, մանիֆաքթիւրին հետ երկաթեղէնն ու չաքարը, խահուէն, պղնձեղէնն ալ ծախելու կը հետամտին, բամպակ, բուրդ, աֆիոն, թիֆթիկ, քիմբրէ, ամէն բան կը գնեն, ցորեն, գարի, կորնկը քոլորը իրենց ճիւղն է. վերջապէս վայրկեան մը չունին հանդիստ ընելու, և այս ամէնուն տակէն ելլելու համար երբ քաջալարժ համարակալն իսկ մէկ քանի օգնականներով պիտի չուարէր, մեր գործունեայ վաճառականը սպասաւոր-գրագիրով մը և չատ անգամ ալ գրպանի տետրակովը կը լմնցնէ ամէն գործողութիւն և հանդարտ խիղճով կը չարունակէ իր վարձքը ապագայ հետաոտնել չգիտցող ոգեվի մը անհոգութեամբը։

Կարելի է չատերու համար անհասանելի թուի, սակայն մէկէ աւելի համայնավաճառ, բազմազբաղ վաճառականներ ունինք, որոնք իրենց հաշուեկշիռը չեն

ըներ չորս, հինգ և ա՛լ աւելի տարիներ, որովհետեւ կանոնաւոր գրագիր չունին ու ամէն օր անվերջ գործով զբաղած են, ու օր մըն ալ երբ գործի նեղնան ու զբաղմաղութենին պակսիլը տեսնան, չանկարծակիի կուգան չկրնալով հասկնալ թէ ո՞ւրկէ ծագումՙ առաւ անակնկալ տագնապը։ Աւելի ծիծաղելին կայ. տեղական բերքերը երբ հրապարակ կելլեն, սեզոնաբար այդ առուտուրը իրենց մասնագիտութիւն նկատողներ կը սկսին գնումներ ընել հրապարակէն, զորս ծախելու կեդրոններն ալ չատ լաւ կը ճանչնան և տեւական չարաբերութեանց մէջ են անոնց հետ։ Մեր վաճառական խառնուածքը որ ուրիշին չահ չձգելու համար աչքը չորս բացած՝ չարունակ անոր ասոր հային կը հետապնդէ, ինք ալ կը սկսի գնել բերքերէն, առանց կանխաւ գիտնալու թէ ի՞նչ պիտի ընէ զայն։ Որովհետեւ ուրիշը կը գնէ, անոր հաց չձգելու համար ինք ալ կը գնէ մեծ ոգեւորութեամբ, զլուխ քաշելու ժամանակ չունի, կը բանակցի, կը սակարկէ, կը հաշուէ, կը կշռէ, ամբողջ էութիւնովը նուիրուած է բերք գնելու գործին, միւս կողմէ չանդիմանելով վաճառատան պաշտօնեաները, որ երկու կանգուն կտաւ գնելու եկած չաճախորդի մը չէին կրցած ապրանք ծախել։ Մրցակիցը որ գործին մասնագէտն է, զիմացինին չախուռն ընթացքը տեսնելով կը զգուշանայ գնելը, ժամանակի մը համար կը կոտրէ գիները և մեր եռանդուն համայնավաճառն ալ զգաստ կ՝առնէ, գնած ապրանքները ձեռքէ հանելու մտատանջութիւնով, ուրիշ գրեթէ միչտ վնասով զուրս կ՝ելլէ։

Սառնցմէ չատեր, առուտուրին ամէն տեսակը փորձելէ ետք, տասանորդի վարձակալութեան նման վտանգաւոր գործերու ալ կը ձեռնարկեն և այսպէս ամէն բանի փուկ գործերու ալ կը ձեռնարկեն, միջամտելով, միչտ ուրիշին հացը խլելու ճիգ ընելով,

վերջապէս օր մըն ալ կը կորանցնեն իրենց ամբողջ հաբատուբիւնը ու կ'իյնան յետին աստիճան չքաւորութեան մէջ։ Այս կարգի անյագ չահամոլներ ընդհանրապէս գաւառներու մէջ է որ գոյութիւն կ'առնեն և ժամանակ մը փայլուն ու հարիւրաւոր մարդոց հացը խլելէ ետք, աստիճանաբար կը մաբին ու կ'անհետին հրապարակէն առանց համար որ այդչափ բազմակողմանի գործի մը ամէն մանրամասնութիւնները վարելու համար լաւ կազմակերպութիւն պէտք է, ուրիշ ընդհանրապէս զուրկ են մեր մեծ վաճառատուններն իսկ, ո՛ւր մեծ գաւառային վաճառատուններն։

Գաւառներու մէջ վաճառականներէ չատերուն անկումը պէտք է վերագրել իրարու հաց խլելու չոռի սկզբունքին. մէկը չաճախորդ մը կ'ունենայ, որուն ամբողջ անցեալն ու կենսագրութիւնը գիտէ ու որոշ չափով մը վարկ կը բանայ անոր, անյագ մրցակիցը, ընկերոջը հացը խլելու համար կ'որսայ չաճախորդը անոր ձեռքէն ու քառապատիկ ոռճով կ'ընէ միչտ նպատակայղէտ ուննալով դիմացինին հացը խլել. հետեւանքը ան՛ն կ'ըլլայ որ իր չափէն չատ աւելի ապրանք ստացողը կը կպի բեռին տակ ու չատ անգամ ամբողջութեամբ կը կլլէ անյագ վաճառականին դրամները։

Ամէն տեսակ գործի միջամտելը չատ զրաւ չահիլ չի նչանակեր. հիմակուան վաճառականութիւնը մասնագիտութիւն կը պահանջէ. մէկ ճիւղի մը հետեւիլ ու զայն պահանջուած կատարելութեամբ վարել, այս է օրուան պէտքը։ Վաճառական մը եթէ չաջողի իր ձեռքի գործը զարգացումի ծայր աստիճանին հասցնել, անիկա արդէն տպահոված կ'ըլլայ չաջողութիւնը, ինչ հարկ տասը գործ մէկէն բռնել ու ամէնքն ալ կիսատ ձգել։

Վաճառականը ինչո՞ւ աչք տնկէ խանութպանին

հացին, այն համեստ մարդը թո՛ղ գնէ վաճառականէն, ու ինք ծախէ հանրութեան. ասիկա մրցումի ոգիին չը վնասէ զատ, նոյն իսկ պահանջն է անոր. վաճառականը պէտք է վաճառական մնայ, խանութպանը, մանրավաճառ ալ՝ վաճառականէ ծախող. առանց ասոր՝ հասարակչութիւնը պիտի խանգարէր ընկերական կարգ ու սարքին մէջ։ Եւրոպա ալ տանկ է, Ամերիկա ալ, աչխարհի չորս կողմն ալ։ Բարիզի Բընթոնը, Պօն Մարչէն և այլ այս կարգի հսկայ հաստատութիւնները հակառակ իրենց միլիոնաւոր ղրամագլուխին, խանութպանութիւն կ'ընեն, ոչ թէ վաճառականութիւն, խանութպաններու մնծաքանակ ապրանք տալ չէ անոնց սկզբունքը. փոքրաքանակ ծախողներ են անոնք և չատ լաւ գիտեն վաճառականութիւնը չխլոթել խանութպանութեան հետ։

Մեր վաճառականներն ալ եթէ կ'ուզեն յարատեւել իրենց գործը, աչք թող չտնկեն խանութպանին հացին, թող ձգեն որ խանութպանը իրենցմէ գնէ և ծախէ, իսկ եթէ ոտքով ձեռքով հարիւրաւոր գործերու մէջ մտնեն, յետադարձ ակնարկ մը թող նետեն իրենցմէ առաջ այդ գործները ընողներուն վրայ, թող տեսնեն թէ հետք մը նացա՞ծ է անոնցմէ։

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԸ
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԵՐ նոր սերունդին համար բոլորովին անծանօթ գիրք մըն է Աստուածաչունչը, չատեր՝ նոյն իսկ լաւագոյն գրողներէ ոմանք՝ բնաւ զաղափար չունին այս յաւիտենական մատեանին վրայ և կը կարծեն թէ կրօնական հասարակ գիրք մըն է ան որ արժանի չէ անչուշտ կարդացուելու։

Այս տխուր խոստովանութիւնը նոյն Եւրոպայի ամէնէն անհատական գրողները իսկ լսէին, պիտի չկրնային իրենց ծաղրը զսպել տգիտութեան այս աստիճանին վրայ, որովհետև ամբողջ քաղաքակիրթ աղգերուն մէջ կարելի չէ այսօր քիչ չատ արժանիք ունեցող մարդ մը գտնել որ Աստուածաչունչ կարդացած չըլլայ։

Աստուածաչունչ մը ունենալ, ամէն բանի վրայ ճառող գիրք մը ունենալ բսկ է, որ բաւական է կեանքի ամէն ճիւղերուն վրայ մարդուս միտքը լուսաւորելու և բազմակողմանի հմտութեամբ օժտելու ընթերցողը։ Ամէնէն առաջ՝ աշխարհի ստեղծագործութեան խարիսխն է ան որու վրայ հիմնուած են ընդհանուր աղգայ պատմութիւնները և զարմանալի է թէ՝ մարդ երբ այսչափ անհրաժեշտ ու տարրական մը զուրկ ըլլայ, ինչպէս կրնայ զարգացում ստացած կարծել ինքզինք։

Ինչիրը մէկ երկու թուղթ կարդալուն վրայ է. սկզբնաւորութենէ մը ետք, անհրաժեշտ պէտք մը, անհրաժան ընկեր մը, ձրի խրատատու մը կը դառնայ Ս. Գիրքը, ուրիշ մարդ չի կրնար բաժնուիլ։ Իրողութիւնները ու դէպքերը՝ մէկը միւսէն հրապուրիչ, իրենց կը գրաւեն ամբողջ ուշադրութիւնն ու սէրը ընթերցողին։ Ծննդոց գիրքը մանրամասն նկարագրութիւնը ընելէ ետք աշխարհի ստեղծագործութեան, կը սկսի պատմել կեանքը Ադամի ու Եւայի խիստ բնական ու ժողովրդական ոճով. ա՛լ անկէ ետք իրարու կը յաջորդեն դէպքերը, որոնց ընթացքին մէջ մարդ հանդիսատեսը կ՚ըլլայ ամէնէն այլազան, ամէնէն յանկուցիչ ու չհնական տեսարաններուն, իրողութիւններուն։

Աշխարհի մէջ ամէնէն աւելի հռչակ հանած վիպասանութիւնները չատ ճղճիմ կը մնան այս տիեզերական վէպին քով, որ չէ թէ մէկ, տասը, հարիւր մարդու պատմութիւնը, չէ թէ միակ զասակարգի մը կեանքը կը պատկերացնէ, չէ թէ միակ խնդիրի մը ուսումնասիրութեան չուրջ կը դառնայ, այլ զարերու, աշխարհներու, միլիոնաւոր մարդիկներու կեանքը պըրպտելով, բոլորովին նոր կեանքի մը կը փոխադրէ ընթերցողը ամէնէն գործնական դաշտն ու կեանքի մէջ յաջողելու հրահանգները տալով անոր։

Չկայ կեանք մը, չկայ զասակարգ մը, որ մոռցուած ըլլայ Աստուածաչունչին մէջ. հովիւը, խաչնարածը, երկրագործը, այգեպանը, օրէնսգէտը, վաճառականը, բարի մարդը, չար մարդը, աղքատը, հարուստը, երգահանը, բանաստեղծը, վիպասանը, վերջապէս ինչ զէմքեր որ կրնան տպրիլ հազարաւոր տարիներու մէջ, խտացած են այս ընդարձակ գրուածքին մէջ, զոր մարդ քանի՛ կարդայ, այնչափ կը հրապուրուի։ Հայերէն

թարգմանութիւնը՝ դրաբարը մանաւանդ՝ թանկագին գոհար մըն է լեզուի տեսակէտով, որուն վրայ աշխարհի ամբողջ քրիստոնեաները կը հիանան և մենք առանց գիտնալու անոր յարգը՝ երեսն իսկ չենք նայիր։

Եթէ հինները չէին կարդար, մինչեւ մէկ ասոլիճան նեղբելի էր անոնց, որովհետեւ Աստուածաչունչը խիստ սուղ էր այն առեն և մանաւանդ դրաբար լեզուն քիչերու մատչելի էր. իսկ հիմա որ Աստուածաչունչի Ընկերութիւնը մինչեւ ութը ղրուչի Աշխարհարար Աստուածաչունչ կը ծախէ, չենք գիտեր թէ ինչ ըսել է անտարբեր գըտնուիլ այսչափ կարեւոր և անհրաժեշտ գիրքի մը հանդէպ։ Երիտասարդներ կը ճանչնանք որոնք երբ նոր գրքերու ծանուցումներ տեսնեն Եւրոպական թերթերու մէջ, անմիջապէս մէկ հատ մը կ՚ապսպրեն մեծ հետաքրքրութեամբ սպասելով անոր, և քրիստոնէից Գիրքերու Գիրքը որ իրենց մօտը կայ, բնաւ խնդք չեն ըներ անգամ մը ձեռք առնել, միչտ յամառելով իրենց կարծիքին վրայ թէ, կրօնական գիրք մըն է ան։ Անգամ մը, գէթ անգամ մը փորձէին ուշադրութեամբ կարդալ Յոբի սքանչելի վէպը, Սողոմոնի Երգ Երգոց ու Առակները, Ժողովողին թանկագին գանձերը, մարգարէներու հմայիչ գիրքերը, Մովսէսի եզական մեծագործութիւններն ու ղրած օրէնքները, Եսթերը, Յուդիթն ու Հռութը և վերջապէս Յիսուսի վարքը, Առաքեալներու գործերն ու Պօղոսի գլուխ գործոց նամակները. այո՛, այս ամէնուն հետ եթէ ըմբոշխնէին Յովհաննէսի Յայտնութիւնը ուր երեւակայութիւնը իր գագաթնակէտին հասած է, բնաւ ձեռք պիտի չդնեին աստուածաչունչը, անոր համար որ ո՛չ կը հինանայ ո՛չ ձանձրոյթ կ՚ազդէ։

7/31 1922 ՎԵՐՋԱՅԱԿ

Ս.Ս.Խ.Հ. Ս.Ս.Ր.Մ. ՊՈԼԻՏԻՒԱ ԲԻԲԼԻՈԹԵԿԱ ՄՈՍԿՎԱ

ՔԱՍԻՄԻ ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԵՐԸ

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ՆԱՐԵԿ գրաբար բնագրեն ամբողջու-
թիամբ բարգմանուած:
ԿԵԱՆՔԻ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ Թիֆլիզի Հրատարակչական Ըն-
կերութենէն վարձատրուած:
ՏՈՒՆԷՆ ՆԵՐՍ
ԼՈՐՀՐԴԱԻՈՐ ԱՂՋԻԿԸ Վէպ ազգ. բնկերկն. կեանքէն:
ԲԱԽՏԱԽՆԴԻՐԸ » » » »
ՎՐԷԺԽՆԴԻՐԸ » » » »
ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ » » » »
ԿՆՃՈՒՈՑ ՀԱՆԴՈՑՅ ՄԸ » » » »
ՈՍԿԻՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ » » » »
ԿՐԱԿԻՆ ՄԻՋԷՆ » » » »
ՄԷՋԱՐՏԱ ՓԻՐ ԻՋՏԻՎԱՃ Թատերգութիւն

ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ ԳԻՐՔԸ

3 1/2 Ղրուշ

«Ազգային գրադարան»
NL0147420

15308